

ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΤΕΧΝΗ

Τὸ γνῶθι σαυτὸν
ἐν λόγοις οὐδὲν μέγα·
ἔργῳ δὲ μόνος τοῦτ᾽
ἐπίσταται θεός.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ «ΙΝΩ»

ΕΤΟΣ 16ον ΤΕΥΧΟΣ 88

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1971

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ» (Δραγατσανίου 6)

(Δευτέρα - Τετάρτη - Παρασκευή 10 - 12)

			Δρχ.
H. P. Blavatsky	Τό Κλειδί τῆς Θεοσοφίας,	ἀδ. 60, δεμ.	80
»	Στή χώρα τῶν Γαλόζιων Βουνῶν		20
Annie Besant	Μελέτη ἐπί τῆς Συνειδήσεως	ἀδ. 50, δεμ.	70
»	Πρός τήν Μύησιν		20
»	Μετενσάρκωση		10
»	Κάρμα		10
C. Leadbeater	Σ' ἐκείνους πού πενθοῦν		10
Besant-Leadbeater	Ὁ Ἀστρικός Κόσμος		10
Ed. Arnold	Τό Φῶς τῆς Ἀσίας		30
Th. Pascal	Ἡ θεοσοφία εἰς ὀλίγα κεφάλαια		10
J. van der Leeuw	Θεοί ἐν ἐξορίᾳ		10
C. Jinarajadasa	Ἀπόκρυφος ἐξέλιξις Ἀνθρωπότητος		100
N. Sri Ram	Προσέγγισις πρός τήν Πραγματικότητα		30
»	Αἱ βαθύτεραι ὄψεις τῆς Ζωῆς		30
∴ ∴	Φῶς στήν Ἀτραπό		15
Krishnamurti	Στά πόδια τοῦ Διδασκάλου (ἔκδ. 1966)		15
»	Τό Βασίλειον τῆς Εὐδαιμονίας (1926)		20
»	«Δελτίον Ἀστέρος» Τόμ. 1931 - 34 ἕκαστος		30
»	Στοχασμοί πάνω στή ζωή (Β΄ σειρά)		70
»	Ἐκπαίδευσι καί σημασία ζωῆς	ἀδ. 45, δεμ	65
Ἰω. Βασιλῆς	Τό σημειωματάριο ἑνός Μύστου		60
Κ. Κιτρινιάρης	Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς		40
Γεώργ. Μαλτέζος	Τά Ἐλευσίνια Μυστήρια		50
Κ. Μελισσαρόπουλος	Ἀποκρυφισμός καί Μυστικισμός	ἀδ. 25, δεμ	40
»	Μελετήματα	ἀδ. 50, δεμ	70
»	Εἰσαγωγή στή Θεοσοφία	ἀδ. 60, δεμ.	80
»	Τά βήματα τῆς Φιλοσοφίας	ἀδ 50, δεμ	70
»	ΜΗΤΙΣ (Τό βιβλίον τῆς σοφίας)	δεμ.	70
»	Ὁ Κομήτης (Θέατρο ἰδεῶν)		30
»	«Ἀγνώστῳ Θεῷ»		10

Περιοδικόν «ΙΛΙΣΟΣ», Τόμοι 1960, 64, 65, 66, 69, 70, χαρτόδ. δρχ 60

«ΙΛΙΣΟΣ», Ἐπιλογή ἐτῶν 1956 - 58 καί 1959 - 61, ἐκόστη χρυσόδ 90

Διά τούς συνδρομητάς ἐσωτερικοῦ τοῦ «ΙΛΙΣΟΥ» 70

Ἀποστείλατε τό ἀντίτιμον, διά νά τά λάβετε ταχυδρομικῶς

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 12

ΙΛΙΣΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ
Δραγατσανίου 6 (Πλ. Κλαυθμῶνος), ΑΘΗΝΑΙ - 122

Διευθυντὴς ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ἐπιμελητὴς ὕλης ΧΡΙΣΤΟΣ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ 16ον ✵ Ἰούλιος—Αὔγουστος 1971 ΤΕΥΧΟΣ 88

Γιόγκα τῆς Δράσεως

(ΚΑΡΜΑ ΓΙΟΓΚΑ)

Τοῦ Ν. ΣΡΙ ΡΑΜ
Παγκοσμίου Προέδρου τῆς Θεοσοφικῆς
Ἑταιρίας, Ἄντυαρ Ἰνδίας

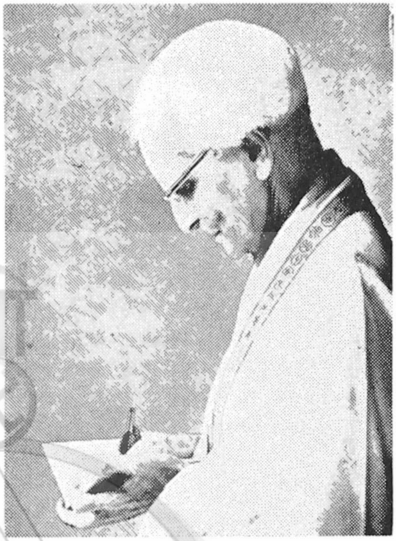
Ἂς ἐξετάσωμε τί σημαίνει καὶ τί συνεπάγεται ἡ **δρᾶσις**. Ἕνας ἄνθρωπος, στὴν ἐπιδίωξι ἑνὸς σκοποῦ, στὸν ὁποῖον εἶναι ἀφιερωμένος, μπορεῖ νὰ εἶναι ὑπερβολικὰ δραστήριος, κι ὅμως μὲ τὸ πέρασμα τῶν ἐτῶν νὰ νιώθη ὅτι δὲν ἐπετέλεσε τίποτε σημαντικό, ὅτι ἔρριξε μονάχα μιὰ σταγόνα στὸν ὠκεανό. Μέσα του μπορεῖ νὰ νιώθη κάποια δυσαρέσκεια καὶ διάψευσι. Ἐάν, ὅμως, ἡ δρᾶσις του εἶναι τῆς ὀρθῆς ποιότητος, δὲν θὰ προκαλέση τέτοια αἰσθήματα, ποὺ ἀνακύπτουν μόνον ὅταν ἡ δρᾶσις εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τεχνητή, τυπικὴ ἢ μηχανική.

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ συμβῆ καὶ μὲ τὴν Γιόγκα τῆς Δράσεως, ὅταν δὲν τὴν ἀντιλαμβάνεται κανεὶς σωστά, ἐπαναλαμβάνοντας, πάλι καὶ πάλι, τὰ ἴδια, ἴσως ὄχι καλύτερα ἀπὸ τὴν πρώτη φορά· διότι, καθὼς ἐξακολουθεῖ, κουράζεται, πιέζει τὸν ἑαυτό του μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ ἐκτελέση κάτι, χωρὶς τὴν ἀρχικὴ ζέσι καὶ ἔντασι. Ὅταν ἡ δρᾶσις ἀποβαίνη μηχανική, χάνει τὴν χάρι της,

γίνεται ἄψυχη καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης περιορίζεται. Τέτοια δρᾶσις, καίτοι φαίνεται ἀλτρουϊστικὴ ἢ ρυθμισμένη γιὰ ἕναν ἀνώτερο σκοπό, μπορεῖ νὰ εἶναι σιγανὰ ἢ καὶ θορυβωδῶς ἐγωϊστική.

Ὅσο ἕνας αἰσθάνεται ἀξιόλογος στὸ ἔργον του, τὸν συνεπαίρνει ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ γίνεται ἐνεργητικός. Λένε οἱ γύρω του: «Τί καλὸς ἐργάτης, δὲν φείδεται κόπων». Πίσω, ὅμως, ἀπὸ τὴν δρᾶσι του μπορεῖ νὰ κρύβεται ἕνα αἴσθημα αὐτοσημασίας, τὸ αἴσθημα «τί καλὰ ποὺ τὰ καταφέρνω, δὲν εἶναι σὰν κι ἐμένα ἄλλος». Ἕνα τέτοιο αἴσθημα μπορεῖ νὰ ἐνεδρεύῃ στὸ βάθος τοῦ νοῦ καὶ νὰ τὸν προωθῇ, ἀλλὰ ὅταν τὸ πρόσωπο δὲν ἔχῃ πλέον τὴν θέσι ποὺ κατεῖχε, ὁ ἐνθουσιασμός του θὰ καμφθῇ, ἴσως καὶ νὰ χαθῇ μαζὶ μὲ τὴν θέσι. Ὁ ἐνθουσιασμός του ἐξηρτᾶτο προφανῶς ἀπὸ τὴν κατοχὴ τῆς θέσεως, ἡ ὁποία ἐπέτρεπε τὸ αἴσθημα ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος σημαντικώτερος παντὸς ἄλλου. Πρέπει νὰ ἀντιληφθοῦμε τὰ λάθη αὐτὰ τῆς νοοτροπίας καὶ νὰ τὰ ἐξουδετερώνωμε, ὥστε νὰ εἴμεθα πράγματι καλοὶ ἐργάται, ἀποδοτικοὶ ἐξ ἀπόψεως ἀποτελεσμάτων, ὁρατῶν καὶ μή, ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν δρᾶσι μας.

Ἡ διδασκαλία τῆς Γκιτὰ εἶναι Δρᾶσις δίχως ἐπιθυμία τῶν καρπῶν της. Ἐὰν δὲν ἐπιθυμῆτε τοὺς καρποὺς τῆς δράσεώς σας, οὔτε καὶ τὴν ἐπιτυχία της ἀκόμη, τότε πρὸς τί ἡ δρᾶσις καὶ ποιό εἶναι τὸ κίνητρο; Αὐτὸ εἶναι ἕνα ἐρώτημα φυσικό. Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι ἡ δρᾶσις πρέπει νὰ ἐπιτελῆται χάριν ἑαυτῆς, διότι θεωρεῖτε ὅτι εἶναι ὀρθὸν νὰ τὴν ἐπιτελέσετε. Ἡ ἐκτέλεσις μιᾶς πράξεως ἔχει τὴν ἴδια της τὴν ἀξία, ἀδιαφόρως ἂν στεφθῇ μ' ἐπιτυχία ἄμεση ἢ ὄχι. Εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνιο τὸ ἄτομον, ποὺ θὰ ἐνεργοῦσε μὲ μεγάλη ἔντασι, δύναμι καὶ ἐνθουσιασμό, δίχως νὰ ἐπιθυμῇ γιὰ τὸν ἑαυτό του τίποτε, εἴτε χρῆμα, θέσι, ἔπαινο, εἴτε ἀκόμη τὴν μυστικὴ ἱκανοποίησι γιὰ τὴν ἱκανότητά του. Καὶ ὅμως, ἡ ἐκτέλεσις μιᾶς ἐνεργείας μόνον διότι εἶναι ὀρθὴ καὶ ἐπιθυμητή, μαρτυρεῖ τὴν παρουσία μιᾶς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως ποὺ ὁδηγεῖ τὸ ἄτομον. Ἡ Σοφία πρέπει νὰ μᾶς ὁδηγῇ. Ἕνα ἄτομον μπορεῖ νὰ πῇ «πράττω τοῦτο ὡς καθῆκον

μου». Ἀλλὰ τὸ νιώθει ἀληθινὰ ὡς καθῆκον του ἢ ἔχει μιὰ συμβατικὴ περὶ τούτου ἀντίληψι; Ἴσως αἰσθάνεται ὅτι ἄν δὲν ἔκανε κάτι, θὰ ξέπεφτε στὴν ἐκτίμησι τῶν ἄλλων. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν τὸ λεγόμενον καθῆκον τὸ ἐκτελῆ κανεὶς συρόμενος, μὲ αἴσθημα ἐξαναγκασμοῦ, ἡ πρᾶξις του χάνει τὴν χάρι της. Ἕνα ἄτομον μπορεῖ νὰ παραστέκεται σ' ἕναν ἀσθενῆ καὶ νὰ μένη ἄγρυπνο ὅλη τὴ νύχτα, γιὰ νὰ τὸν περιποιῆται σ' ὅλες τὶς ἀνάγκες του· μὰ ἂν τὸ κάνη μὲ αἴσθημα πικρῆς ἀνάγκης, ποὺ ἴσως κρύβει καὶ ἐχθρότητα, δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τέτοια δρᾶσις εἶναι τῆς ὀρθῆς ποιότητος.

Πραγματικὰ ὡραία εἶναι ἡ δρᾶσις, ποὺ γίνεται ἐλεύθερα καὶ ἐγκάρδια. Καθένας δρᾶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὅταν ὑπάρχη ἀγάπη, καὶ τότε εἶναι δρᾶσις μὲ ὁλόκληρο τὸ εἶναι του καὶ ὄχι μὲ ἕνα μέρος του. Δρᾶσις δὲν σημαίνει μόνον ἐκτέλεσις ὡρισμένων εἰδικῶν πράξεων φανερῶν, ὅπως ἡ ἐκτέλεσις μιᾶς ἀποστολῆς, ἢ μιᾶς θρησκευτικῆς τελετουργίας, ἡ παρουσία σὲ κάποιο μέρος. Ὅλες οἱ ἐκφράσεις τῆς ζωῆς, σὲ ὁποιοδήποτε πεδίο, εἶναι δρᾶσις· καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ κατανοηθῆ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια. Καί ἡ σκέψις εἶναι δρᾶσις. Ὁ διαλογισμὸς εἶναι δρᾶσις. Καί, καθὼς λέγει ὁ Κρισναμοῦρτι, ἡ μετὰ πλήρους προσοχῆς ἀκρόασις εἶναι κι αὐτὴ δρᾶσις.

Τί εἶναι ὁ πόλεμος;

Ὁ Ἀϊνστάϊν ἐρωτᾶ
Ὁ Φρόϋντ ἀπαντᾶ

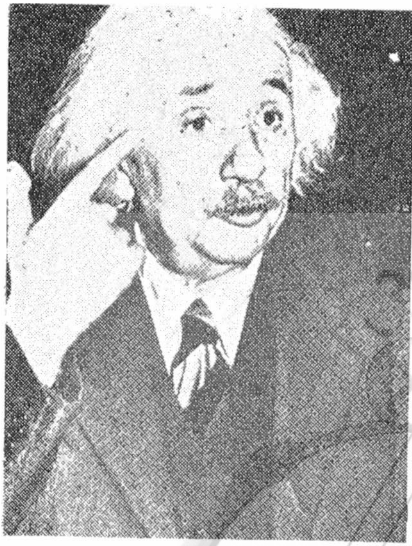
ΣΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ κυκλοφορεῖ ἕνας τόμος μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Η ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ», στὸν ὁποῖον, ἐκτὸς ἀπὸ διάφορα δοκίμια, ἔχουν περιληφθῆ ἐπιστολαὶ παγκοσμίων προσωπικοτήτων ,ποὺ ἀντηλλάγησαν μεταξύ των κατοπιν παρακινήσεως τοῦ Τμήματος Γραμμάτων τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ τοῦ Διεθνοῦς Ἰνστιτούτου Μορφωτικῆς Συνεργασίας, στὴν διάρκεια τοῦ μεσοπολέμου.

Μεταξὺ τῶν προσωπικοτήτων, ὁ διάσημος μαθηματικὸς Ἀλβέρτος Ἀϊνστάϊν διάλεξε νὰ ἀλληλογραφήση μὲ τὸν «πατέρα τῆς Ψυχαναλύσεως» Σίγκμουντ Φρόϋδ. Τὰ γράμματα ποὺ ἀντήλλαξαν πάνω στὸ θέμα τοῦ πολέμου εἶναι καὶ πάλι —δυστυχῶς— ἐπίκαιρα. Τὰ γράμματα αὐτὰ ἐδημοσιεύθηκαν στὴν Ἑλλάδα στὰς 17 Μαΐου ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «Θεσσαλονίκη» τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης καὶ στὰς 28 Μαΐου ἀπὸ τὸ ἀθηναϊκὸ περιοδικὸ «Ταχυδρόμος». Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν του, ὁ «ΙΛΙΣΟΣ» παραθέτει τὰ πλέον χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα, κατὰ τὴν μετάφρασι τῆς «Θεσσαλονίκης», ἡ ὁποία πρώτη τὰ προσέφερε στὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινόν.

ΠΟΤΣΔΑΜ, 30 Ἰουλίου 1932.

Ἀγαπητὲ κύριε Φρόϋντ,

Τὸ ἐρώτημα εἶναι: Ὑπάρχει ἕνας τρόπος γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ κακὸ πεπρωμένο τοῦ πολέμου; Τώρα πιὰ εἶναι γνωστὸ ὅτι μὲ τὴν πρόοδο τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης, ἡ ἀπάντηση στὴν ἐρώτηση αὐτὴ εἶναι ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου γιὰ τὸν πολιτισμὸ ποὺ ξέρουμε, καὶ ὅμως, παρ᾿ ὅλη τὴν καλὴ θέληση ποὺ ὑπάρχει, καμμιὰ προσπάθεια λύσεως δὲν ἔχει ὁδηγήσει σὲ κάτι τὸ συγκεκριμένο. Μιὰ καὶ δὲν ἔχω ἐθνικιστικὲς προκαταλήψεις βλέπω προσωπικὰ ἕνα ἁπλὸ τρόπο νὰ ἀντιμετωπισθῆ ἡ ἐξωτερική, δηλαδὴ ἡ ὀργανωτική, ἄποψη τοῦ προβλήματος: τὰ κράτη θὰ δημιουργήσουν μιὰ νομοθετικὴ καὶ δικαστικὴ ἐξουσία, ἁρμοδιότητα τῆς ὁποίας θὰ εἶναι νὰ ἀντιμετωπίζη ὅλες τὶς συγκρούσεις ποὺ θὰ δημιουργοῦνται

ΑΛΜΠΕΡΤ ΑΪΝΣΤΑΙΝ

ΣΙΓΚΜΟΥΝΤ ΦΡΟΫΝΤ

μεταξύ τους. Σήμερα ὅμως ἀπέχουμε πάρα πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ διαθέτουμε μιὰν ὑπερκρατικὴ ὀργάνωση, μιὰν ὀργάνωση ὑπερεθνικὴ ποὺ θὰ μπορῆ νὰ ἐκδίδη ἀποφάσεις καὶ νὰ ἐπιβάλλη μὲ τὴν βία τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν. Ἔτσι λοιπὸν φτάνω στὸ πρῶτο μου ἀξίωμα: ἡ ἐπιδίωξη τῆς διεθνοῦς ἀσφαλείας συνεπάγεται τὸ ὅτι κάθε κράτος θὰ πρέπει νὰ ἀπαρνηθῆ, μέσα σὲ ὡρισμένα ὅρια, τὴν ἐλευθερία τῶν ἐνεργειῶν του, δηλαδὴ τὴν κυριαρχία του. Εἶναι φανερό, πέρα ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἀμφιβολία, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος νὰ πετύχουμε μιὰν τέτοιαν ἀσφάλεια.

Χωρὶς οὔτε σκιὰ ἀμφιβολίας, ἐδῶ ἐνεργοῦν ἰσχυροὶ ψυχολογικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι παραλύουν τὶς προσπάθειες. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παράγοντες αὐτοὺς εἶναι ὀφθαλμοφανεῖς. Ἡ δίψα τῆς ἐξουσίας τῆς κυρίαρχης τάξης βρίσκεται σὲ κάθε κράτος σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ὁποιοδήποτε περιορισμὸ τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐπιθυμία γιὰ πολιτικὴ ἐξουσία συμφωνεῖ μὲ τὶς φιλοδοξίες ἐκείνων ποὺ ἀναζητοῦν μόνον χρηματικὰ καὶ οἰκονομικὰ ὀφέλη. Σκέφτομαι κυρίως τὴν μικρὴ ἀλλὰ καὶ ἀποφασιστικὴ ἐκείνη ὁμάδα, ποὺ μὲ δραστηριότητα σὲ κάθε κράτος καὶ ἀδιαφορώντας γιὰ ὁ,τιδήποτε βλέπει στὸν πόλεμο, δηλαδὴ στὴν κατασκευὴ καὶ στὴ πώληση τῶν ὅπλων, μόνο μία εὐκαιρία ἐξυπηρετήσεως τῶν προσωπικῶν συμφερόντων καὶ τῆς προσωπικῆς δύναμης. Εἶναι δυνατὸν ἡ μειοψηφία αὐτὴ νὰ ὑποτάσση στὶς ἐπιθυμίες της τὴν λαϊκὴ μᾶζα, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν πόλεμο θὰ ἔχη μό-

νο βάσανα καὶ ζημιές. Μιὰ εὔκολη ἀπάντηση θὰ ἦταν ὅτι ἡ μειοψηφία ἐκείνων ποὺ κάθε φορὰ βρίσκονται στὴν ἐξουσία ἔχει στὰ χέρια της τὰ σχολεῖα καὶ τὸν τύπο καὶ ἐπὶ πλέον τὶς θρησκευτικὲς ὀργανώσεις. Αὐτὸ τῆς ἐπιτρέπει νὰ ὀργανώνη καὶ νὰ κατευθύνη τὰ αἰσθήματα τῶν μαζῶν μετατρέποντάς τα σὲ ὄργανα τῆς πολιτικῆς της.

Οὔτε ὅμως ἡ ἀπάντηση αὐτὴ εἶνει μιὰ ὁλοκληρωτικὴ λύση καὶ ταυτόχρονα προκαλεῖ τὴν ἐπόμενη ἐρώτηση: Πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ μᾶζα νὰ ἐγκαταλείπη τὸν ἑαυτό της στὰ μέσα ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω, νὰ γίνεται ἔξαλλη καὶ νὰ ὁδηγῆται στὸ ὁλοκαύτωμα; Εἶναι δυνατὸν νὰ δώσουμε μιὰ ἀπάντηση: Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἔχει μέσα του τὴν τάση γιὰ μῖσος καὶ γιὰ καταστροφή. Σὲ ὁμαλοὺς καιροὺς τὸ πάθος του αὐτὸ μένει κρυμμένο καὶ ξεπροβάλλει μόνο σὲ ἐξαιρετικὲς περιστάσεις. Εἶναι ὅμως ἀρκετὰ εὔκολο νὰ τὸ ἐρεθίσουμε καὶ νὰ τὸ ἀνεβάσουμε στὸ ὕψος μιᾶς συλλογικῆς ψύχωσης.

Φτάνουμε ἔτσι στὴν τελευταία ἐρώτηση. Εἶναι δυνατὸν νὰ κατευθύνουμε τὴν ψυχολογικὴ ἀνάπτυξη τῶν ἀνθρώπων ἔτσι ποὺ νὰ γίνουν ἱκανοὶ γιὰ ἀντίσταση στὴν ψύχωση τοῦ μίσους καὶ τῆς κα-

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ

Πολιορκητικον ὅπλον τοῦ 14ου αἰῶνος.

ταστροφῆς; Στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν σκέφτομαι μόνο τὶς ἀκαλλιέργητες μᾶζες. Ἡ πεῖρα μᾶς διδάσκει ὅτι εὐκολώτερα ἡ λεγόμενη «διανόηση» ὑποχωρεῖ στὶς καταστρεπτικὲς αὐτὲς προτροπές, ἐπειδὴ ὁ διανοούμενος δὲν ἔχει ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν χοντροφτιαγμένη πραγματικότητα, ἀλλὰ τὴν ζωὴ στὴν εὐκολώτερη καὶ συνοπτικὴ μορφή της, στὴ μορφὴ τῆς τυπωμένης σελίδας.

Καταλήγοντας: Μίλησα μέχρι τώρα μόνο γιὰ πολέμους ἀνάμεσα σὲ κράτη, δηλαδὴ γιὰ διεθνεῖς συγκρούσεις. Ἔχω, ὅμως, ἀπόλυτη συναίσθηση τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἐπιθετικὸ ἔνστικτο ἐνεργεῖ καὶ μὲ ἄλλες μορφὲς καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις. Σκέφτομαι τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ποὺ κάποτε ὠφείλονταν στὸν θρησκευτικὸ φανατισμὸ καὶ σήμερα σὲ κοινωνικοὺς παράγοντες ἢ ἀκόμη στὴν καταπίεση τῶν φυλετικῶν μειονοτήτων.

. . . .

Μὲ πολλὴν ἐγκαρδιότητα
Δικός σας
ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΑΪΝΣΤΑΪΝ

ΒΙΕΝΝΗ, Σεπτέμβριος 1932

Ἀγαπητὲ κ. Ἀϊνστάϊν,

Οἱ συγκρούσεις συμφερόντων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σὲ γενικὲς γραμμὲς ρυθμίζονται μὲ τὴν βία. Αὐτὸ συμβαίνει σὲ ὁλόκληρο τὸ ζωϊκὸ βασίλειο, τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ μέρος. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, βέβαια, πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὶς συγκρούσεις γνώμης, ποὺ φθάνουν σὲ πολὺ ὑ-

Πυροβόλαν τοῦ ἔτους 1895, πρόδρομος τοῦ συγχρόνου πυροβόλου.

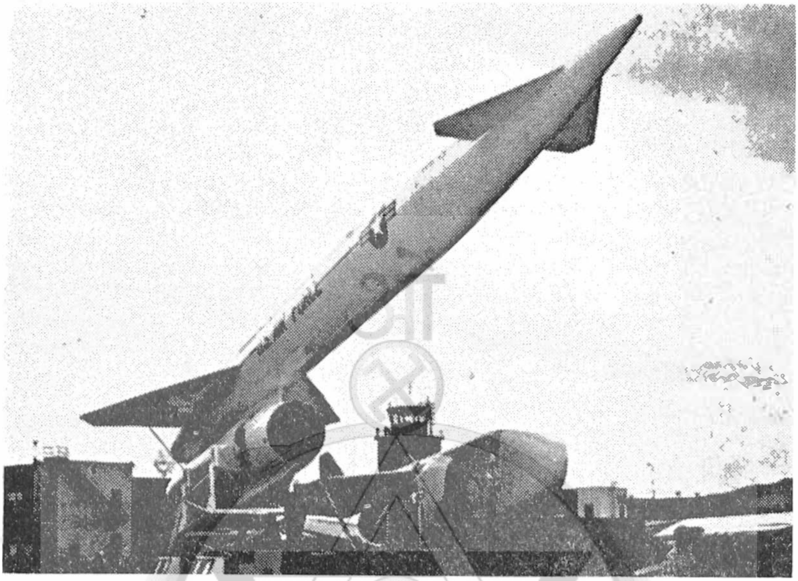
ψηλὰ ἐπίπεδα καὶ ποὺ φαίνονται νὰ ἀπαιτοῦν, γιὰ τὸ ξεκαθάρισμά τους, μιὰν ἄλλη τεχνική. Πρόκειται, ὅμως, γιὰ μιὰ κατοπινὴ ἐπιπλοκή. Ἀρχικά, σὲ μιὰ μικρὴ ἀνθρώπινη ὁμάδα, ἡ μεγαλύτερη μυϊκὴ δύναμη ἀποφασίζει σὲ ποιόν ἀνήκει κάτι ἢ ποιά θέληση πρέπει νὰ πραγματοποιηθῆ.

Σύντομα ἡ μυϊκὴ δύναμη αὐξάνεται ἢ τὴν ἀντικαθιστᾶ ἡ χρησιμοποίηση τῶν ἐργαλείων καὶ ἔτσι νικάει ὅποιος ἔχει τὰ καλύτερα ὅπλα ἢ ὅποιος τὰ χρησιμοποιεῖ περισσότερο ἐπιδέξια. Μὲ τὴν δημιουργία τῶν ὅπλων ἡ διανοητικὴ ἀνωτερότητα ἀρχίζει ἤδη νὰ παίρνη τὴν θέση τῆς μυϊκῆς δύναμης, ἔστω καὶ ἂν ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ ἀγώνα παραμένη ὁ ἴδιος. Ἡ ὑποχώρηση τοῦ ἀντιπάλου ἐπιτυγχάνεται μὲ ριζικώτερο τρόπο, ὅταν ἡ βία τὸν ἐξαφανίζη τελείως, δηλαδὴ τὸν σκοτώνει. Τὸ σύστημα αὐτὸ ἔχει δύο πλεονεκτήματα, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἀντίπαλος δὲν μπορεῖ νὰ ξαναρχίση σὲ ἄλλη περίπτωση τὶς ἐχθροπραξίες καὶ ὅτι ἡ μοῖρα του συμβουλεύει τοὺς ἄλλους νὰ μὴν ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά του. Πολλὲς φορές, στὴν θέση τῆς ἐπιθυμίας γιὰ φόνο, ἔρχεται ἡ σκέψη, ὅτι ὁ ἐχθρὸς μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ σὰν δοῦλος, ἂν τὸν τρομοκρατήσουν ἀρκετὰ καὶ τὸν ἀφήσουνε ζωντανό.

Τὰ πράγματα εἶναι ἁπλᾶ, ὅσο ἡ κοινότητα ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ ἕναν ὡρισμένο ἀριθμὸ ἀτόμων μὲ ἴση δύναμη. Οἱ νόμοι καθορίζουν μέχρι σὲ ποιό σημεῖο πρέπει νὰ περιορίζεται ἡ ἐλευθερία τοῦ κάθε ἀτόμου, ὅταν θέλη νὰ χρησιμοποιῆ τὴν δύναμή του καὶ ἔτσι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχη ἀσφάλεια στὴν συλλογικὴ ζωή. Μιὰ τέτοια ὅμως κατάσταση εἰρήνης, μποροῦμε νὰ τὴν σκεφθοῦμε μόνον θεωρητικά, στὴν πραγματικότητα τὰ πράγματα γίνονται πολύπλοκα ἐπειδὴ ἡ κοινότητα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἤδη περιλαμβάνει στοιχεῖα μὲ ἄνιση δύναμη, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γονεῖς καὶ παιδιὰ καὶ σὰν συνέπεια τοῦ πολέμου καὶ τῆς ὑποταγῆς νικητὲς καὶ νικημένους, ποὺ μετατρέπονται σὲ δούλους καὶ σὲ ἀφέντες.

Τὸ δίκαιο τῆς κοινότητας γίνεται τότε ἔκφραση τῶν σχέσεων ἀνίσων δυνάμεων στὸ ἐσωτερικό της, οἱ νόμοι γίνονται ἀπὸ ἐκείνους καὶ γιὰ κείνους ποὺ κυβερνοῦν καὶ παραχωροῦν ἐλάχιστα δικαιώματα σὲ κείνους ποὺ ἔχουν ὑποταχθῆ. Ἀπὸ τότε καὶ στὸ ἑξῆς ὑπάρχουν στὴν κοινότητα δύο πηγὲς ἀνησυχιῶν, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ τελειοποιήσεως τοῦ δικαίου. Πρῶτα - πρῶτα ἡ προσπάθεια αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ κυρίου νὰ ξεφύγη ἀπὸ τοὺς περιορισμούς, ποὺ ἰσχύουν γιὰ ὅλους, νὰ ἐπιστρέψη δηλαδὴ ἀπὸ τὸ Βασίλειο τοῦ δικαίου στὸ Βασίλειο τῆς βίας καὶ σὲ δεύτερη θέση οἱ προσπάθειες τῶν ὑπηκόων νὰ ἐξασφαλίσουν περισσότερη δύναμη γιὰ νὰ ἀναγνωρισθοῦν ἀπὸ τὸν νόμο. Οἱ ἀλλαγὲς αὐτές, νὰ ξεφύγουν δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἄνισο δίκαιο καὶ νὰ πετύχουν ἕνα δίκαιο ἴσο γιὰ ὅλους.

Ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἐποχή μας, σίγουρη ἀποτροπὴ τοῦ πολέμου εἶναι δυνατὴ μόνον ἂν οἱ ἄνθρωποι συμφωνήσουν στὴν δημιουργία μιᾶς κεντρικῆς ἐξουσίας, στὶς

Ἀμερικανικὸς πύραυλος τύπου «Ὀρτύκι»

ἀποφάσεις τῆς ὁποίας θὰ ὑπόκεινται ὅλες οἱ συγκρούσεις τῶν συμφερόντων.

Ὅλα ὅσα βοηθοῦν στὴ δημιουργία αἰσθηματικῶν δεσμῶν, ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, πρέπει νὰ ἐνεργοῦν ἐναντίον τοῦ πολέμου. Ἡ ψυχανάλυση δὲν διστάζει νὰ ἀντλήσῃ καὶ ἔρωτα γιὰ ἀγάπη, ἐπειδὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ ἡ θρησκεία μιλάει γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα: «Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν». Εἶναι κάτι ποὺ εὔκολα τὸ ἀπαιτοῦμε, δύσκολα ὅμως μετατρέπεται σὲ πράξη.

Εἶναι, ἐξ ἄλλου, γνωστό, ὅτι οἱ παρεμβολὲς τῆς κρατικῆς ἐξουσίας καὶ οἱ ἀπαγορεύσεις τῆς ἐκκλησίας, ποὺ ἔχουν γιὰ στόχο τὴ σκέψη, δὲν βοηθοῦν στὴ δημιουργία ἱκανῶν πολιτῶν. Ἡ ἰδανικὴ προϋπόθεση θὰ ἦταν φυσικὰ μιὰ ἀνθρώπινη κοινωνία, ποὺ θὰ εἶχε ὑποτάξει τὶς παρορμήσεις της στὴ δικτατορία τῆς λογικῆς.

Ἀπὸ τὰ ψυχολογικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πολιτισμοῦ δύο φαίνονται τὰ χαρακτηριστικώτερα. Τὸ δυνάμωμα τῆς νοήσεως, καὶ ἡ πρὸς τὰ μέσα στροφὴ τῆς ἐπιθετικότητος μὲ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τοὺς κινδύνους ποὺ συνεπάγεται. Ὁ πόλεμος ἔρχεται σὲ τρομερὴ ἐπαφὴ μὲ ὅλη τὴν ψυχικὴ κατάσταση ποὺ μᾶς ἐπιβάλλει ὁ πολιτισμός, καὶ ἔτσι δὲν ἀνεχόμαστε πιὰ τὸν πόλεμο. Βέβαια γιὰ μᾶς τοὺς εἰρηνιστὲς δὲν πρόκειται μόνον γιὰ μιὰ διανοητικὴ ἄρνηση, πρόκειται γιὰ κάτι ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ ἀνε-

χθοῦμε καὶ ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία καὶ νομίζω ὅτι οἱ αἰσθητικοὶ ξεπεσμοὶ τοῦ πολέμου δὲν ἔχουν στὴν ἄρνησή μας μικρότερο ποσοστὸ ἀπὸ ὅ,τι ἔχουν οἱ ὠμότητές του.

Πόσο θὰ πρέπει νὰ περιμένουν γιὰ νὰ γίνουν καὶ οἱ ἄλλοι εἰρηνιστές; Δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε, ἴσως ὅμως δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ οὐτοπιστικὴ ἐλπίδα. Ποιούς δρόμους θὰ ἀκολουθήση ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ θέση τέρμα στὸν πόλεμο, δρόμους ἔμμεσους ἢ ἄμεσους, θὲν μποροῦμε νὰ τὸ κρίνουμε ἀπὸ τώρα. Στὸ μεταξὺ μποροῦμε νὰ ποῦμε: ὅλα ὅσα βοηθοῦν τὴν πολιτισμένη ἐξέλιξη ἐργάζονται ἐναντίον τοῦ πολέμου.

Δικός σας
ΣΙΓΚΜΟΥΝΤ ΦΡΟΥΝΤ

Το τελευταῖον ὅπλον τοῦ τρομου ἡ Ατομοβομβα.

ΑΠΟ ΕΝΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ

Σόμογκυ

Ἡ ἀπανθρωπία τοῦ πολέμου καὶ τῶν φυλετικῶν διακρίσεων

Ο ΣΥΓΡΑΦΕΥΣ τοῦ διηγήματος, ποὺ ἀκολουθεῖ, Πρίμο Λέβι, ἡλικίας τώρα 52 ἐτῶν, γεννήθηκε στὸ Τουρῖνο καὶ σπούδασε Χημεία. Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ πολέμου, ὡς Ἑβραῖος, συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ μετεφέρθη στὸ στρατόπεδο τοῦ Ἄουσβιτς. Τὴν φρίκη τοῦ στρατοπέδου ἐκείνου, τὴν ἀπανθρωπία τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ γενικώτερα τὴν ἀπανθρωπία τοῦ πολέμου περιγράφει στὸ ἔργον του «Ἂν αὐτὸς εἶναι ἕνας ἄνθρωπος». Τὸ κομμάτι, ποὺ παραθέτομε, ἀναφέρεται στὸν θάνατο ἑνὸς συντρόφου στὸ στρατόπεδο τοῦ Σόμογκυ. Αὐτό, καθὼς καὶ τὸ ποίημα, ἔχουν ἀποδοθῆ στὴν ἑλληνικὴ ἀπὸ τὸν συνεργάτη τῆς «Θεσσαλονίκης» κ. Θεοδ. Ἰωαννίδη.

25 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

Ἦταν ἡ σειρὰ τοῦ Σόμογκυ. Ἦταν ἕνας Οὖγγρος χημικός, γύρω στὰ πενῆντα, ἀδύνατος, ψηλὸς καὶ λιγομίλητος. Σὰν τὸν Ὁλλανδό, βρίσκονταν σὲ ἀνάρρωση ἀπὸ τύφο καὶ σκαρλατίνα. Ἦρθε ὅμως κάτι τὸ καινούργιο. Τὸν ἔπιασε δυνατὸς πυρετός. Ἐδῶ καὶ πέντε μέρες περίπου δὲν εἶπε λέξη : ἄνοιξε τὸ στόμα του τὴν ἡμέρα ἐκείνη καὶ εἶπε μὲ σταθερὴ φωνή.

—Ἔχω μιὰ μερίδα ψωμὶ κάτω ἀπ' τὸ σακκούλι. Νὰ τὴν μοιράσετε ἐσεῖς οἱ τρεῖς. Ἐγὼ δὲν πρόκειται νὰ ξαναφάω.

Δὲν βρήκαμε τίποτα νὰ ποῦμε, τότε ὅμως, δὲν ἀκουμπήσαμε τὸ ψωμί. Εἶχε πρηστεῖ τὸ μισὸ του πρόσωπο. Ὅσο διατηροῦσε τὴν συνείδησή του, ἔμεινε κλεισμένος σὲ μιὰ τραχειὰ σιωπή.

Τὸ βράδυ ὅμως, κι ὁλόκληρη τὴν νύχτα, καὶ γιὰ δυὸ μέρες χωρὶς διακοπή, ἡ σιωπὴ λύθηκε ἀπ' τὸ παραμιλητό. Ἀκολουθώντας ἕνα τελευταῖο ἀτέλειωτο ὄνειρο ὑποταγῆς καὶ σκλαβιᾶς ἄρχισε νὰ μουρμουρίζει «Γιαβόλ» κάθε φορὰ ποὺ ἔβγαζε ἀνάσα, κανονικὰ καὶ ἐπίμονα σὰν μηχανή, «Γιαβόλ» κάθε φορὰ ποὺ χαμήλωνε τὸ φτωχὸ χτένι τῶν πλευρῶν, χιλιάδες φορές, τόσο ποὺ νὰ σοῦ ἔρχεται ὄρεξη νὰ τὸν τραντάξῃς, νὰ τὸν πνίξῃς, ἢ τουλάχιστον ν' ἀλλάξῃ λέξη.

Ποτὲ δὲν κατάλαβα, ὅπως τότε, πόσο πολύπλοκο πρᾶγμα εἶναι ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔξω συνέχιζε ἀκόμη ἡ μεγάλη σιωπή. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κοράκων ἦταν πολὺ μεγαλύτερος κι ὅλοι ξέραμε τὸ γιατί. Μόνον σὲ πολὺ ἀραιὰ διαστήματα ξαναξυπνοῦσε ὁ διάλογος τοῦ πυροβολικοῦ.

Ὅλοι ἔλεγαν μὲ τὴν σειρα πὼς οἱ Ρῶσοι γρήγορα, ἀμεσως, θὰ ἔφταναν. Ὅλοι τὸ διακήρυσσαν, ὅλοι ἦταν σίγουροι, κανενας ὅμως δὲν κατώρθωνε νὰ τὸ παραδεχτῇ ἤρεμα. Ἐπειδὴ στὸ στρατόπεδο χάνεται ἡ

συνήθεια τῆς ἐλπίδας και ἀκόμη καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη στὸ ἴδιο σου τὸ λογικο. Στὸ στρατόπεδο ἡ σκέψη εἶναι αχρηστη ἐπειδὴ τα γεγονότα ἐξελίσσονται τὶς περισσοτερες φορὲς με τροπο αναπαντεχο. Και κανει κακο, ἐπειδη ἡ σκεψη κραταει ζωντανη μια ευαισθησια που ειναι πηγη πονου και που καποιος προνοητικος νομος της φυσης την αμβλύνει οταν τα βασανα ξεπερνᾶνε ένα ὡρισμενο ὅριο.

Ὅπως με τὴν χαρά, μὲ τὸν φόβο, με τὸν ἴδιο πονο, ἔτσι καὶ μὲ τὴν ἀναμονὴ κουραζεσαι. Ἔχοντας φτάσει στὶς 25 Γενάρη, με κομμένους ἀπο οχτὼ μέρες τοὺς δεσμους μὲ τον αγριο ἐκεῖνον κοσμο ποὺ ἦταν ομως ἕνας κόσμος, οἱ περισσοτεροι ἀπὸ μᾶς ἦταν ὑπερβολικὰ κουρασμένοι ἀκόμη καὶ για νὰ περιμένουν.

Το βράδυ, γύρω ἀπ' τὴν θερμάστρα, ἀκόμη μιὰ φορὰ ὁ Τσάρλς, ὁ Ἄρθουρ κι' ἐγὼ νοιώσαμε νὰ γινώμαστε καὶ παλι ἄνθρωποι. Μπορούσαμε νὰ μιλᾶμε γιὰ τα παντα. Με παθος ακουγα τὸν Ἄρθουρ νὰ μιλαη γιὰ τὸν τρόπο ποὺ περνᾶνε τὶς Κυριακες στο Προβενσερ καὶ ὁ Τσάρλς σχεδον ἔκλαιγε ὅταν τοῦ διηγήθηκα γιὰ τὴν ἀνακωχὴ τῆς Ἰταλιας, γιὰ τὸ σκοτεινὸ καὶ ἀπελπισμένο ξεκίνημα τῆς ἀντάρτικης ἀντιστασης, γιὰ τον ανθρωπο ποὺ μᾶς πρόδωσε καὶ για την σύλληψὴ μας στὰ βουνά.

Στὸ σκοτάδι, πισω καὶ πανω μας, οι οχτω αρρωστοι δεν εχαναν μήτε συλλαβη, ἀκόμη καὶ κεῖνοι ποὺ δεν καταλαβαιναν γαλλικά. Μονον ὁ Σόμογκυ σκύλιαζε ἐπιβεβαιωνοντας την ωρα τοῦ θανατου, τὴν υπαλαγη του.

26 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

Μεναμε ξαπλωμένοι σ' ἕναν κόσμο φτιαγμενο ἀπο νεκρους καὶ σκιες φαντασμάτων. Το τελευταῖο ἴχνος πολιτισμοῦ εἶχε χαθῆ γύρω μας καὶ μεσα μας. Το εργο τῆς ἀποχτήνωσης ποὺ τὸ ἄρχισαν οἱ θριαμβευτὲς Γερμανοί, τὸ ὁλοκλήρωσαν οἱ Γερμανοὶ ποὺ νικήθηκαν.

Εἶναι ἄνθρωπος αὐτὸς που σκοτώνει, εἶναι ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ κάνει ἢ ὑφίσταται μιὰ ἀδικία. Δὲν εἶναι ἄνθρωπος ὅποιος, ἔχοντας χάσει τὸν κάθε συγκρατημό, μοιράζεται τὸ κρεβάτι μὲ ἕνα πτῶμα. Ὅποιος περίμενε τὸν γειτονά του νά τελειώνη μὲ τὸν θάνατο, γιὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέση ἕνα κομμάτι ψωμί, εἶναι, χωρὶς δικό του φταίξιμο, πιὸ μακρυὰ ἀπ' τὸ πρότυπο τοῦ σκεφτόμενου ἀνθρώπου, ἀπ' ο,τι εἶναι ὁ πιο ἀκαλλιέργητος πυγμαιος η ὁ πιο αγριος σαδιστής.

Ἕνα κομματι της ὑπαρξής μας εχει τὴν ἕδρα του στὶς ψυχὲς αὐτῶν ποὺ μᾶς πλησιάζουν. Νά γιατί δὲν εἶναι ἀνθρώπινη ἡ ἐμπειρία ἐκείνου που ἔζησε μέρες στὶς ὁποῖες ὁ ἄνθρωπος ἦταν πρᾶγμα στὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου. Ἐμεῖς οἱ τρεῖς μείναμε κατὰ ἕνα μερος ἀνεπαφοι καὶ τῆς χρωστᾶμε αἰώνια εὐγνωμοσύνη. Γι' αὐτὸ ἡ φιλία μου μὲ τὸν Τσάρλς θ' ἀντέξη στὸν χρόνο.

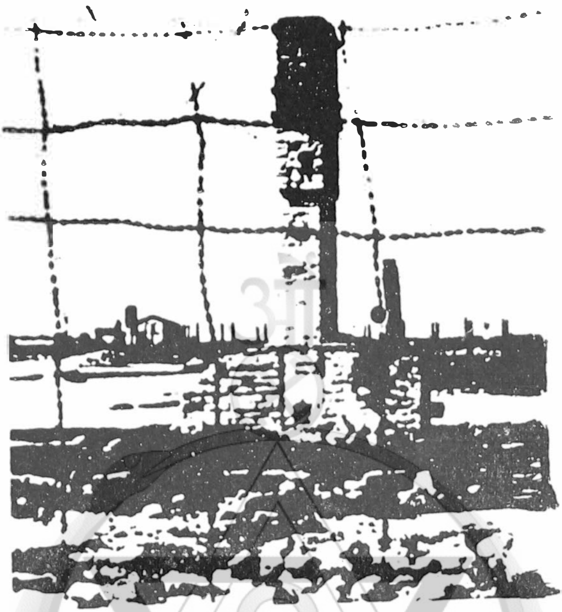
Ἀλλὰ χιλιαδες μέτρα πάνωθέ μας, ἀναμεσα στ' ἀνοίγματα τῶν γκρίζων σύννεφων, ξετυλίγονταν τὰ πολύπλοκα θαύματα τῶν ἀερομαχιῶν. Πάνω ἀπὸ μᾶς, τοὺς γυμνούς, τοὺς ἀνήμπορους, τοὺς ἄοπλους, ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ μας ἀναζητοῦσαν τὸν ἀμοιβαῖο θάνατο μὲ τὰ πιὸ ἐκλεπτυσμένα ὄργανα. Μιὰ κίνηση τοῦ δαχτύλου τους, μποροῦσε νὰ προκαλέση τὴν καταστροφὴ ὁλόκληρου τοῦ στρατόπεδου, νὰ ἐξαφανίση χιλιάδες ἀνθρώπους. Ἐνῶ τὸ σύνολο ὅλων τῶν δικῶν μας ἐνεργειῶν καὶ θελήσεων δὲν ἦταν ἀρκετὸ νὰ παρατείνη εστω καὶ γιὰ ἕνα μονάχα λεπτὸ τὴ ζωη ἑνὸς μόνον ἀπὸ μᾶς.

Ἡ φασαρία σταμάτησε τὴ νύχτα καὶ τὸ δωμάτιο ξαναγέμισε ἀπὸ τὸ μονολογο τοῦ Σόμογκυ.

Μεσα στο πυκνὸ σκοτάδι ξύπνησα μ' ἕνα τίναγμα. Ὁ φτωχὸς «γέρος» ἦταν σιωπηλός. Εἶχε τελειώσει. Μ' ἕνα τελευταῖο ἀναπήδημα ζωῆς εἰχε πεταχτεῖ ἀπ' τὸ ξυλοκρέβατο στο πατωμα. Ἄκουσα το χτύπημα τῶν γονατων, τῶν γοφῶν, τῶν ὤμων καὶ τοῦ κεφαλιοῦ.

—Ὁ θάνατος τὸν κυνήγησε ἀπ' τὸ κρεβάτι του, εἶπε χαρακτηριστικὰ ὁ Ἄρθουρ.

Δὲν μπορέσαμε, βέβαια, μέσα στὴ νύχτα νὰ τὸν κουβαλήσουμε ἔξω. Δὲν μᾶς ἔμενε παρὰ ν' ἀποκοιμηθοῦμε καὶ πάλι...

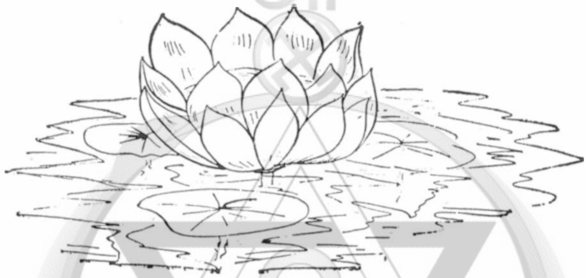

Ἂν αὐτὸς εἶναι ἕνας ἄνθρωπος

Ἐσεῖς ποὺ ζῆτε σίγουροι
Στὰ ὄμορφα σπίτια σας,
Ἐσεῖς ποὺ γυρίζοντας τὸ βράδυ
Βρίσκετε ζεστὸ τὸ φαγητὸ καί φιλικὰ πρόσωπα:
Σκεφτῆτε ἂν αὐτὸς εἶναι ἕνας ἄνθρωπος
Ποὺ δουλεύει στὴ λάσπη
Ποὺ δὲν γνωρίζει ἀνάπαυλα
Ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ μισὸ ψωμὶ
Ποὺ πεθαίνει γιὰ ἕνα ν α ὶ ἢ ἕνα ὄ χ ι.
Σκεφτεῖτε ἂν αὐτὴ εἶναι μιὰ γυναίκα
Χωρὶς μαλλιὰ καὶ χωρὶς ὄνομα
Χωρὶς τὴ δύναμη τῆς θέλησης
Ἄδεια τὰ μάτια καὶ κρύα ἡ ἀγκαλιὰ
Σὰν τὸ βατράχι τὸν χειμῶνα.
Στοχαστεῖτε πὼς ἐτοῦτα ὑπῆρξαν:
Σᾶς προστάζω αὐτὲς τὶς λέξεις

Νὰ τὶς χαράζετε στὴν καρδιά σας
Ὅταν εἶστε στὸ σπίτι, ὅταν περπατᾶτε στὸ δρόμο
Ὅταν ξαπλώνεστε νὰ κοιμηθῆτε
Κι ὅταν σηκώνεστε
Νὰ τὶς ἐπαναλάβετε στὰ παιδιά σας
Ἀλλοιῶς, νὰ γκρεμιστῆ τὸ σπίτι σας.
Ἡ ἀρρώστια νὰ σᾶς βασανίζη
Καὶ τὰ μικρά σας
Ν᾽ ἀποστρέψουν τὸ πρόσωπό τους ἀπ᾽ τὸ δικό σας.

ΠΡΙΜΟ ΛΟΒΙ

Τὸ αἴτημα τῆς ψυχῆς

Τοῦ ΓΕΡ. ΒΛΑΧΟΥ

Ὅταν ὁ νοῦς ὑπερκορεσθῆ ἀπὸ συγκριτικὰς μελέτας διαφόρων φιλοσοφικῶν, θρησκευτικῶν καὶ θεοσοφικῶν θεωριῶν, τὰς ὁποίας ἀναγνωρίζει καὶ ἀποδέχεται, ὡς στάδιον πνευματικῆς ἀναπτύξεως, τὸ μόνον ἐκ τῶν μελετῶν αὐτῶν ἐπιτευχθὲν ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀμφιβολία.

Διὰ τοῦτο ἡ συνείδησις μένει ἀνικανοποίητος, θλίβεται, ὑποφέρει, θέλει νὰ ἐξουδετερώση τὴν ἀμφιβολίαν, ποὺ δημιουργεῖ ἐσωτερικὸν διχασμόν, ἀγῶνα, σύγκρουσιν τῶν ἀντιθέσεων. Ἐπιζητεῖ ἐσωτερικὴν ἑνότητα, ἁρμονίαν, τὴν βεβαιότητα ἐπιτεύξεως τοῦ ὑπερβατικοῦ βιώματος, θέλει ὁ νοῦς νὰ μὴν ἀμφιβάλλη πλέον διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς πέραν τοῦ θανάτου ζωῆς. Νὰ ζῆ συνειδητὰ τὴν Ἀθανασίαν, ἐκτὸς χρόνου, ἐμπειρικῶς, ἐν σώματι ἢ καί ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ νὰ δρᾶ εἰς τοὺς ἀοράτους κόσμους. Ὁ ὕπνος νὰ εἶναι ἀπρόσκοπτος, συνέχεια τῆς ἐνσυνειδήτου πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ πεῖρα νὰ ἀντικαταστήση τὴν ἀμφιβάλλουσαν πίστιν. Ἡ διαδοχικὴ ἀμφιβολία νὰ μὴν ἐξουδετερώνεται μὲ τὴν ἐπιβολὴν τῆς θελήσεως, ἀλλὰ μὲ τὴν βίωσιν τοῦ ὑπεραισθητοῦ.

Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν

τῆς συνειδήσεως ὑπάρχει συγχρόνως ἀγαλλίασις καὶ θλῖψις, χαρὰ καὶ πόνος. Ἡ χαρὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἐνορατικῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὰς ἀποκρύφους Θείας Δυνάμεις καὶ ἀπὸ τὸν ταυτισμὸν κατὰ ἕνα βαθμὸν μὲ τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον της, τὸ μυστηριῶδες Ἀνώτερον «Ἐγώ», τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ ἀνεκάλυψε καὶ ἀνεγνώρισεν ὡς τὸν κυρίαρχον - ὁδηγόν της, ὑπετάγη ἑκουσίως, μετὰ χαρᾶς εἰς αὐτό, ἀφοῦ ἐβεβαιώθη διὰ τῆς πείρας, περὶ τῶν ἁρμονικῶν καὶ λυτρωτικῶν ἰδιοτήτων τοῦ θείου κάλλους καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ ἤδη προσδοκᾷ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀπροσπέλαστον.

Ἡ θλῖψις προέρχεται ἐκ τῆς μὴ ἐπιτευχθείσης εἰσέτι ἐνσυνειδήτου, ζώσης διορατικῆς ἐπαφῆς καὶ ἐπικοινωνίας μὲ ὑπερφυσικὰ Ἀνώτερα Ὄντα.

Δὲν ἱκανοποιοῦν πλέον τὸν ἀκαταπόνητον ἐρευνητὴν τοῦ ἀποκρύφου αἱ διάφοροι φαιαὶ καὶ πολύχρωμοι διορατικαὶ μορφαὶ —σκέψεις, πύρινα φαινόμενα, τοπία καὶ συμβολικὰ γεωμετρικὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα παρατηρεῖ οὗτος διαρκῶς, ὡς ἀφώνους, κινητὰς τηλεοπτικὰς εἰκόνας, ὡς καὶ αἱ ἀσυντόνιστοι, ἄνευ εἰκόνων ὁμιλίαι καὶ ψαλμωδίαι καὶ μουσική. Καὶ πρὸ παντός, αἱ πονηρίαι, αἱ τρομοκρατικαὶ προσπάθειαι καὶ τὰ παίγνια μαζί του τοῦ πλήθους τῶν στοιχειακῶν.

Ἐν τέλει, εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ μεγάλος σοφὸς Κρισναμοῦρτι, ὅ ζῶν εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον ἀναμορφωτὴς Διδάσκαλος: «Ἡ θεία δυσαρέσκεια». Ἐξ αὐτῆς προέρχεται ἡ ἀληθὴς ταπεινοφροσύνη, ἀπαραίτητος διὰ τὴν ὀρθὴν ἀνέλιξιν τῆς ψυχῆς. Ἡ τεχνητὴ ταπεινοφροσύνη «θὰ εἶμαι ταπεινὸς διὰ νά...» εἶναι κίνητρον, πλάνη, αὐταπάτη, κτητικὸς πόθος, ἁρπαγή, ἐγωκεντρισμός, καὶ ὑποκρισία, ἔστω καὶ μὴ συνειδητή, ἐντὸς κλοιοῦ τῆς προσωπικότητος, εἰς τὰ πλαίσια τοῦ χρόνου, χώρου καὶ ἀποκρυσταλλωμένης μορφῆς, εἶναι ἡ Μάγια.

Αἱ συγκριτικαὶ μελέται δὲν ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τοῦ ἀληθοῦς ἀποκρυφιστοῦ ὡς ἰδική του σοφία, ἀλλὰ μόνον ὡς νοητικὴ ἄσκησις καὶ ἀνάπτυξις τῆς προσωπικότητος — τοῦ κατωτέρου «ἐγὼ»— τῆς διανοίας, μὲ τὸν ἐμπλουτισμόν της μὲ πληροφορίες, χρονολογικὰ γεγονότα καὶ ξένας ἰδέας. Δὲν ἱκανοποιεῖ πλέον ἡ ξένη σοφία τὸν διψῶντα τὴν Ἀλήθειαν Μαθητὴν - μεμυημένον.

«Ἡ θεία δυσαρέσκεια» εἶναι τὸ κέντρισμα — τὸ μαστίγωμα τῆς μετριότητος, πρὸς ἀφύπνισιν τῆς θείας συνειδήσεως τοῦ ἀτόμου, ὅπως ἀνυψωθῆ τὸ πνεῦμα του, ἐλεύθερον, εἰς τὸ πνευματικὸν διάστημα τῶν ἀοράτων κόσμων.

Οὕτω, τὴν ἀόριστον ἐλπίδα - πίστιν ὑποκαθιστᾷ, διὰ τῆς δικαίας προσδοκίας τῆς λυτρωτικῆς ἐλευθερίας, ὁ «ζητῶν καὶ κρούων» καταλλήλως ἔνθερμος καὶ θαρραλέος ἀγωνιστής.

’Ανάλαφρη αὔρα

Πάρε με ἀγέρι, πάρε με μακρυὰ
ὥς νὰ μ’ ἀγγίξουν οἱ ὀμορφιὲς
ποὺ ὅλο προσμένω...
Ἡλιοβασιλέμματα κι ἀνατολὲς
ποὺ δὲν σκεπάζουν σύννεφα θαμπά...
Πάρε με, τί κι ἂν λὲν
πὼς μὲ τ’ ὀνείρου φεύγω τὰ φτερά...

’Ανάλαφρη αὔρα
μὴν μὲ προσπερνᾶς μ’ ἕνα σου χάδι...
Στάσου!
Καὶ τὸ τραγούδι τῆς ψυχῆς μου
ἀφουγκράσου αὐτὸ τὸ βράδυ...

Σεργιάνισέ με, σύρε με μακρυὰ
σὲ ξέφωτες πλαγιὲς γαληνεμένες
κι ἐπάνω ἀπὸ κορφὲς πάρε με ἀγέρι
στρωμένες μὲ τῶν τέλειων τὶς ψυχές.

Σ’ ἕνα λιθάρι ἀπόθεσέ με ἁπαλὰ
κι ὥς μὲ χαϊδέψουν
ἡλιοβασιλέμματα κι ἀνατολὲς
ποὺ δὲν σκεπάζουν σύννεφα θαμπὰ
ἔρχεσαι νὰ μὲ βρεῖς.
Καὶ τότε, ἀγέρι, κάνε ὅπως θές:
Πίσω μὲ φέρνεις ἢ ψηλὰ μ’ ἀφίνεις,
τὸ ἴδιο θὲ νἆναι.
Τότε, οὔτε θάνατο καὶ οὔτε ζωὴ
πιὰ θὰ φοβᾶμαι.

ΙΩΑΝΝΑ ΔΡΙΒΑ-ΜΑΡΑΒΕΛΙΔΟΥ

ΕΚΑΤΟΣΤΗ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΕΓΕΡΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Θεόκλητος Φαρμακίδης

Ὑπὸ ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ
Τέως Ὑπουργοῦ καὶ Δημάρχου Λαρίσης

ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ τῶν 150 ἐτῶν ἀπὸ τὴν Ἐθνεγερσία —καὶ μὲ πρωτοβουλία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λαρίσης καὶ τῆς Κοινότητος τῆς Νικαίας— ἐτελέσθη στὴ Νίκαια Λαρίσης φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ, μὲ ὁμιλητὴ τὸν τέως Δήμαρχο Λαρίσης καὶ τέως Ὑπουργὸ κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ.

Ὁ «ΙΛΙΣΟΣ» θεωρεῖται εὐτυχὴς προσφέρων στοὺς ἀναγνώστας του ὁλόκληρη τὴν ὁμιλία τοῦ διακεκριμένου Ἕλληνος πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ παράγοντος.

Ἐκπλήσσει πρῶτα ἡ προέλευσις τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου. Ἡ Τσαριτσάνη, ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ ἐφαμίλλου τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, καὶ αἱ Μηλέαι τοῦ Πηλίου, ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ καὶ τοῦ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ, ἐγνώρισαν τὴν τουρκικὴν δουλείαν τῶν πέντε αἰώνων. Ἀλλὰ τὸ «χωρίδιον Νεμπεγλέρ», ἡ ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου, μὲ τὸν ἄλλον Θεσσαλικὸν κάμπον πέραν τῆς τουρκικῆς δουλείας τῶν πέντε αἰώνων, εἶχαν γνωρίσει καὶ τὴν κοινωνικήν των δουλείαν τριῶν χιλιάδων ἐτῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1050 πρὸ Χριστοῦ, μὲ τὴν εἰσ-

βολὴν ἐξ Ἠπείρου τῶν Θεσπρωτῶν ἢ Θεσσαλῶν εἰς τὸ τότε καλούμενον Πελασγικὸν Ἄργος, οἱ ἐλεύθεροι καλλιεργηταὶ τῆς γῆς του, εἶχαν χάσει καὶ τὰς ἰδιοκτησίας των καὶ τὴν προσωπικήν των ἐλευθερίαν. Ἐδουλώθησαν ἐν κυριολεξίᾳ εἰς μίαν ὀλιγαρχίαν κυρίων, οἱ ὁποῖοι ἔδωκαν εἰς τὴν χώραν καὶ τὸ ὄνομα Θεσσαλία.

Οἱ καλλιεργηταὶ τῆς Θεσσαλικῆς γῆς καὶ οἱ ἄλλοι γεωργικοί της προλετάριοι εἴτε ὡς πενέσται τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος, εἴτε ὡς δουλοπάροικοι κατὰ τὸν Μεσαίωνα, εἴτε ὡς κολλῆγοι καὶ παρακεντέδες κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλίας μέχρι τῶν ἰδικῶν μας χρόνων καὶ ἀγώνων, εἶχαν περιέλθει εἰς τὴν τάξιν τῶν σκλάβων τῆς γῆς. Καὶ μέσα εἰς τὴν ἐθνικὴν καί κοινωνικὴν δουλείαν τῶν τριῶν χιλιάδων ἐτῶν, ἕνα ἀπέραντον πνευματικὸ σκοτάδι ἐσκέπαζε τὴν θεσσαλικὴν πεδιάδα.

Ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα τῶν γονέων τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα ἦτο Θεοχάρης. Καὶ κατὰ προφορικὴν παράδοσιν εἰς τὴν γενέτειράν του, φαίνεται ὅτι τὸ οἰκογενειακόν του ἐπώνυμον ἦτο Χατζάρας. Ἀγνοοῦμεν ἐπίσης ἂν οἱ γονεῖς του ἐγνώριζαν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν. Ἡ μητέρα του ἀσφαλῶς εἶχε ἄγνοιαν γραμμάτων. Ὁ πατήρ του ἴσως νὰ εἶχε μάθη ἀπὸ τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ νὰ συλλαβίζη τὴν Ὀκτώηχον. Ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Φαρμακίδης ἀναφέρει, ὅτι οἱ γονεῖς του ὑπῆρξαν γεωργοὶ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ οἰκογένειά του ἦτο εἰς θέσιν νὰ στείλῃ τὸν Θεοχάρη ἕνα ἢ δύο ἔτη εἰς τὴν Λάρισαν ἵνα ἐκεῖ μαθητεύσῃ, δέχομαι ὅτι οἱ γονεῖς του ἦσαν κολλῆγοι τοῦ τσιφλικιοῦ Νεμπεγλέρ.

Τὰ παιδικά του χρόνια ἱστορεῖ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν «Ἀπολογίαν» του, ἴσως καὶ μὲ κάποιο διαφαινόμενον παράπονον καί λέγει:

«Ἐκ χριστιανῶν γονέων, τὴν 25 Ἰανουαρίου 1784, γεννηθεὶς ἐν Νεμπεγλέρ, χωριδίῳ τοῦ κάμπου τῆς Λαρίσης, κατετάχθην καὶ ἐγὼ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ θείου βαπτίσματος εἰς τὴν θρησκείαν καὶ ἐκκλησίαν τῶν γονέων μου, καὶ εἰς αὐτὴν ἀνετράφην ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας. Ἀλλὰ καθὼς ἀνετρέφοντο τότε οἱ χριστιανοὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ χωρὶς κατηχήσεις, χωρίς τινος ἄλλης χριστιανικῆς διδασκαλίας. Διδαχθεὶς δ' ἔπειτα ἐκ περιστάσεως ὀλίγα ἑλληνικὰ γράμματα, ἀνέγνωσα τινὰ συγγράμματα τῶν θείων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων καὶ κατετάχθην κατόπιν καὶ εἰς τὸν κλῆρον, νέος ἔτι ὢν τὴν ἡλικίαν. Ἐν ἔτει 1802, τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐχειροτονήθην διάκονος ἐν Λαρίσῃ καὶ πρεσβύτερος τὴν 30 Αὐγούστου 1811, ἐν Βουκουρεστίοις, ὀλίγον τι πολυμαθέστερος... Ποτὲ δὲν ἐκαυχήθην ἐπὶ σοφίᾳ. Τῆς σοφίας μου τὰ φῶτα δὲν εἶναι θαυμάσια. Ἡ χάρις αὕτη ἐδόθη εἰς τοὺς ἐξ Οἰκονόμων γενεαλογουμένους Οἰκονόμους καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἐξ ἁπλῶν γεωργῶν καταγομένους, ὁποῖος εἶμαι ἐγώ. Ἔμαθον δὲ κι ἐγὼ ἐκ περιστάσεως ὀλίγα γράμματα».

Καὶ ἀπαντῶν φαίνεται εἰς ἀντιπάλους του, προσθέτει:

«Κάπηλος τῆς παιδείας δὲν ἔγινα ποτέ, οὔτε... ἠθέλησα ποτὲ νὰ θησαυρίσω χρήματα».

Τὸ κείμενον τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου δὲν φανερώνει μόνον τὴν μετριοφροσύνην καὶ τὸ ἦθος τοῦ ἀνδρός. Ἀλλὰ καὶ ἐκπλήσσει.

Ὁ ἰσάξιός του καθολικὸς ἱεροκήρυξ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ πασῶν τῶν ὀρθοδόξων τοῦ Γένους Ἐκκλησιῶν Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων εἶχε μακρὰν οἰκογενειακὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν. Ὁ δὲ πατήρ του, Κυριακὸς Οἰκονόμος τῆς Τσαριτσάνης, ἐγνώριζε καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν λατινικήν. Καὶ τὰς ἐδίδαξε εἰς τὸν υἱόν του ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας. Καί ἀκόμη ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος εἰς νεανικὴν ἡλικίαν ἔμαθε εἰς τὰ Ἀμπελάκια ἀπὸ τὸν ἰατρὸν Ζήσην Κάβουραν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του εἶχε εἰς τὴν Τσαριτσάνην ἐπὶ τρία ἔτη (1799—1802) διδάσκαλόν του τὸν ἐκ Λαρίσης μεγάλον διδάσκαλον τοῦ Γένους Κωνσταντῖνον Κούμαν.

Ἡ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Θεόκλητον Φαρμακίδην καλυτέρα τύχη τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον μειώνει τὴν αἴγλην καὶ ἀκτινοβολίαν τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς Τσαριτσάνης, ποὺ ὑπῆρξε τὸ Ἀηδόνι τοῦ ἄμβωνος καὶ ὁ μεγάλος διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ συγγραφεὺς πολυγραφώτατος. Ἀλλὰ τὸν ὁμιλοῦντα, ποὺ ἐγνώρισε τὰς στερήσεις τῶν μαθητικῶν του χρόνων, εἶναι φυσικὸν νὰ συγκινῇ ἰδιαιτέρως ἡ «ἐκ περιστάσεως» μάθησις ἐξόχου τέκνου τοῦ σκλαβωμένου Θεσσαλικοῦ κάμπου καὶ ἡ ἐκπληκτική του σταδιοδρομία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὸ Ἔθνος, εἰς τὴν παιδείαν.

Ἀλλ' ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης δὲν ηὐτύχησε νὰ ἀκούσῃ τὸν Ἰωάννην Πέζαρον τῆς σχολῆς τοῦ Τιρνάβου καὶ διδάσκαλον τοῦ Κωνσταντίνου Κούμα. Ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Κούμαν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Τσαριτσάνης (1799—1802), τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁποίου ἀπήλαυσε εὐτυχῶς ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος. Καὶ δὲν προκύπτει ἀπὸ καμμίαν μαρτυρίαν ὅτι ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης ἐμαθήτευσε κατὰ τάξεις καὶ ἀπεπεράτωσε τὰ μαθήματα ἑνὸς πλήρους σχολείου. Τὰ ὀλίγα γράμματα τῆς παιδικῆς του ἡλικίας τὰ ἔμαθε «ἐκ περιστάσεως», δηλαδὴ κατ' εὐκαιρίας. Ἀπὸ τὸν ἱερέα τοῦ Νεμπεγλὲρ θὰ ἔμαθε νὰ διαβάζῃ τὴν Ὀκτώηχον. Ἀσκοῦσαν τότε οἱ ἱερεῖς τῶν χωρίων καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν στοιχειωδεστέρων γραμματικῶν γνώσεων. Καὶ ἀπὸ κάθε τοῦ χωρίου των οἰκογένειαν ἐλάμβαναν κατ' ἔτος ἕνα κοιλὸν (22 ὀκάδες) σίτου δ ὰ τὴν ἱερατικήν των ὑπηρεσίαν καὶ ἕνα ἄλλο κοιλὸν σίτου διὰ τὴν διδασκαλίαν των.

Εἶχε ὁ Φαρμακίδης τὸ ἀτύχημα νὰ χάση τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1799 τὸν πατέρα του καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1800 τὴν μητέρα του. Καὶ ἀφοῦ ἔχασε τοὺς γονεῖς του, μετέβη εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν εἰς τὴν Λάρισαν καί ἐκεῖ ἐδιδάχθη τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1802, ἐχειροτονήθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλείου διάκονος ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Λαρίσης καὶ μετέπειτα Ἐφέσου, τὸν παλὺν Διονύσιον Καλλιάρχην. Ὁ Καλλιάρχης οὗτος ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἅμα ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Χειροτονηθεὶς ὁ Φαρμακίδης διάκονος μετεσχημάτισε τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα Θεοχάρης εἰς Θεόκλητον. Τὸν Μάϊον τοῦ 1804 ἀπῆλθε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διέτριβε ἐκεῖ ἕνας θεῖος του, ὁ ἱερομόναχος Παΐσιος. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Φαρμακίδης ἐμαθήτευσε, ἐπὶ δύο περίπου ἔτη. Ἐκ περιστάσεως λοιπὸν ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματά του. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὑπῆρξε αὐτοδημιούργημα. Κάτι περισσότερον. Ὑπῆρξε αὐτοδίδακτος.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1806 ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδοβλαχίας. Διέμεινε ἐκεῖ τέσσαρα περίπου ἔτη, ἐνίοτε ἱερουργῶν, ἀλλὰ κυρίως διδάσκων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς οἴκους μεγιστάνων. Εὑρίσκετο εἰς τὸ Ἰάσιον, ὅταν ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Οἱ Ρῶσοι εἰσέβαλον εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας. Ἠδυνήθη τότε ὁ Φαρμακίδης νὰ ἔχη ἰδίαν ἀντίληψιν τί ἦτο Ρωσικὸς στρατὸς ἐν ἐκστρατείᾳ. Αἱ καταπιέσεις καὶ αἱ καταχρήσεις, ποὺ ἤσκησαν εἰς τὸν τόπον ἡγήτορες καὶ στρατιῶται τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, ἐξήγειρον τὴν φύσει φιλελευθέραν ψυχὴν τοῦ Θεοκλήτου. Καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν διετήρησε τὴν δυσμενεστάτην γνώμην ποὺ εἶχε σχηματίσει διὰ τὴν Ρωσίαν.

Τὸ 1811, ἀπὸ τὸ Ἰάσιον μετέβη ὁ Φαρμακίδης εἰς τὸ Βουκουρέστι. Διέπρεπε ἐκεῖ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ διδασκαλίᾳ ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος, μετὰ τοῦ ὁποίου ταχέως συνεδέθη διὰ φιλίας. Τότε οἱ ἐν Βιέννῃ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν παροικίαν τοῦ Βουκουρεστίου δεύτερον ἐφημέριον διὰ νὰ ἱερουργῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν ναόν των τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ὁ Βαρδαλάχος τοὺς συνέστησε τὸν διάκονον Θεόκλητον. Καὶ ἐδέχθησαν. Ἐχειροτονήθη λοιπὸν εἰς τὸ Βουκουρέστι πρεσβύτερος τὴν 30 Αὐγούστου 1811. Καὶ ἀναχωρήσας ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι ἔφθασε εἰς τὴν Βιέννην περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου 1811 καὶ ἀνέλαβε τὰ ἐκκλησιαστικά του καθήκοντα.

Ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος, ὅστις συνέστησε τὸν Θεόκλητον ὡς ἐφημέριον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τῆς Βι-

έννης, ἦτο Χῖος λόγιος καὶ γραμματικὸς ἀπὸ τοὺς ἀρίστους. Εἶχε σπουδάσει καὶ τὴν ἰατρικὴν εἰς τὸ Πατάβιον τῆς Ἰταλίας. Τότε ἐσπούδαζε ἐκεῖ, ἐπίσης τὴν ἰατρικήν, καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καὶ οἱ δύο ἄνδρες συνεδέθησαν διὰ φιλίας. Διετέλεσε ὁ Βαρδαλάχος ἀρχικῶς διδάσκαλος καὶ ἀκολούθως σχολάρχης εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Βουκουρεστίου. Ὑπηρέτησεν ἐπίσης εἰς τὴν πατρίδα του Χίον καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν τὸν μετεκάλεσε τὸ 1829 ὁ κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, ὅστις ἐπιζητοῦσε νὰ συγκεντρώση εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα ὅλους τοὺς ὁπωσδήποτε διαπρέποντας εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας.

Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος κατήρχετο τὸ 1830 εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ ταξίδι του ὑπῆρξε ἐπίπονον. Καὶ ὅταν τὸ πλοῖον, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινε, εἶχε φθάσει εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα, ἐναυάγησε μεταξὺ Σύρου καὶ Αἰγίνης. Ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἐπνίγη. Εἰς τὸ φιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου ἀξίζει νὰ μνημονευθῆ καὶ τὸ ὄνομα ἑνὸς τόσον χρησίμου φίλου του. Ἦτο ὁ Φαρμακίδης ἀνήσυχη ψυχή. Ἐνῷ ἐπιτελοῦσε τὰ καθήκοντα τοῦ ὑπεφημερίου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, παράλληλα ἐπεδίδετο, εἰς τὴν Βιέννην, εἰς τὴν Θεολογικὴν καὶ τὴν φιλολογικὴν μόρφωσίν του. Τότε ἐξέμαθε καὶ τὴν λατινικήν, τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Καὶ ἅμα ἐσπούδασε τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, ἐπεχείρησε ἑλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ πράγματι λίαν μεθοδικοῦ τετρατόμου συγγράμματος τοῦ Γερμανοῦ ἑλληνιστοῦ καὶ φιλολόγου Φρειδερίκου Ἰακώβου (Jacob), ποὺ ἔφερε τὸν τίτλον «Στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος».

Ἡ μετάφρασις αὕτη ὠφέλησε ἐξόχως τὴν ἑλληνικὴν νεότητα. Ὁ Φαρμακίδης τὴν ἐξέδωκε τὸ 1815, εἰς ἐποχήν, κατα τὴν ὁποίαν, ὅπως παρατηρεῖ ὁ βιογράφος του Ἀναστάσιος Γούδας, ὀλίγοι μόνον Ἕλληνες εἶχαν συλλάβει τὴν ἰδέαν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλ' οὔτε ἐδῶ περιωρίζετο ἡ δρᾶσις τοῦ ἀνδρός.

Ἐξεδίδετο εἰς τὴν Βιέννην ἀπὸ τοῦ 1811 ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, τοῦ Πηλίου, τὸ περιοδικὸν «Λόγιος Ἑρμῆς». Ἡ μεγαλυτέρα ὑπηρεσία, ποὺ προσέφερε τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ὑπῆρξε ὅτι μὲ τὴν φωτεινὴν δρᾶσιν του διεδήλωνε πρὸς τὸν Δυτικὸν Κόσμον, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἦτο μὲν ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων δουλωμένον ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἀλλὰ δὲν εἶχε ἐκλείψει ἀπὸ τὸν κόσμον. Καὶ ὅτι διασώζει καὶ τὴν ἐθνικήν του γλῶσσαν καὶ τὴν ἐθνικήν του συνείδησιν. Καὶ ἔφεσιν ἔχει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος πρὸς φωτισμόν του καὶ δύναται εἰς εὐνοϊκὴν περίστασιν ν'

ἀναστηθῇ. Ἀκόμη τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἰργάσθη, ὅπως οἱ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐγκαθιστάμενοι Ἕλληνες παραμείνουν Ἕλληνες. Νὰ ἀποκτήσουν μὲ οἱανδήποτε θυσίαν ἴδιον ὀρθόδοξον ναόν, ὥστε ἑλληνιστὶ νὰ ἀκούουν τὴν θείαν λειτουργίαν, νὰ βαπτίζουν τὰ τέκνα των κατὰ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, νὰ τὰ ἀνατρέφουν ἑλληνιστὶ καὶ νὰ διατηροῦν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Αὐτοῦ τοῦ ἀρίστου περιοδικοῦ ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης διετέλεσε ἀρχικῶς συνεργάτης καὶ βοηθὸς καὶ ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1819 ὑπῆρξε καὶ ἐκδότης μετὰ τοῦ φίλου του Κωνσταντίνου Κοκκινάκη.

Τότε ἐπῆλθε διαμάχη ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ θέματος μεταξὺ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ καὶ τοῦ Παναγιώτη Κοδρικᾶ. Ἦτο ὁ Κοδρικᾶς Ἕλλην, λόγιος, γεννηθεὶς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀποθανὼν εἰς τὸ Παρίσι τὸ 1827. Ὑπῆρξεν ἔνθερμος ζηλωτὴς τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, τῆς γραφομένης εἰς τὰ πατριαρχικὰ σιγίλλια καὶ εἰς τὰ ἡγεμονικὰ χρυσόβουλλα. Καὶ δι' ἐπιστολῆς του, ἥτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν», ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἀρχαϊζούσης γλώσσης τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων καὶ κατὰ τῆς μεταρρυθμιστικῆς τάσεως τοῦ Ἀδ. Κοραῆ.

Ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης διὰ τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» ὑπεστήριξε μὲ θέρμην τὰς ἀπόψεις τοῦ Κοραῆ ὑπὲρ τῆς ἁπλῆς γλώσσης. Καὶ διὰ τοῦ περιοδικοῦ του συνέβαλε κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ γλαφυροῦ ὕφους τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης. Κάποιο δημοσίευμα ἀνέμιξε εἰς τὴν γλωσσικὴν διαμάχην Κοραῆ καὶ Κοδρικᾶ καὶ τοὺς εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας σπουδάζοντας Ἕλληνας. Καὶ οὗτοι, ἀποκαθιστῶντες τὴν ἀλήθειαν, ἐδημοσίευσαν εἰς τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν» ἀξιοπρεπῆ δήλωσιν, λέγοντες: «Ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν διὰ τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ», ἔμπροσθεν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐφαντάσθημεν ποτὲ τὰς ἐν ἐκείνῳ τῷ βιβλιαρίῳ φλυαρίας ἐναντίον τοῦ κ. Κοραῆ, ἀλλ' ὅτι μάλιστα γνωρίζομεν τὸν σοφὸν τοῦτον ἄνδρα ὑπερασπιστὴν τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἔθνους μας, ἥρωα Ἕλληνα τοῦ αἰῶνος μας καὶ τὸ ὄνομά του μεγάλως τιμῶμεν καὶ σεβόμεθα καὶ μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν συναριθμοῦμεν. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ καὶ συκοφάντας καὶ κατακρίνομεν καὶ κατηγοροῦμεν». Τὴν διαμαρτυρίαν ὑπέγραφαν εἴκοσι δύο σπουδασταί. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἕνας Θεσσαλὸς σπουδαστὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ μετέπειτα ἔγκριτος ἰατρός, ὁ Ἰάκωβος Θεοφιλᾶς, ἐκ Τρικάλων.

Τὴν ἰδεολογικὴν μαχητικότητα τοῦ Φαρμακίδου οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Βιέννης ἐθεώρησαν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ ὑπεφημερίου. Ἀλλ' εἰς τοὺς ἰδεολογικούς του ἀγῶνας ὁ Φαρμακίδης δὲν

ἐγνώριζε νὰ κάμπτεται. Καί τὸ 1818 ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἐφημερίου πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔγραφε:

«Κάλλιον νὰ παραιτηθῶ, ἵνα ὠφεληθῇ ἀπὸ τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν» ὅλον τὸ Ἔθνος ἢ νὰ προτιμήσω τὸν μισθὸν τοῦ Ναοῦ πρὸς βλάβην τῶν Ἑλλήνων».

Καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1818 ἕως τὰς ἀρχὰς τοῦ 1819 παρέμεινε ὁ Φαρμακίδης εἰς τὴν Βιέννην μόνον ὡς ἐκδότης τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ». Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξαρθῇ καὶ ἡ ἀνωτερότης τοῦ ἤθους τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου, εἰς τὰς συζητήσεις του. Ἀντιγράφω μίαν ἀπὸ τὰς ἀπαντήσεις του πρὸς τὸν Κοδρικᾶν. Λέγει:

«Δὲν ἔπραξεν ὅμως οὕτως ὁ Κοδρικᾶς· ἀλλ' ἀναλαμβάνων τὸ πρόσωπον τοῦ Νέστορος ἐκστομᾷ εὐθὺς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀπαντήσεώς του τοὺς στίχους.

Ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ ἀρείοσιν ἠέ (περ ὑμῖν,
ἀνδράσιν ὡμίλησα, καὶ οὔ ποτε μ' (οἵ γ' ἀθέριζον

(Ἀλήθεια, ὡς τὰ τώρα ἐγὼ σχετίσθηκα μ' ἄνδρες, ποὺ ἦσαν καλύτεροι ἀπὸ σᾶς, κι αὐτοὶ ποτὲ δὲν μὲ περιφρονοῦσαν. Ὁμήρου, Ἰλιάς, Α' 260 - 261).

Ἀλλ' εἴτε ἀρείων αὐτὸς καὶ ἡμεῖς χείρονες, εἴτε ὄχι, κανεὶς ὅμως μὲ ἤθη κόσμια ἄνθρωπος δὲν ἀποκρίνεται μὲ τόσην καταφρόνησιν πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι τὸν προσκαλοῦν συνεργάτην εἰς κοινὸν ἔργον».

Ἦτο πλέον δημιουργημένη ἡ προσωπικότης τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου μὲ φήμην καί ἐκτίμησιν λογίου καὶ θεολόγου μάλιστα ἀνδρὸς οὐ τὴν τυχοῦσαν. Τότε ὁ φιλέλλην λόρδος Γκίλφορδ, ἀποφασίσας τὴν σύστασιν Ἀκαδημίας ἐν Κερκύρᾳ, ἐπρότεινε εἰς τὸν Φαρμακίδην ν' ἀναδεχθῇ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν γραμμάτων. Ὁ Φαρμακίδης ἐδέχθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης τὴν πρότασιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ εἰλικρινείας παρετήρησεν εἰς τὸν λόρδον ὅτι δὲν θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ἱκανῶς κατηρτισμένον ἵνα ἀναλάβῃ τὸ λειτούργημα τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Θὰ εἶχεν ἀνάγκην νὰ μαθητεύσῃ ἐπί τινα χρόνον εἰς Θεολογικὸν σχολεῖον ἢ Πανεπιστήμιον τῆς Εὐρώπης. Καὶ ὁ λόρδος προθύμως τοῦ παρέσχε τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν ἵνα φοιτήσῃ εἰς τὸ περίφημον καὶ τότε πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1819 ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης παρεχώρησε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ προσφιλοῦς του «Λογίου Ἑρμοῦ» εἰς τὸν συνεταῖρον του καὶ φίλον του Κωνσταντῖνον Κοκκινάκην. Καὶ εὐθὺς ἔσπευσεν εἰς τὰ θρανία τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γοτίγγης. Εὗρεν ἐκεῖ καὶ ἄλλους ὁμογενεῖς σπουδαστάς. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ἀσώπιον, ὑπότροφον, καὶ τοῦτον, τοῦ λόρδου Γκίλφορδ.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος ἐγεννήθη ἐκ πτωχῶν γονέων εἰς

χωρίον τῆς Ἠπείρου τὸ 1790. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων φιλολόγων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν. Ἔργα του μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Τὸ 1842 κατ' ἐπίμονον εἰσήγησιν τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου ἐκλήθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὡς καθηγητὴς τῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ διορισμός του οὗτος τὸν περιέπλεξεν εἰς ὀξεῖαν φιλολογικὴν ἔριδα πρὸς τὸν φιλόλογον Γεώργιον Χρυσοβέργην διεκδικοῦντα τὴν ἰδίαν πανεπιστημιακὴν ἕδραν. Πάντως, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος ἐτίμησε τὴν Πανεπιστημιακήν του ἕδραν. Καὶ δὶς ἐχρημάτισε πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐτελεύτησε τὸ 1872. Δεῖγμα τοῦ κύρους τοῦ ἀνδρὸς ἀποτελεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὸν ἐπιτάφιόν του ἐξεφώνησεν ὁ ἱστορικός μας Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀφιερώσωμεν εἰς τὸ φιλολογικὸν τοῦτο μνημόσυνον ὀλίγας γραμμὰς καὶ εἰς τὸν συνεργάτην καὶ μετέπειτα διάδοχον τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» Κωνσταντῖνον Κοκκινάκην. Ἐγεννήθη τὸ 1781 εἰς τὴν **Χίον.** Ὑπῆρξε ποιητής, συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος. Ἀπὸ τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του Θεοδόσιον ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικὴν καὶ την ἰταλικὴν γλῶσσαν καί τὰ μαθηματικά. Ἐφοίτησεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἀπεστάλη εἰς Βιέννην πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν. Καὶ μετὰ τὴν ἐκ Βιέννης ἀναχώρησιν τοῦ συνεργάτου του Θεοκλήτου Φαρμακίδου, ἐξηκολούθησε τὴν δημοσίευσιν τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» μέχρι τῆς 1 Μαΐου 1821, ὅτε ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως νὰ διακόψη τὴν ἔκδοσιν. Χαρακτηρισθεὶς ὡς συνένοχος τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ '21, ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς μαζὺ μὲ ἄλλους εἰς τὴν Αὐστρίαν διατρίβοντας Ἕλληνας. Μόλις κατὰ τὸ 1825 τοῦ ἐπετράπη ν' ἀναχωρήση διὰ τὴν Ἑλλάδα. Συνέταξε ἐδῶ καὶ τὰ πρῶτα διδακτικὰ βιβλία τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος. Ἀπεβίωσε τὸ 1831, ἡ δὲ λύπη ἐκ τοῦ θανάτου του ὑπῆρξε Πανελλήνιος.

Ἐνῷ ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης ἐσπούδαζεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης, ἐξερράγη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἐπανάστασις τῆς 25ης Μαρτίου 1821. Ἦτο τότε ὁ Φαρμακίδης ἡλικίας 37 ἐτῶν. Εἶχε λοιπὸν περάσει καὶ τὴν ἐφεδρικήν του ἡλικίαν. Ἐὰν ἔμενεν εἰς τὰς σπουδάς του, κανένα στρατολογικὸν γραφεῖον δὲν ἔμελλε νὰ τὸν κηρύξῃ ἀνυπότακτον. Ἀλλ' ὑπήκουσεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς του. Ἰδοὺ τί γράφει ὁ ἴδιος εἰς τὴν «Ἀπολογίαν» του: «Ἐνῷ δὲ διέτριβον ἐν Γοτίγγῃ, ἤχησεν ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος. Ἀλλ' ἂν καὶ ἤδη ὑποχρεωμένος πρὸς τὸν ἀοίδιμον κόμιτα τοῦ Γκιλφόρδου, δαπά

νῃ τοῦ ὁποίου καὶ μετέβην καὶ διέτριβον ἐν Γοτίγγῃ καὶ ὡς τίμιος ἄνθρωπος ὤφειλον νὰ ἐμμείνω εἰς τὸν δοθέντα εἰς αὐτὸν λόγον μου, ἀπεφάσισα πρὸς χάριν τῆς πατρίδος μου, πανταχόθεν προσκαλούσης τὰ ἑαυτῆς τέκνα εἰς βοήθειάν της, νὰ παραβῶ πρὸς καιρὸν τὸν λόγον μου ἐκεῖνον καὶ νὰ δράμω κι ἐγὼ ὅπου ἄλλος ἱερώτερος λόγος μ' ἐπροσκάλει. Ἐὰν ἔπραξα καλῶς ἢ κακῶς, περὶ τούτου ἂς κρίνωσιν ἄλλοι. Καταφρονήσας λοιπὸν τῶν ἰδίων μου συμφερόντων καὶ ἀναπαύσεων, ἔδραμον εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένην πατρίδα μου καὶ τὴν 9ην Ἰουνίου 1821 εὑρέθην εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς».

Ἐγκατέλειπε λοιπὸν —λέγει καὶ ὁ βιογράφος του Ἀναστάσιος Γούδας — τὸν ἄνετον πανεπιστημιακόν του βίον ἐν Εὐρώπῃ, ἐπανῆλθεν εἰς Βιένην, ἐκεῖθεν ἔσπευσεν εἰς Τεργέστην καὶ ἐνταῦθα ἐπιβὰς πλοίου ἀφίκετο τὴν 9 Ἰουνίου 1821 εἰς Σπέτσας. Ὁ ἴδιος ὁ Φαρμακίδης ἔγραφε σχετικῶς τὰ ἑξῆς:

«Ἐὰν συνεισέφερον καὶ ἐγὼ κάτι εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κοινοῦ καὶ μεγαλου σκοποῦ, δεν θέλω νὰ ἀναφέρω περὶ τούτου. Ζῶσι πολλοὶ ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφίξεώς μου γνωρισάντων με καὶ αὐτοὶ δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι περὶ τούτου».

Ἀπὸ τὰς Σπέτσας, ἀκολουθῶν τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, μετέβη εἰς Βέρβαινα. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Ὑψηλάντης ἐπεσκέφθη τὸ πολιορκοῦν τὴν Τρίπολιν στρατόπεδον. Ὁ δὲ Φαρμακίδης εἶχε τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν, ὅτι εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας οἱ μαχηταὶ τοῦ λόγου πρέπει νὰ προηγοῦνται τῶν μαχητῶν τοῦ ξίφους. Εὑρῆκε λοιπὸν εἰς τὸ στρατόπεδον ἕνα τυπογραφεῖον, ποὺ μόλις εἶχεν ἀφιχθῇ ἀπὸ τὴν Βενετίαν. Τὸ παρέλαβε καὶ πῆγε εἰς τὰς Καλάμας, ὅπου ἤρχισε τὴν δημοσίευσιν τῆς πρώτης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκδοθείσης ἐφημερίδος, ὀνομάσας αὐτὴν «Ἑλληνικὴν Σάλπιγγα». Τὸ ἐπαναλαβάνομεν: Ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι ἐφημερὶς «Ἑλληνικὴ Σάλπιγξ», ἐξεδίδετο εἰς τὰς Καλάμας τὴν 3 Αὐγούστου 1821 ἀπὸ τὸν Θεόκλητον Φαρμακίδην, υἱὸν κολλήγου τοῦ «χωριδίου Νεμπεγλέρ».

Ὁ δημοσιογραφικὸς κόσμος τῆς Ἑλλάδος κάποτε ἂς ἐνθυμηθῇ καὶ ἂς τιμήσῃ τὸν Πρωτεσίλαον τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας. Συμπίπτει μάλιστα Θεσσαλὸς νὰ ἦτο καὶ ὁ Πρωτεσίλαος ἐκεῖνος τῆς Τρωϊκῆς ἐκστρατείας.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1822 ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης ἀπῆλθεν εἰς Τρίπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἄργος, ὅπου μετέσχεν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Α΄ ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἀλλ' ὡς πληρεξούσιος μὴ ἀντιπροσωπεύων ἐπαρχίαν. Εἰς τὴν Ἐπίδαυρον ἐξελέγη μέλος τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἄρειος Πάγος ἐπεῖχε θέσιν τοπικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τῶν ἄλλων ἀρεοπαγιτῶν ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐκεῖθεν εἰς

Θήβας καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ἀταλάντην καὶ Λιχάδα τῆς Εὐβοίας, τὴν ὁποίαν καὶ κατέστησε ἕδραν τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Εἰς τὴν Λιχάδα ὠργανώθη ἡ ἐκστρατεία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Λαμίας. Ἀλλ' ἀπέτυχε. Καὶ παρατηρεῖ ὁ Γούδας: «ὅπου ἀποτυχία ἐκεῖ καὶ ἔρις». Καί, ἀντιλέγοντος τοῦ Φαρμακίδου, ὁ Ἄρειος Πάγος ἦλθεν εἰς φανερὰν διαμάχην πρὸς τὸν τόσον ἀδικηθέντα ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν λεβέντην τῆς Ρούμελης Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον. Κατὰ τὸν Φαρμακίδην, ὁ Ἄρειος Πάγος, ὡς πολιτικὴ ἀρχή, ἀντὶ τῆς διαμάχης καὶ τῆς ἔριδος πρὸς τὸν πανίσχυρον ἄνδρα, ἔπρεπε νὰ τηρήση συμπεριφορὰν περισσότερον αἰσθηματικὴν πρὸς τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν πατριωτισμόν του. Δὲν εἶναι ἡ βία. Εἶναι ἡ φιλοτιμία, ἡ ὁποία ψυχικῶς σκλαβώνει τὸν Ἕλληνα.

Ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης ὑπῆρξεν ἐπαναστάτης καὶ ἐν ὅπλοις. Αὐτὸς ἔσπευσεν εἰς τὰς Σποράδας νήσους, ὅπου ἔμεναν ἀργοὶ πολλοὶ μάχιμοι στρατιῶται Θεσσαλοὶ καὶ Μακεδόνες. Τοὺς ἔπεισε νὰ ἐκστρατεύσουν ὑπὸ τὸν ἁρματωλὸν Διαμαντῆν Ὀλύμπιον εἰς τὴν Εὔβοιαν. Καὶ ἀπεβιβάσθησαν ἐπικαίρως πλησίον τῆς Χαλκίδος. Τμῆμα τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ εἶχε σχεδὸν διαλύσει τὸ ἐκεῖ ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ σώματος τοῦ Διαμαντῆ μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου, ἀνεθάρρησε τοὺς διασκορπισμένους Ἕλληνας. Καὶ ἀπὸ κοινοῦ οὗτοι μὲ τὴν ὁμάδα τοῦ Διαμαντῆ εἰς μάχην κατὰ τῶν Τούρκων τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καί τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κλεισθοῦν καὶ πάλιν εἰς τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος. Τὸν Φαρμακίδην εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Ἰωάννης Φιλήμων, ὅταν ἔγραφεν εἰς τὴν ἱστορίαν του:

«Τότε δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου ἐνεψύχωναν τοὺς Ἕλληνας καθ' ὅλην τὴν μάχην, δεόμενοι ἐν κατανύξει καρδίας ὑπὲρ τῆς νίκης».

Τὰς περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνεργείας τοῦ Φαρμακίδου περιγράφει καὶ ὁ γνωστὸς Γάλλος περιηγητὴς καὶ ἱστορικὸς Πουκεβίλ, ἀφηγούμενος ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῶν περιπετειῶν τούτων ὁ Μαχμοὺτ πασᾶς (ἢ Δράμαλης) τῆς Λαρίσης ἐζήτει νὰ τοῦ σταλοῦν τὸ ταχύτερον ἐνισχύσεις, διότι αὐτὸς μὲν εἶχεν ἡττηθῆ εἰς τὴν Ὄρθρυν, οἱ δὲ ὀρεινοὶ τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ὄσσης εὑρίσκοντο ἐν πλήρει ἐπαναστάσει καὶ ὁ Θεόκλητος, κληρικὸς διακεκριμένος, προσεκάλει τοὺς κατοίκους τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὰ ὅπλα.

Μὲ τὸ σῶμα τῶν Θεσσαλῶν καὶ Μακεδόνων τοῦ Διαμαντῆ Ὀλυμπίου ὁ Φαρμακίδης κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλη τὸν σεβασμὸν ὑπὲρ τῶν καθεστώτων ὄχι μόνον εἰς παρασυρθέντας ὑπὸ δημαγωγῶν Εὐβοεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πανίσχυρον Ὀδυσσέα.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1823

συνῆλθεν ἡ ἐν Ἄργει Ἐθνικὴ Συνέλευσις. Μετέσχεν ὁ Φαρμακίδης εἰς τὰς ἐργασίας της καὶ ἐξελέγη μέλος ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ ἀπανθίσματος τῶν ἐγκληματικῶν νόμων. Τὴν δὲ 27 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1823 ἐπροτάθη νὰ διορισθῇ καὶ διωρίσθη γενικὸς ἔφορος τῆς Παιδείας καὶ ἠθικῆς. Ἀντιγράφομεν ἐδῶ τὴν πρότασιν τοῦ Βουλευτικοῦ πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον Πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Τὴν ὑπογράφει ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἐπίσκοπος Βρεσθένης — Σελασίας Θεοδώρητος, ἐπιφανὴς κληρικός:

«Τὸ Βουλευτικόν, αἰσθανόμενον τὴν ἀνάγκην ὅπου ἔχει ἡ πατρὶς διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων, κρηπῖδα τῆς εὐτυχίας τῶν ἐθνῶν, ἐσκέφθη περὶ τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἀντικειμένου, καὶ ἐπειδὴ πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου τοῦ σωτηρίου σκοποῦ ἀνάγκη εἶναι καὶ ἄνθρωπος νὰ διορισθῇ ἔφορος, τοιοῦτον ἐνέκρινε τὸν κ. Θεόκλητον Φαρμακίδην, καὶ τῷ ἐνεπιστεύθη τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ὑπούργημα, ὀνομάσαν αὐτὸν ἔφορον τῆς παιδείας καὶ ἠθικῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων. Τὸ σεβαστὸν οὖν Ἐκτελεστικὸν ἂς δώσῃ τὰς περί τούτου ἀναγκαίας διαταγάς.

Τῇ 8 Ἰουλίου 1823 ἐν Τριπόλει».

Βραδύτερον, βλέπων ὁ Φαρμακίδης, ὅτι αἱ δειναὶ περιστάσεις τῆς Πατρίδος δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἔργον του καί, ὅπως ἱστορεῖ ὁ Γούδας, «λίαν εὐσυνείδητος ὢν» ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τῆς προσφιλοῦς του ὑπουργείας. Καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1823 ἀπῆλθεν εἰς Κέρκυραν ἵνα ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος του πρὸς τὸν λόρδον Γκίλφορδ. Καὶ ἠδυνήθη ἅπαξ τουλάχιστον ν' ἀποπερατώσῃ εἰς τὴν Ἰόνιον Σχολὴν τὴν διδασκαλίαν τῆς Δογματικῆς.

Εἰς τὴν Κέρκυραν, διδάσκων ὁ Φαρμακίδης, λαμβάνει πρῶτα ἔγγραφον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Τὸ ἔγγραφον, ὅπερ ὑπογράφουν ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γκίκας Μπότασης καὶ τὰ μέλη Ἰωάννης Κωλέτης καὶ Γεώργιος Κουντουριώτης, ἔλεγε:

«Ἡ φιλάνθρωπος φιλελληνικὴ ἐν Λονδίνῳ ἑταιρία ἔπεμψε τὰς ἀναγκαίας τυπογραφίας μὲ τὸν καλὸν σκοπὸν νὰ διαδώσῃ τὰ φῶτα καὶ εἰς τὴν πατρίδα. Αὗται εὑρίσκονται πρὸς τὸ παρὸν εἰς Μεσολόγγιον. Ἡ διοίκησις ἔγραψε πρὸς τὸν ἐκεῖ Συνταγματάρχην Ἄγγλον Στάνχωπ, νὰ τὰς ἐξαποστείλῃ ἐνταῦθα (Κρανίδιον) καὶ νὰ γίνῃ ἀρχὴ ἀρίστη τοῦ τύπου καὶ ἡ ἐφημερίδος ἔκδοσις. Δὲν ἐκρίθη ἄλλος ἀξιώτερος παρὰ ἡ σοφολογιότης Σας εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Παρακαλεῖσθε λοιπὸν νὰ σπεύσετε τὸν ἐρχομόν Σας. Ἡ Διοίκησις εἶναι βεβαία ὅτι θέλετε ὑπακούσει εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Πατρίδος. Ἐν Κρανιδίῳ τὴν 17 Ἰανουαρίου 1824».

Τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1825 τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα ἐξέδιδε τὴν κατωτέρω διαταγήν του:

«Ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ δημοσιεύωνται τὰ πρακτικὰ τῆς διοικήσεως, καὶ νὰ κοινοποιῶνται ἐντελεῖς εἰδήσεις, ὅσαι μάλιστα ἀποβλέπουν τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ, ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ συστηθῇ ἐφημερὶς

εἰς τὴν καθέδραν τῆς διοικήσεως τῆς ὁποίας ἡ ἐπιστασία νὰ παραδοθῆ εἰς ἄνδρα αξιον καὶ ἀπολαμβάνοντα τὴν ὑπόληψιν τῆς διοικήσεως διὰ τὴν παιδείαν καὶ ἀρετήν του. Διατάττει· Ὁ κ. Θεόκλητος Φαρμακίδης διορίζεται ἐφημεριδογραφος τῆς διοικησεως. Ἐν Ναυπλιω τὴν 29 Σεπτεμβριου 1825».

Τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐκοινοποίησε πρὸς τὸν Θεόκλητον Φαρμακίδην ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Α. Μαυροκορδᾶτος διὰ τοῦ κατωτέρω ἐγγράφου του:

«Σᾶς περικλείεται ἀντίγραφον ἐπίσημον διαταγῆς τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως ὑπ' ἀριθ. 12737 καὶ ἡμερομηνίαν 29 Σεπτεμβρίου, διὰ τῆς ὁποίας Σᾶς ἐμπιστεύεται τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος, καὶ διδεται ὑπὸ τὴν Διεύθυνσίν Σας ἡ τυπογραφία τῆς Διοικήσεως. Δὲν εἰμποροῦσε βεβαίως νὰ κάμῃ καλυτέραν χρῆσιν ἡ Διοίκησις διὰ τοιοῦτον ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἀπαιτοῦνται φῶτα, ἐκτεταμένη γνῶσις τῶν πραγμάτων καὶ ὑποκείμενον ἀπολαμβάνον ἐντελῶς τὴν ὑπόληψίν της. Σπεύδω λοιπὸν νὰ Σᾶς κοινοποιήσω τὸν διορισμον τοῦτον καὶ νὰ Σᾶς συγχαρῶ μὲ τὴν πεποίθησιν, οτι θέλετε φανῆ αξιος τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Διοικήσεως, και θέλετε ὠφελήσει τὸ κοινὸν διὰ τῆς σοφῆς καὶ φρονίμου χρησεως τοῦ μονου ἁρμοδιου μεσου εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἀληθείας καὶ τῶν φώτων».

Ἐδῶ θὰ δώσωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν βιογράφον του Ἀναστάσιον Γούδαν. Λέγει οὗτος τὰ ἑξῆς: «Μόλις ἀπεπεράτωσεν ἅπαξ, ὡς ἐπεθύμει, τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματός του ὁ Φαρμακίδης, καίτοι ἐκλιπαρούμενος ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς λόρδου νὰ ἐπαναλάβῃ τοῦτο, καίτοι γινώσκων ἐκ πείρας τὰς κακουχίας καὶ τοὺς κινδύνους, δι' ὧν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ἐν Ἑλλάδι τότε μάλιστα, ὅτε, ὡς γνωστόν, ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς κατέστρεφε τὸ πᾶν ἐν Πελοποννήσῳ, πλὴν ἀλλ' ὅμως, παραιτηθεὶς κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1825 τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἀναπαυτικῆς αὐτοῦ ἕδρας, ἔσπευσε πάλιν ν' ἀγωνισθῇ τὸν καλὸν τοῦ ἐντίμου πατριώτου ἀγῶνα. Κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀνεδείχθη διευθυντὴς τῆς ἐθνικῆς Τυπογραφίας καὶ συντάκτης τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Διετέλεσε δὲ τοιοῦτος μέχρι μεσοῦντος τοῦ ἔτους 1827, συμμετέσχε μάλιστα τῶν ἐργασιῶν καὶ τῆς ἐν Τροιζῆνι ἐκλεξάσης τὸν Κυβερνήτην Ἐθνικῆς συνελεύσεως ὡς ἀντιπρόσωπος».

Ἡ Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος καὶ ἐξεδίδετο ὑπὸ τοῦ Φαρμακίδου εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ κατ' ἐποχὰς εἰς Αἴγιναν καὶ Πόρον.

Ὁ Καποδίστριας ἔφθασε εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1928. Ὁ Φαρμακίδης ἀπεσύρθη τότε καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ τὸ στάδιον δράσεώς του. Καὶ διεβλήθη ἀπὸ ἀντιπάλους του πρὸς τὸν Καποδίστριαν. Πάντως, φαίνεται ὅτι μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ὑπῆρξε ψυχρότης ἢ καὶ δυσπιστία. Ἴσως, ὡς εἰκάζω, ἐπειδὴ ὁ Καποδίστριας εἶχε διατελέσει ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ πολέμου

τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν δὲν ᾐσθάνετο ὁ Φαρμακίδης καμμίαν συμπάθειαν. Βραδύτερον ἐγίνετο λόγος περὶ ἐκλογῆς ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Φαρμακίδης, γράφων ἐξ Αἰγίνης ἐμπιστευτικὴν ἐπιστολὴν πρὸς ἕνα τῶν φίλων του, τὸν Βενιζέλον Ροῦφον, υἱὸν τοῦ Θάνου Κανακάρη, ἔλεγε καὶ τὰ ἑξῆς περίπου: «Ἂν καὶ τὸ ἀπὸ 10)22 Μαρτίου πρωτόκολλον δὲν ἐκφράζεται ὡρισμένως περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἡγεμόνος, εἶναι βέβαιον ὅμως καὶ ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι ὁ νῦν Κυβερνήτης δὲν μένει ἡγεμών, διὰ πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς λόγους. Ἀλλὰ τίς θέλει εἶναι ὁ μέλλων; Ἄδηλον εἰς ἡμᾶς μέχρι τοῦδε. Λέγεται ὅτι ὁ Κυβερνήτης παρασκευάζεται εἰς ἀντίστασιν, ἀλλὰ διὰ τούτου δὲν θέλει ὠφελήσει ἑαυτόν, καὶ εἶναι κίνδυνος μὴ βλάψῃ ἡμᾶς, ἂν ἀνοήτως ἐμπλεχθῶμεν εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς μελετᾷ νὰ κάμῃ ἀντίστασιν, καὶ πρέπει νὰ λάβῃ ἕκαστος Ἕλλην φρόνιμα μέτρα καὶ νὰ πράξῃ κατὰ τὸ κοινὸν συμφέρον».

Ἡ ἐμπιστευτικὴ αὕτη ἐπιστολὴ εἴτε παρέπεσε εἴτε ὑπεξηρέθη, πάντως, παρεβιάσθη. Ὑπῆρξε πολιτικὸν σφάλμα ἡ παραβίασις τῆς ἐπιστολῆς. Καὶ ὑπῆρξε μεγαλύτερον πολιτικὸν σφάλμα ἡ παραπομπὴ τοῦ Φαρμακίδου εἰς δίκην. Καὶ τὰ δύο γεγονότα διήγειραν ἀγανάκτησιν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην. Ὁ Φαρμακίδης ἐδικάσθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1829 εἰς τὰς Σπέτσας ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ διατρίβοντος πρωτοκλήτου δικαστηρίου καὶ κατεδικάσθη εἰς ἑνὸς ἔτους περιορισμὸν εἰς μοναστήριον.

Δὲν διέφυγε καὶ αὐτὸς τὴν ἑλληνικὴν μοῖραν τῶν μεγάλων. Ἤσκησεν ἔφεσιν εἰς τὸ πρῶτον ἀνέκκλητον ἐν Ἄργει δικαστήριον καὶ ἐκηρύχθη ἀθῶος τῆς ἀποδοθείσης εἰς αὐτὸν κατηγορίας. Ἀλλὰ τὰ πολιτικὰ πάθη εἶχαν ἐκτραχυνθῆ.

Τὸ ἦθος τοῦ ἀνδρὸς χαρακτηρίζει καὶ ἕνα ἐπεισόδιον, ποὺ διασώζει ὁ βιογράφος του Γούδας. Ἦτο προφυλακισμένος ὁ Φαρμακίδης. Ἀγνοοῦσε πότε θὰ ἐγίνετο ἡ δίκη καὶ ποία θὰ ἦτο ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου. Ἐκάλεσε λοιπὸν τὸν ὑπηρέτην του καὶ τοῦ εἶπε: «Τώρα δὲν εἰμπορῶ οὔτε τὸν ἑαυτόν μου νὰ διαθρέψω. Πήγαινε εἰς ὁδὸν εἰρήνης».

«Ἀδύνατον», τοῦ ἀπήντησε ὁ καλὸς ὑπηρέτης — ὠνομάζετο Γεώργιος Χλωρός — «τώρα καθῆκον ἔχω ἐγὼ νὰ ἐργάζωμαι καὶ νὰ διατρέφω καὶ τοὺς δυό».

Ἔκτοτε ὁ εὐαίσθητος Φαρμακίδης δὲν ἐλησμόνησε ποτὲ τὴν πράγματι Εὐαγγελικὴν ἀρετὴν τοῦ πιστοῦ ὑπηρέτου. Ἐπολλαπλασίασε τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἀντήμειψε μὲ ὅλην τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ πρόνοιάν του. Ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν προαγωγὴ τοῦ Γεωργίου Χλωροῦ ὑπῆρξε καθ' ὅλην τὴν ζωήν του τὸ προσφιλέστερον μέλημα τοῦ Φαρμακίδου.

Μόλις κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1832 ὁ Φαρμακίδης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνεργὸν δημοσίαν τῆς χώρας ζωήν, διορισθεὶς ἔφορος τῶν ἐν Αἰγίνῃ δημοσίων Παιδευτηρίων. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν τὸν εὗρεν ἡ βασιλεία τοῦ Ὄθωνος.

Ἀλλὰ μὲ τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλείας ἠνοίχθη εὐρύτερον στάδιον εἰς τὸν Φαρμακίδην. Δύο αἰσθήματα, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, εὑρέθησαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος διὰ μιᾶς εἰς τὴν ψυχήν του εἰς πόλεμον πρὸς ἄλληλα: τὸ πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἐκκλησίας, τουτέστι πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὸ καθῆκον πρὸς τὴν Πατρίδα. Ὑπερίσχυσε τὸ καθῆκον πρὸς τὴν ἐλευθέραν Πατρίδα.

Ἐπηρεάσθη ὁ Φαρμακίδης πρῶτον ἀπὸ τὸ δόγμα. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος εἶχε ἀποφανθῆ: «Τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ μάλιστα τὰ περὶ ἐνοριῶν δίκαια, ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθε».

Καὶ κανὼν τῆς τετάρτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔλεγε:

«Τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἡ τάξις ἀκολουθήτω». Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολιτικῆς πλευρᾶς, ἐπαναστάτης αὐτὸς κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ φιλελεύθερος, ἐπίστευεν ὅτι, ἂν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐκηρύσσετο αὐτοδικαίως αὐτοκέφαλος θὰ παρέμενε οὐσιαστικῶς ὑπόδουλος εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Εἰς ἐκείνους μάλιστα τοὺς καιρούς, ἡ Πύλη δὲν ἄφηνεν ἀνεπηρέαστον τὸ Πατριαρχεῖον. Καὶ ἐν μέσῳ τῶν δισταγμῶν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀντιδράσεων πολλῶν κληρικῶν, ὑπῆρξεν ἐπίμοχθον ἔργον τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου ἡ κήρυξις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς αὐτοκεφάλου καὶ ἡ διοίκησίς της ὑπὸ Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου. Καὶ ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ πρῶτος Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἡ νέα τάξις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἔφερε τὸν Φαρμακίδην εἰς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸν ἐφάμιλλον ἀντίπαλόν του Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον, τὸν ἐξ Οἰκονόμων. Ὁ Ἀναστάσιος Γούδας, ὅστις ἔζησε τὰ γεγονότα, γράφει ὅτι δυστυχῶς ἐγεννήθη ψυχρότης μεταξὺ τῶν δύο τούτων πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, οἵτινες οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ ἐργάζωνται ἀνενδότως ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ θὰ εἶχαν ἀμφοτέρας ὠφελήσει περισσότερον, ἂν δὲν συνέβαινε ἡ διαμάχη αὐτή, καὶ ἰδίως ἂν δὲν συνεδαυλίζετο. Καὶ συνεχίζει ὁ Γούδας: «Πρώτη δὲ δυστυχῶς τὸ κακὸν τοῦ συνδαυλισμοῦ παράδειγμα ἔδωκεν ἡ Κυβέρνησις, παύσασα τὸν Φαρμακίδην ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ πρώτου γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ προβιβάσασα ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μεταθέσασα αὐτὸν εὐφήμως ἀπὸ ἐ-

πιτίμου καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ εἰς τακτικὸν τῆς Φιλολογίας». Καὶ μὲ εὔλογον παράπονον ἐπιλέγει ὁ συμπαθέστατος Γούδας: «Ὡς νὰ ἦτο ἄθεος ὁ Φαρμακίδης ἢ ὡς νὰ ἦτο ἀνίκανος νὰ διευθύνη τὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὡς γραμματεὺς ἢ ὡς νὰ ἐπηγέλθη ποτὲ τὸν φιλόλογον».

Γενικώτερον, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης εἶχε διορισθῆ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1837 καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ νεοσυστάτου Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Καὶ μέχρι τοῦ 1850 ἡ θέσις του ἐνηλλάσετο πότε νὰ εἶναι γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ πότε νὰ εἶναι καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1850 μέχρι τοῦ θανάτου του παρέμεινε πλέον καθηγητὴς τῆς Θεολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Ὅταν ἐπαύθη ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἔγραψε τὸ 1840 ὁ Φαρμακίδης μὲ πολλὴν πικρίαν συγγραμμάτιον μὲ τὸν τίτλον «Ἀπολογία». Παρὰ τὴν δριμύτητά του, καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ καταφαίνεται ἡ πολυμάθεια τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὁ διακαέστατος ζῆλος πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν κατ' αὐτόν ἐπιβουλευομένων δικαιωμάτων τῆς ἐν Ἑλλάδι Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐπῆλθεν ἡ μεταπολίτευσις τοῦ Σεπτεμβρίου 1843. Καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1844 ὁ Φαρμακίδης ἐπανῆλθεν εἰς τὸ πρῶτον αὐτοῦ ὑπούργημα τοῦ Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Τὸ διετήρησε μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1850, ὅτε ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν:

Χωρὶς νὰ παραγνωρίζῃ τὸ ἀκαταμάχητον τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Φαρμακίδου, ἡ πλειοψηφία τοῦ ἐν Ἑλλάδι κλήρου ἔχουσα σύμφωνον καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἐθεώρει ἀναγκαῖον, ἔστω καὶ ἐμμέσως, νὰ προκαλέσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἀναγνώρισιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐνομίσθη, ὅτι ὑπῆρξε κατάλληλος εὐκαιρία ὁ θάνατος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος Ἰακώβου Ρίζου, τοῦ Νερουλοῦ. Ὑπῆρξεν οὗτος ἐξαίρετος πρέσβυς καὶ εἰς τὸν νεκρόν του ἀπεδόθησαν μέγισται τιμαί. Αὐτοπροσώπως ὁ Πατριάρχης ἐν ἐπισήμῳ στολῇ καί ἅπας ὁ ὀρθόδοξος κλῆρος καὶ ὅλον σχεδὸν τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα συνώδευσαν τὸν νεκρὸν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας μέχρι τοῦ ναοῦ καὶ μέχρι τοῦ τάφου. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐθεώρησεν ὡς κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτύχῃ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον ἔστω καὶ ἔμμεσον ἀναγνώρισιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ἡ Κυβέρνησις νὰ ἀποστείλῃ τὸν μεγαλόσταυρον εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Καὶ διέταξε τὴν Σύνοδον ν' ἀναγγείλῃ

τοῦτο ἐπισήμως εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ νὰ ἐκφράση τὴν εὐγνωμοσύνην της διὰ τὰς τιμάς, τὰς ὁποίας ἀπένειμεν εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Πατριάρχου θὰ ἀπετέλει τρόπον τινὰ ἀναγνώρισιν τῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος γενομένων. Ὁ διορατικὸς νοῦς τοῦ Φαρμακίδου, γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, προεῖδε τὴν πλάνην τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ ἀντέστη, προειπών, ὅτι ὁ Πατριάρχης δὲν ἤθελε τολμήσει νὰ πράξη τοῦτο χωρὶς τὴν ἄδειαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Αὕτη δὲ δὲν θὰ ἐπέτρεπε εἰς τὸν Πατριάρχην νὰ ἀπαντήση εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ὅ,τι προεῖδε καὶ προεῖπεν ὁ Φαρμακίδης αὐτὸ καὶ συνέβη. Ὁ Πατριάρχης οὔτε τὸ Παράσημον ἐδέχθη οὔτε εἰς τὴν Σύνοδον ἀπήντησε. Καὶ ὅπως λέγει ὁ Γούδας, τότε ἡ «Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, πρὸς ἀποφυγὴν πλειοτέρων σκανδάλων εὑρέθη ἠναγασμένη νὰ ἐπιτάξη τὴν Σύνοδον νὰ αἰτήση τὴν ἀναγνώρισιν τῷ ὄντι ἱκετευτικῶς». Ὁ Φαρμακίδης μὴ θέλων νὰ ὑπογράψη ὡς γραμματεὺς τῆς Συνόδου τοιοῦτον ἔγγραφον παρητήθη. Εἰς τὴν θέσιν του ἡ Κυβέρνησις διώρισε τὸν Μισαὴλ Ἀποστολίδην.

Ὁ Μισαὴλ Ἀποστολίδης ἐγεννήθη εἰς τὰ Χανιὰ Κρήτης τὸ 1789. Ἐμαθήτευσε καὶ εἰς τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον Σμύρνης μὲ διδασκάλους του τοὺς Θεσσαλοὺς Κωνσταντῖνον Κούμαν καὶ Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον, ἐξ Οἰκονόμων. Διαπρεπὴς Θεολόγος, ἦτο τότε τακτικὸς καθηγητὴς τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου δὶς διετέλεσε καὶ πρύτανις. Ὡς πρὸς τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας μᾶλλον ἐπλησίαζε πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου, ἀλλ' ἦτο συντηρητικώτερος. Αὐτὸς μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Φαρμακίδου, διωρίσθη γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Βραδύτερον ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Πατρῶν καὶ ἀκολούθως ἀνῆλθεν καί εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Τὸν ἄνδρα τοῦτον ἀπέστειλεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Πετρούπολιν. Αἱ διαπραγματεύσεις του ἀπέληξαν εἰς τὴν ἔκδοσιν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἱεροῦ Τόμου, καθ' ὃν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀνεγνωίζετο αὐτοκέφαλος ὑπὸ πασῶν τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν. Καὶ τότε ὁ Φαρμακίδης ἔγραψε σύγγραμμα ὀγκῶδες ἀπὸ 630 σελίδας: «Συνοδικὸς Τόμος ἢ περὶ ἀληθείας» (1852). Ὁ βιογράφος του Ἀναστάσιος Γούδας, ὅστις διατυπώνει τὸ ἐρώτημα ἂν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα νὰ λυθῇ ἄνευ τοσούτου θορύβου, ἀναγνωρίζει ὅμως ὅτι εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Φαρμακίδου «θαυμάζει τις τῷ ὄντι τὴν πολυμάθειαν, τὴν ὀρθὴν κρίσιν, τὸ γλαφυρὸν τοῦ ὕφους, τὸ ἀ-

καταμάχητον τῶν ἐπιχειρημάτων, τὸν ἀκραιφνῆ πατριωτισμὸν καὶ τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρός». Καὶ ὅτι «ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ μάθη πλείστας ὅσας πικρὰς μὲν, ἀλλὰ μεγάλας ἀληθείας».

Ἐκ τοῦ «Τόμου» τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου μεταφέρομεν μίαν μικρὰν περικοπήν, μαρτυροῦσαν τὴν ζωηρότητα τοῦ ὕφους αὐτοῦ. Ἐρωτᾷ:

«Ἔχει τις τὴν ἐξουσίαν τοῦ δοῦναι νόμον τῷ αὐτονόμῳ καὶ ἀνεξαρτήτῳ ἑλληνικῷ ἔθνει;

—Οὐδαμῶς.

Καὶ ἄν τις τολμήσῃ δοῦναι αὐτῷ νόμον, ὑποχρεοῦται αὐτὸ παρά τινος νόμου ἀνωτέρου εἰς τὸ νὰ παραδεχθῇ τὸν ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ νόμον,

—Οὐδαμῶς.

Ἂν δεχθῇ τὸν παρ' ἑτέρου αὐτῷ ὑποβεβλημένον νόμον, εἶναι πλέον ἐλεύθερον, αὐτόνομον, ἀνεξάρτητον;

—Οὐδαμῶς».

Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ἐξ Οἰκονόμων ἠγωνίσθη πρὸς τὸν Θεόκλητον Φαρμακίδην ὄχι κατὰ τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς συνήθως νομίζεται. Ἠγωνίσθη κατὰ τῆς ἄνευ προηγουμένης συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀνακηρύξεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς αὐτοκεφάλου. Καὶ οἱ δύο ἀγωνισταί, οἰκονόμος ὁ ἕνας, πρεσβύτερος ὁ ἄλλος, ἀλλ' ἐκκλησιαστικοὶ κολοσσοί, ἐκ τοῦ αὐτοῦ διαμερίσματος τῆς χώρας καταγόμενοι, ἐπίστευσαν εἰς τὰς ἀρχάς, τῶν ὁποίων ἐπρομάχουν. Ὁ ἕνας ἐκινεῖτο ἀπὸ τῆς δογματικῆς καὶ πολιτικῆς σκοπιᾶς. Ὁ ἄλλος ἔβλεπε τὴν ἐκκλησιαστικὴν σκοπιμότητα. Ὥστε ὁ ἀγών των νὰ κρίνεται καὶ σήμερον δι' ἀμφοτέρους μὲ τὴν αὐτὴν συμπάθειαν καὶ τὸν αὐτὸν θαυμασμόν.

Τοὺς δύο ἄνδρας διέκρινε καὶ ἀγαθότης ψυχῆς καὶ ἀνωτερότης ἤθους. Παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικήν των διαφωνίαν, θὰ ἠδύναντο νὰ παραμείνουν προσωπικοὶ φίλοι. Ἀλλὰ τοὺς διεχώρισε καὶ πολιτική τις ἰδεολογία ὡς πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν προσανατολισμὸν τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος. Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ζήσας πολὺν χρόνον εἰς τὴν Ρωσίαν εἶχε πιστεύσει ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ρωσία θὰ ἠγωνίζετο διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τῶν ὀρθοδόξων ἐθνῶν. Ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, ζήσας εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, εἶχεν ἄλλην πολιτικὴν ἀντίληψιν τῶν διεθνῶν πραγμάτων. Οὔτε ἀγνοοῦσεν ὅτι ἡ Ρωσία ἀπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων του ἐμάχετο διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων τοῦ Πανσλαβισμοῦ. Καὶ ἐδυσπίστει πρὸς τὴν ρωσικὴν πολιτικήν.

Ἐπῆλθε τὸ 1878 ἡ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἡ συνθήκη αὐτὴ παρέδιδε τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας, τῆς Θράκης, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, καὶ τῆς Μακεδονίας εἰς μίαν ἄνευ ἐπαναστάσεως δημιουργουμένην μεγάλην Βουλγαρίαν, ὡς προγε-

φύρωμα τοῦ Πανσλαβισμοῦ.

Ἡ συνθήκη αὕτη, ἡ ὁποία, εὐτυχῶς διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἀνετράπη κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀπὸ τὸ ἐπακολουθῆσαν Συνέδριον τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878, ἐδικαίωνε τοὺς φόβους τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου. Εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου ὀφείλει καὶ ἡ Θεσσαλία μετὰ τῆς Ἄρτης τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Ἀλλὰ τὸ 1878 δὲν ἦσαν ἐν ζωῇ οὔτε ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ἐξ Οἰκονόμων, οὔτε ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης.

Ἄς μὴ νομισθῇ ὅτι ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης δὲν ἐκήδετο τοῦ γοήτρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Μίαν ἡμέραν εἶδεν εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι ὁ εἰς Κωνσταντινούπολιν νεωστὶ τότε χειροτονηθεὶς ἐκ Βουλγάρων ἀρχιερεύς, ἱερουργήσας κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, δὲν ἐμνημόνευσε κατὰ τὰ ἀνέκαθεν κρατοῦντα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Ἐταράχθη. Καὶ ἐνῷ ἦτο μεσημέρι καὶ ἀφόρητος ὁ καύσων, ἐπισφαλὴς δὲ ἡ ὑγεία του, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ σπίτι του. Ἤθελε νὰ μάθη περισσοτέρας πληροφορίας. Καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ νόσος του ἐπεδεινώθη. Καί τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸν τάφον.

Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου, ἐφάμιλλον πρὸς τὴν «Ἀπολογίαν» του καί πρὸς τὸν «Συνοδικὸν Τόμον ἢ περὶ ἀληθείας» ὑπῆρξε καὶ ἡ εἰς ἑπτὰ τόμους ἔκδοσις τῆς Καινῆς Διαθήκης μετὰ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Ζιγαβηνοῦ.

Ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνὸς ὑπῆρξεν ἄριστος θεολόγος τοῦ Βυζαντίου, ἀκμάσας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ (1081—1118). Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ εἰς τὴν Ἀλεξιάδα της ἀναφέρει τὸν Ζιγαβηνὸν ὡς κράτιστον καὶ εἰς τὰ γραμματικὰ καὶ εἰς τὴν ρητορικὴν καὶ εἰς τὸ δόγμα οὐδενὸς δεύτερον, «ὡς οὐκ ἄλλος τις ἐπιστάμενον». Τοῦ Θεολόγου τούτου τὰ ὑπομνήματα εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια καταλαμβάνουν δύο τόμους εἰς τὸ ἑπτάτομον ἔργον τοῦ Φαρμακίδου.

Τὴν φιλεργίαν τοῦ αὐτοδιδάκτου ἀνδρὸς μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τοῦ ἑπτατόμου περὶ Καινῆς Διαθήκης ἔργου ὁ μὲν πρῶτος τόμος ἐδημοσιεύθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1842 καὶ ὁ ἕβδομος ἐξεδόθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1845. Καὶ δυσυπέρβλητοι ἦσαν τότε αἱ ἐκδοτικαὶ δυσχέρειαι. Ἡ ὑποδοχὴ καὶ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Φαρμακίδου ὑπῆρξεν ἐνθουσιαστική. Τὰ ἐκτυπωθέντα ἀντίτυπα ἐξηντλήθησαν μέχρι τοῦ ἑνὸς ἅμα τῇ ἐκδόσει των. Καὶ ὅταν τὸ 1869 ἔγραφεν ὁ Γούδας τὸν βίον τοῦ Φαρμακίδου τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἦτο εἰς Ἀθήνας περιζήτητον ὅσον καὶ δυσεύρετον. Τὸν περὶ ἀπακαλύψεως τόμον του ἠθέλησε νὰ συμβουλευθῇ διάσημος ἐν Ἐρλάγγῃ Γερμανὸς Θεολόγος, ὁ Δέλιτς (Delich). Παρεκάλεσε λοιπὸν ἕνα τῶν εἰς Γερμανίαν σπουδαζόντων Ἑλλήνων κληρικῶν

νὰ τοῦ προμηθεύση τὸν τόμον τοῦτον. Καὶ ὅταν ἐμελέτησε τὰ σχόλια καὶ τὰς κρίσεις τοῦ Φαρμακίδου, ἠρώτησεν ὁ εὐσυνείδητος Γερμανός, ἂν ἡ Ἑλλὰς ἔχη καὶ ἄλλους ὁμοίους τοῦ Φαρμακίδου συγγραφεῖς ἢ σχολιαστάς.

Καὶ ὅταν ὁ Ἕλλην κληρικὸς τοῦ ἀπήντησε, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐτελεύτησε, ὁ Γερμανὸς ἐπρόσθεσε: «κρῖμα, ἡ Ἑλλὰς ἔχασεν ἕνα κληρικόν, ὁμοίους τοῦ ὁποίου ὀλίγους ἔχομεν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν».

Εἶχεν ἐπιχειρήσει ὁ Φαρμακίδης νὰ συγγράψη καὶ ἕνα ἐπίσης ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων του «περὶ Πάπα καὶ κατὰ τῆς κοσμικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας». Ἀλλά, προχωρούσης τῆς ἡλικίας, τὸ δεξιόν του χέρι ἔτρεμε. Ἀντικατέστησε τὸ χέρι του διὰ γραφέως, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπηγόρευε. Καὶ τὸ ἔργον συνεχίζετο. Ἀλλ' ἐμεσολάβησαν ἄλλοι περισπασμοὶ τοῦ ἀνδρός. Ἐπῆλθεν ὁ θάνατός του καὶ τὸ «κατὰ Πάπα» ἔργον του παρέμεινεν ἀτελές.

Ὑπῆρξεν ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης ἀνώτερος χρημάτων.

Ὁ βιογράφος του, ὅστις συγχρόνως ἦτο καὶ ἰατρός του, Ἀναστάσιος Γούδας, ἱστορεῖ, ὅτι ὁσάκις ὡς ἰατρὸς τοῦ ἀφηγεῖτο συγκινητικὴν ἀρρώστου σκηνήν, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποσπάση καὶ τὰ δάκρυα ἀλλὰ καὶ τὸ βαλάντιον τοῦ Φαρμακίδου. Ὅταν δὲ κάποτε ὁ Φαρμακίδης, δὲν εἶχε τίποτε νὰ προσφέρη διὰ νὰ βοηθήση ἕνα ἐνδεῆ, ἐπέμενε νὰ στείλη τὸν ἰατρόν του εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον διὰ νὰ προεξοφλήση ἔστω καὶ μέρος τοῦ μηνιαίου μισθοῦ του.

Ἀλλ' εἶχεν ὁ Φαρμακίδης ἕνα κληροδότημα δέκα πέντε χιλιάδων δραχμῶν. Διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ποσὸν ἦτο σημαντικόν. Τοῦ ἀφῆκε τοῦτο ὁ φίλος του καὶ ὅμοιός του κατὰ τὰς ἀρετάς, τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν πολυμάθειαν καθηγητὴς Θεόδωρος Μανούσης, γόνος εὐπόρου οἰκογενείας. Κατήγετο οὗτος ἀπὸ τὴν Σιάτισταν, ὅπου ἐγεννήθη τὸ 1795. Ἐμαθήτευσεν εἰς τὰς περιφήμους ἑλληνικὰς σχολὰς τῆς Τεργέστης καὶ τῆς Βιέννης καὶ ἐσπούδασεν εἰς Πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας. Ὁ Φαρμακίδης δὲν ἔκαμε χρῆσιν τοῦ κληροδοτήματος. Ὁλόκληρον τὸ ἀφῆκε κληρονομίαν εἰς τὸν Δημήτριον Μιχ. Καλλιφρονᾶν. Ἀξίζει νὰ μνημονευθῆ ἡ πρὸς τὸν Καλλιφρονᾶν στοργή του.

Ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης ἔμεινεν εἰς πολὺ νεαρὰν ἡλικίαν ὀρφανὸς γονέων. Καὶ νεώτατος ἀπῆλθεν ἀπὸ τὸ χωρίον του Νεμπεγλέρ. Νεώτατος ἐπίσης ἐχειροτονήθη διάκονος. Οἰκογένειαν δὲν ἀπέκτησεν οὔτε ἐγνώρισε συγγενεῖς.

Μίαν ἡμέραν ὁ καθηγητὴς Μανούσης ἔμελλε νὰ βαπτίση ἕνα βρέφος τῆς οἰκογενείας Μιχαὴλ Καλλιφρονᾶ. Τοῦ ἔδωσε τὸ ὄνομα Δημήτριος. Εἰς τὴν βάπτισιν πῆρε μαζύ του καὶ τὸν Φαρμακίδην, ὅστις τρόπον τινὰ ὑπῆρξε δεύτερος ἀνάδο-

χος. Τοῦτο ἤρκεσε νὰ συμπαθήση ὁ Φαρμακίδης τὸ παιδίον. Καὶ ὅταν τοῦτο ἤρχισε νὰ βαδίζη καὶ νὰ ὁμιλῆ, ὁ Φαρμακίδης εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ συντρώγη μαζύ του ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος κατὰ Σάββατον. Ὅταν μετὰ τὸ γεῦμα ἔφευγεν ὁ Δημητράκης, ἔθετεν εἰς τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ ἕνα τάλληρον πεντάδραχμον. Ὅταν δὲ ὁ Δημητράκης ἐπροβιβάσθη ἀπὸ τὸ ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον εἰς τὸ Ἑλληνικόν, τὸν ἐπροβίβασε καὶ ὁ Φαρμακίδης, ἀντικαταστήσας τὸ τάλληρον μὲ δεκάδραχμον χαρτονόμισμα. Καὶ ὅταν ὁ Δημητράκης εἰσήχθη εἰς τὸ Γυμνάσιον, τὸ δεκάδραχμον ηὐξήθη εἰς εἰκοσιπεντάδραχμον χαρτονόμισμα. Καὶ τέλος ὁ Φαρμακίδης κατέστησε τὸν Δημητράκην Καλλιφρονᾶν κληρονόμον τοῦ κληροδοτήματός του. Τὰ βιβλία του τὰ ἐδώρησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον τὴν 21 Ἀπριλίου 1860 πένης. Εἰς τὸν ἐπικήδειον τοῦ Φαρμακίδου λόγον ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Κωνσταντῖνος Κοντογόνης «ἀμφιβάλλει ὅτι ἤθελεν εὑρεθῆ ἡ πρὸς ταφὴν τοῦ Φαρμακίδου δαπάνη, ἂν ἔλειπεν ἡ περὶ τούτου πατρικὴ τῆς Κυβερνήσεως πρόνοια». Ὁ τάφος του ὑπῆρξεν ἁπλοῦς. Κόσμημά του ὑπῆρξε μόνον τὸ χῶμα τῆς Ἀττικῆς γῆς.

Τὸν ἔξοχον τοῦτον ἄνδρα ἡ γενέτειρά του τὸν ἐτίμησε μὲ τὴν προτομήν του. Ἄλλο τέκνον τῆς Νικαίας, ὁ ἐκπαιδευτικὸς κ. Κωνσταντῖνος Ἰ. Παπακωνσταντίνου, ἐξέδωκε πρὸ διετίας ἀξιόλογον πραγματείαν περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λαρίσης - Πλαταμῶνος καὶ Τιρνάβου, ἡ πολιτεία διὰ τῆς Νομαρχίας Λαρίσης καὶ ἡ γενέτειρά του κοινότης Νικαίσας μετὰ τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου, τιμοῦν εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 150τηρίδος τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 τὸν Θεόκλητον Φαρμακίδην μὲ τὸ θρησκευτικὸν καὶ φιλολογικόν του μνημόσυνον.

Ἔγραφεν ὁ καθηγητὴς Δ. Μπαλᾶνος, ὅτι ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης «παρὰ τὴν ὀξύτητα τοῦ χαρακτῆρος του ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς ἐξοχωτέρας προσωπικότητας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ὁ διαπρεπέστερος Θεολόγος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Κάτοχος τῆς Θεολογίας τῶν πατέρων τῆς νεωτέρας, φιλελεύθερος ἀλλὰ μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς Ὀρθοδοξίας, ὀξύνους, ἐχθρὸς τῆς ὑποκρισίας, εὐσεβὴς καὶ μέχρι φανατισμοῦ φιλόπατρις, διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὰ φλέγοντα ἐθνικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς του».

Εἰς τοὺς λόγους τοῦ καθηγητοῦ Μπαλάνου προσθέτομεν:

Ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης ὑπῆρξεν ἄξιος τῆς Ὀρθοδόξου

Ἐκκλησίας καὶ ἄξιος τῆς Ἑλλάδος. Μέσα εἰς τὸ σκοτάδι τῆς δουλείας τοῦ Ἔθνους καὶ μέσα εἰς τὸ σκοτάδι τῶν σκλάβων τῆς Θεσσαλικῆς γῆς καὶ τοῦ «χωριδίου Νεμπεγλέρ» ἐξεκίνησεν ἀπ' ἐδῶ πρὸς τὸ ἄγνωστον. Μὲ ἐφόδια μοναδικὰ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πίστιν του, πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν καί εἰς τὸν ἑαυτόν του. Καὶ ἐνίκησε .Ἡ ζωή του ὑπῆρξε μία ὀδύσσεια προσπαθείας. Ἁπλοῦς ἱερεύς, ἔφθασεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν πνευματικῶν ἡγετῶν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς παιδείας. Ὅ,τι ἔφθασεν εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, δὲν τοῦ ἐδωρήθη. Τὸ κατέκτησε. Ἐτίμησε πρῶτα τὸν Θεσσαλικὸν κάμπον. Ἀπέδειξεν ὅτι ὁ κόσμος του, παρὰ τὴν πενεστείαν, παρὰ τὴν δουλοπαροικίαν, παρὰ τὴν κολληγικὴν σχέσιν τριῶν χιλιετηρίδων, διετήρησε ἀκμαίαν καὶ τὴν πίστιν του καὶ τὴν ἐθνικήν του ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν πνευματικήν του εὐρωστίαν. Ἐλάμπρυνε τὴν Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Καὶ ὑπηρέτησε μὲ πάθος τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, μαζὶ μὲ τὸν Ρήγαν Φεραῖον καὶ τὸν Ἰωάννην Πέζαρον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Κούμαν καὶ τὸν ἐφάμιλλόν του Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον, τὸν ἐξ Οἰκονόμων, καὶ τὸν Μητροπολίτην Λαρίσης Πολύκαρπον Δαρδαῖον καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ρωγῶν Ἰωσὴφ καὶ τοὺς Ἄνθιμον Γαζῆν καί Γρηγόριον Κωνσταντᾶν τοῦ Πηλίου, ἐπρομάχησαν τῆς Ἑλλάδος εἴτε κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, εἴτε κατὰ τὴν διεξαγωγήν του. Καὶ μαζὺ μέ, τοὺς ἐπίσης Θεσσαλούς, τὸν στρατάρχην τῆς Ρούμελης Γεώργιον Καραϊσκάκην, ποὺ ἔπεσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, καὶ τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Ἀσπροποτάμου Νικόλαον Στουρνάραν, ποὺ ἔπεσεν εἰς τὴν Ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, προβάλλουν τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν πρωτοπορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Διαπιστοῦμεν τὸ γεγονὸς ὡς ἱστορικὴν ἀναγνώρισιν.

Ἂν ὁ Θεσσαλικὸς κάμπος εἵλκυσε πάντοτε τοὺς κατακτητὰς καὶ παρέδωκεν εἰς δουλείαν τοὺς καλλιεργητάς του, ὅμως ὡς ἀντάλλαγμα φαίνεται ὅτι ὁ εὐρὺς ορίζων τοῦ κάμπου διανοίγει πλατυτέρους τοὺς πνευματικοὺς καὶ πολιτικοὺς ὁρίζοντας ἐκλεκτῶν τέκνων του.

Ἔτσι καὶ ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, δὲν ὑπῆρξε τοπικιστής. Δὲν ὑπῆρξεν ἀτομικιστής. Ἀγκάλιασε μέσα του τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἐθεράπευσε τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὴν θρησκείαν καὶ τὰ γράμματα διὰ τὴν παιδείαν. Καὶ ὑπηρέτησε καθολικώτερα τὸ Ἔθνος του μὲ τὴν βαθεῖαν συνείδησιν, ὅτι ἂν δὲν εἶχε προηγηθῆ τὸ ἑλληνικὸν θαῦμα, Κύριος γνωρίζει τί ἀκόμη θὰ ἦτο ὁ κόσμος εἰς Σκέψιν, εἰς Τέχνην, εἰς Πολιτισμόν.

Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΡΟΥΜΑΝΟΙ

Ὁμιλία τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κ. ΓΚΙΟΥΡΕΣΚΟΥ
τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ τῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο Βουκουρεστίου καὶ Ἀκαδημαικὸς κ. Κωνσταντῖνος Γκιουρέσκου, μετακληθεὶς ἀπὸ τὸ Ἵδρυμα Δραιάν, μίλησε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία — ὅπου τὸν παρουσίασε ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Καθηγητὴς κ. Γρηγ. Κασιμάτης — γιὰ τὴν Ρουμανικὴ συμβολὴ στὸν ἀγῶνα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

Ο «ΙΛΙΣΟΣ» δημοσιεύει τὸ πλῆρες κείμενον τῆς ὁμιλίας τοῦ Ρουμάνου Καθηγητοῦ, ἡ ὁποία προσεκόμισε ἀρκετὰ νέα στοιχεῖα, καὶ τὸ συνοδεύει μὲ λίγα ἑρμηνευτικὰ σημειώματα, γιὰ τὴν καλύτερη παρακολούθησι τῶν ἀπόψεων τοῦ διακεκριμένου ἐπιστήμονος.

Τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ τῶν Ρουμάνων εἶναι ἕνα παλαιὸν θέμα, τόσον παλαιὸν ὅσον σχεδὸν καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ κίνημα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυ σχεδὸν αἰῶνα πολλὰ γράφονται ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος. Διαφορετικαὶ ἀπόψεις ἐξεφράσθησαν, ἀλλὰ εὑρίσκοντο σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πάθους καί ἐξεκινοῦσαν ἀπὸ προκαταλήψεις. Τοῦτο εἶναι εὐνόητον: Διὰ τοὺς Ρουμάνους κυρίως, τὸ γεγονὸς τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδώρου Βλαδιμηρέσκου, ὑπὸ τὰς γνωστὰς συνθήκας(1), ἐπηρέασε βασικῶς κρίσεις ἀξίας.

Ἡ στάσις τῆς ρουμανικῆς ἱστοριογραφίας, ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὴν Ἑταιρίαν, ἐγνώρισε πλείστας φάσεις· κατ' ἀρχὰς καθωρίζετο ἀπὸ τὰς συνεπείας τὰς ὁποίας συνεπάγεται ἀναπόφευκτα ὁ πόλεμος, ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Θ. Βλαδιμηρέσκου καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι πολλὰ ἔγγραφα ἀναγκαῖα διὰ μίαν σωστὴν ἐκτίμησιν τοῦ προβλήματος, ἔλειπαν· τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἐνεφανίσθησαν ἐν συνεχείᾳ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, καὶ κυρίως τὰς τρεῖς τελευταίας δεκαετίας. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχικὴν φάσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀμφισβητοῦσαν κάθε σύνδεσμον μεταξὺ τῆς Ἑταιρίας καὶ τοῦ ρουμανικοῦ Ἐπαναστατικοῦ κινήματος, μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Θεοδώρου Βλαδιμηρέσκου, πέρασαν κα-

τὰ τὸ 1945 εἰς τὴν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Θεόδ. Βλαδιμηρέσκου ἦτο πράκτωρ τῆς Ἑταιρίας: ὁ ρόλος του — τοιοῦτος ὡς τὸν εἶχεν ἀντιμετωπίσει ἡ προηγουμένη ρουμανικὴ ἱστοριογραφία — ὑπῆρξεν «ἕνας μῦθος» καὶ ἡ κίνησίς του, κατὰ τὴν ἀρχικήν της φάσιν, δὲν ἦτο παρὰ ἕνας «ἀντιπερισπασμὸς δημιουργηθεὶς εἰς τὴν Ὀλτενίαν διὰ νὰ ἐπισύρη τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον καὶ νὰ διευκολύνη τὴν διάβασιν τοῦ Δουνάβεως εἰς τὸν Ὑψηλάντην». Σήμερον ποὺ ὁ χρόνος κατηύνασε τὰ πάθη καὶ προσφέρει, μαζὺ μὲ τὰ νεωστὶ ἀναφανέντα δοκουμέντα, τὴν ἀπαραίτητον ἀντικειμενικότητα(2) — εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκαταστήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, νὰ εἴπωμεν τὰ πράγματα ὅπως συνέβησαν, «χωρὶς μῖσος καὶ χωρὶς προκατάληψιν».

Η ΠΑΡΑΣΧΕΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΩΝ ΡΟΥΜΑΝΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΙΑΝ

Ἕνα ἐρώτημα τίθεται κατ' ἀρχάς: πῶς ἀντιμετώπισαν οἱ σύγχρονοι αὐτῆς Ρουμᾶνοι τὴν «Ἑταιρίαν»; Ποιά ὑπῆρξεν ἡ στάσις των ὅσον ἀφορᾶ εἰς αὐτὸ τὸ κίνημα ἀπελευθερώσεως τῶν λαῶν τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν; Ἡ ἀπάντησις εἶναι θετικὴ καὶ κατηγορηματική: Οἱ Ρουμᾶνοι ἐνηγκαλίσθησαν τὴν ὑπόθεσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καί τῆς παρέσχον τὴν ὑποστήριξίν των. Δίδοντες ταύτην τὴν βεβαίωσιν, δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας μίαν μικρὰν ὁμάδα ὀπαδῶν, περιωρισμένην εἰς μίαν μόνον κοινωνικὴν κατηγορίαν καὶ περιλαμβάνουσαν μίαν ἁπλῆν ἠθικὴν συναίνεσιν, ἀλλὰ ἀναφερόμεθα εἰς ὁλόκληρον τὴν κοινωνικὴν ἱεραρχίαν, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα, τοὺς Μεγάλους Βογιάρους καὶ τὸν ἀνώτερον κλῆρον, συνεχίζοντες μὲ τοὺς μέσους καὶ μικροὺς Βογιάρους, ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχούς, ἀπὸ τὴν ἀστικὴν τάξιν, διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τοὺς χωρικούς. Ἀπὸ ὑλικὴν ἄποψιν, ἡ ὑποστήριξις ἡ δοθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους ἔλαβε ποικίλας μορφάς: ἀπετελέσθη ἀπὸ στρατιώτας, ἐξοπλισμόν, χρήματα, παντὸς εἴδους ἐφόδια. Μένει λοιπὸν νὰ ἀποδείξωμεν αὐτὰς τὰς δύο διαπιστώσεις.

Θὰ πρέπει νὰ εἴπωμεν, κατ' ἀρχάς, ὅτι ἡ κίνησις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας εὗρεν εἰς τὰς Ρουμανικὰς ἡγεμονίας πρόσφορον ἔδαφος. Ἡ ὀθωμανικὴ καταπίεσις, ὁλοὲν βαρυτέρα καὶ δυσκολωτέρα, εἶχε προκαλέσει ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωσο - τουρκο - αὐστριακῶν πολέμων τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου μίαν ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη διὰ τῆς συστάσεως ἑνὸς ἀντιοθωμανικοῦ κόμματος, ἱκανοῦ νὰ ἀναλάβη ἀκόμη καί φανερὰς ἐνόπλους ἐνεργείας: ἴδε τὴν περίπτωσιν τοῦ βοεβόδα Δημητρίου Καν-

τεμὶρ εἰς τὴν Μολδαβίαν τὸ 1711, καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν τὴν περίπτωσιν τῶν δύο Μεγάλων Βογιάρων Κωνταντίνου Βαλασεάνο καὶ Θωμᾶ Καντακουζηνοῦ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κωνσταντίνου Βρανκοβεάνου (1688—1714)· δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν ἐπίσης καὶ τὴν καθαρῶς ἀντιοθωμανικὴν στάσιν τοῦ μητροπολίτου Οὔγγρο - Βλαχίας Ἀνθίμου Ἰβιρεάνο, θύματος τῶν πεποιθήσεών του κατὰ τὸ 1716. Ἀλλ' ἦτο πολὺ ἐνωρὶς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοιούτων ἐνεργειῶν. Ἡ ἀντιοθωμανικὴ κίνησις ἤρχισεν ἐκ νέου μὲ τὴν ἀφορμὴν τοῦ νέου Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1768—1774, ὁπότε ἐξεδηλώθησαν κατηγορηματικαὶ ἀπαιτήσεις ἐπανόδου εἰς τὴν αὐτονομίαν τοῦ 15ου αἰῶνος. Σχεδὸν 131 (ἑκατὸν τριάκοντα ἕν) παρόμοια ὑπομνήματα συνετάγησαν κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐτῶν μεταξὺ 1769 καὶ 1821. Δὲν θὰ πρέπει, ἐξ ἄλλου, νὰ λησμονῶμεν ὅτι τὰ προηγούμενα τῆς Ἑταιρίας εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὰς Ρουμανικὰς χώρας. Ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐσκέφθη μίαν τοιαύτην ἑταιρίαν ἦτο — κατὰ τὸν Πρόκες - Ὄστεν, τὸν ἱστορικὸν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 — ὁ βοεβόδας τῆς Μολδαβίας Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος, ὁ ὁποῖος κατέφυγεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ 1787. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ πραγματοποίησις τῆς ἰδέας, εἰς μίαν πρώτην μορφήν, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑταιρία τῶν Φίλων» ὀφείλεται εἰς τὸν περίφημον Ρήγαν Βελεστινλῆν, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασεν εἰς τὴν πριγκιπικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βουκουρεστίου, ἦτο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν βοεβοδῶν Νικολάου Μαυρογένους καὶ Μιχαὴλ Σούτζου, κατεῖχεν ἀξιώματα εἰς τὰς Ρουμανικὰς χώρας καὶ ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μεγάλην «χάρταν» τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, πλήρη σημειώσεων ἀφορωσῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀρχαιότητα, ἐδημοσίευσεν ἐπίσης χάρτην τῆς Βλαχίας καὶ ἕτερον τῆς Μολδαβίας. Εἰς αὐτὴν τὴν τελευταίαν ἐδημοσιεύθη τὸ 1814 ἡ συλλογή του τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἡ ὁποία εἶχε μεγάλην ἀπήχησιν μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν του. Ἡ βασικὴ καὶ τελικὴ ἰδέα τοῦ Ρήγα ἦτο νὰ προκαλέσῃ μίαν μεγάλην ἀπελευθερωτικὴν κίνησιν ὅλων τῶν λαῶν τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν, ὅθεν ὄχι μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν Ρουμάνων, τῶν Σέρβων, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀλβανῶν. Οὕτω, ὅταν τὸ 1814, διὰ τῆς πρωτοβουλίας τριῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων τῆς Ὀδησσοῦ, ἱδρύθη ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία — κατὰ βάθος ἡ ἐπωνυμία ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν μὲ τὴν προηγηθεῖσαν ἑταιρίαν τοῦ Ρήγα — ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο ἤδη προετοιμασμένη εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ τὰ πνεύματα εὐνοϊκῶς προκατειλημμένα.

Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἐπίσης ἡ εὐρέως διαδεδομένη γνώμη ὅτι ἡ καινούργια Ἑταιρία ἔχαιρε τῆς πλήρους ὑποστηρίξεως τῶν Ὑψηλῶν κύ-

κλων τῆς Ρωσίας. Πράγματι, ὁ κόμις Καποδίστριας, ὑπουργὸς τοῦ Τσάρου, εἶχεν ὀργανώσει εἰς τὴν Βιέννην τὸ 1814 μίαν ἄλλην ἑλληνικὴν ἑταιρίαν, μορφωτικοῦ χαρακτῆρος, τὴν Ἑταιρίαν τῶν Φιλομούσων, καὶ ἡ νέα κοινωνία τῆς Ὀδησσοῦ εἶχεν ἐκδηλώσει, ὄχι μόνον τελείαν κατανόησιν πρὸς τὴν κίνησιν ταύτην, ἀλλὰ παρέσχεν ἐπίσης ἐνεργὸν ὑποστήριξιν, τόσον ἄμεσον ὅσον καὶ διὰ τῶν ὑποτελῶν ὀργάνων της, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Ρῶσοι πρόξενοι τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τοῦ Ἰασίου. Ὁ ἴδιος δὲν μπόρεσε νὰ ἀναλάβη ἐνεργῶς τὴν διοίκησιν λόγῳ τῆς ἐπισήμου θέσεως τὴν ὁποίαν κατεῖχε, ἀλλὰ ὤθησε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, τὸν υἱὸν τοῦ παλαιοῦ βοεβόδα τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου (1802 - 1806) καὶ ὑπασπιστὴν τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου Α΄ νὰ ἀναλάβη ταύτην, βεβαιῶν τοῦτον διὰ τὴν πλήρη συμπαράστασίν του. Ὁ ἴδιος ὁ Τσάρος ἐδείχθη εὐμενὴς εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων· ἡ Τσαρίνα ἐπίσης ὑπεστήριξε τὴν ὑπόθεσιν. Πῶς ἠδύνατο, ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εἰς τὴν Νοτιο - ἀνατολικὴν Εὐρώπην, ὅπου ὅλοι σχεδὸν οἱ πρόξενοι ἦσαν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, νὰ μὴν εἶναι ὅλοι πεπεισμένοι ὅτι ὄπισθεν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας εὑρίσκετο ἡ πανίσχυρος Ρωσία, ἑτοίμη νὰ ἐπέμβη μὲ τὸν πρῶτον πυροβολισμόν; Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἀπεδεικνύετο ἡ ὀρθότης τῆς παλαιᾶς ρουμανικῆς παροιμίας: «Ὁ ἄνθρωπος πιστεύει εὔκολα αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ».

Ποῖοι ἦσαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας εἰς τὰς Ἡγεμονίας εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821; Εἰς τὴν Μολδαβίαν, ὁ ἴδιος ὁ ἡγεμὼν Μιχαὴλ Σοῦτζος καὶ ὁ μητροπολίτης Βενιαμίν Κωστάκη. Καὶ ἂν ὁ πρῶτος ἦτο ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἂν καὶ ἐξ οἰκογενείας ἡ ὁποία κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τεσσάρων τελευταίων δεκαετιῶν ἔδωσε πολλοὺς βοεβόδες εἰς τὰς Ἡγεμονίας, ὁ δεύτερος ἦτο Ρουμᾶνος αὐτόχθων, ἐμψυχωμένος ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ ἀπελευθερώση τὴν χώραν του ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν. Ὁ Μιχαὴλ Σοῦτζος ἔγινε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1820 καί εἶχε μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου συνεχῆ μυστικὴν ἀλληλογραφίαν, πρὶν ἀπὸ τὴν εἴσοδον τούτου εἰς τὴν Μολδαβίαν. Εἶχε καταστρώσει λεπτομερὲς σχέδιον διὰ τὴν ἐπιστράτευσιν στρατιωτῶν ὑπὸ τὸ προσωπεῖον μιᾶς ὀργανώσεως χωροφυλακῆς· εἶχεν ὀργανώσει ἐπίσης τὴν κεκαλυμμένην ἀπόκτησιν ἐφοδίων: χίλια πεντακόσια ζῶα καὶ χωριστὰ χίλια πεντακόσια κιλὰ ἐγχώρια δηλαδὴ 360.000 ὀκάδες - σιτηρά, εἶχε προκαταβάλει δὲ χρήματα: χίλια χρυσᾶ δουκᾶτα σὺν 135.000 λέϊ διὰ τὰς προαναφερθείσας προμηθείας, σὺν 150.000 λέϊ τὰ ὁποῖα εἶχε θέσει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ὑψηλάντου. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἡ-

γεμόνος καὶ τοῦ μητροπολίτου ἠκολούθησεν ὁ ἐπίσκοπος Γεράσιμος ντὲ Ρομάν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μεγάλων ἀξιωματούχων τοῦ συμβουλίου, ὁ διοικητὴς τῆς φρουρᾶς τοῦ ἡγεμόνος μὲ ὅλον τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησίν του σῶμα, τὸ προσωπικὸν τῆς Αὐλῆς τοῦ ἡγεμόνος, τέλος, πολλοὶ μοναχοί.

Ὅλοι αὐτοὶ ἐξεδηλώθησαν εὐμενῶς πρὸς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν. Ὅταν ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης, φέρων τὴν στολὴν Ρώσου ἀξιωματικοῦ, διέβη τὸν Προῦθον κοντὰ εἰς τὸ Σκουλένι, τὸ ἀπόγευμα τῆς 6ης Μαρτίου (νέου ἡμερολογίου), συνωδεύετο μόνον ἀπὸ εἴκοσι περίπου πρόσωπα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ ἀδελφοί του Γεώργιος καὶ Νικόλαος καὶ ὁ γαμβρός του Γεώργιος Καντακουζηνὸς — Ντελεάνου, ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν. Μόλις ἔφθασαν εἰς τὸ Ἰάσιον — ὅπου κατὰ τὰ λεγόμενα ἑνὸς φλογεροῦ Φιλικοῦ, τοῦ Ἀθανασ. Ξοδύλου, ἐγένοντο δεκτοὶ ἀπὸ τὸν βοεβόδα καὶ τοὺς ἀξιωματούχους του «μὲ τὴν πλέον ζωηρὰν χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμόν», ἤρχισαν νὰ παρουσιάζωνται ἐθελονταί. Τὸν πυρῆνα τοῦ στρατεύματος ἀπετέλουν 250 Ἀλβανοὶ τῆς φρουρᾶς εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθησαν ὡς κληρωτοὶ νεαροὶ Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοί, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ Ρουμᾶνοι ἀπὸ τὸ Ἰάσιον. Ἐν συνεχείᾳ ἀφίχθησαν ὁμάδες νεαρῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Ὀδησσοῦ καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Κατόπιν εἰδοποιήσεως τοιχοκολληθείσης εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Ἰασίου ὑπὸ τῶν τοπικῶν «ἐφόρων» τῆς Ἑταιρίας, ἡ ὁποία ἐπληροφόρει ὅτι προσελαμβάνοντο μισθοφόροι, ἀρκετοὶ νεαροὶ Ἰασιῶται προσετέθησαν εἰς τοὺς ἄλλους, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὸ τέλος τῆς ἑβδομάδος ἕως τὰς 13 Μαρτίου (νέου ἡμερολογίου) ὅταν ὁ Ὑψηλάντης ἤρχισε νὰ ὁδεύῃ πρὸς τὴν Βλαχίαν, διέθετε στράτευμα δύο χιλιάδων περίπου ἀνδρῶν.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἔπρεπε νὰ ἐξοπλίσουν καὶ νὰ ἐφοδιάσουν αὐτὰ τὰ στρατιωτικὰ σώματα· ἐχρειάζοντο λοιπὸν κατὰ πρῶτον λόγον μεγάλα χρηματικὰ ποσά. Οἱ πλούσιοι Μολδαβοὶ ἔπραξαν ὅ,τι ἀνεμένετο ἀπὸ αὐτούς. Ὁ βογιάρος Ἰορδάκε Ροζνοβάνου, κάτοχος τεραστίας κτηματικῆς περιουσίας, ἔδωσε 10.000 ὀλλανδικὰ δουκᾶτα, δηλαδὴ 10.000 χρυσᾶ νομίσματα, ποσὸν ἴσον πρὸς 320.000 λέϊ, καθὼς ἐπίσης καὶ 300 ἵππους μετὰ τῶν ἱπποσκευῶν των. Ὁ μητροπολίτης Βενιαμὶν Κωστάκη προσέφερεν ἐπίσης 10.000 λέϊ, καθὼς καί τέσσαρας ὡραίους ἵππους, μεταγωγικοὺς διὰ τὸν Ὑψηλάντην προσωπικῶς, τέλος, ἐξώπλισε καὶ ἐφωδίασεν ἐξόδοις του ἕνα ἐθελοντήν. Οἱ ἀξιωματοῦχοι τοῦ συμβουλίου τοῦ ἡγεμόνος καθὼς καὶ ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν μέλη τοῦ συμβουλίου τούτου συνεισέφερον ἐπίσης χρήματα, ὅπλα, ἵππους καὶ προμηθείας. Οὕτω, εἰς τὸ Ἰάσιον καὶ μόνον

συνεκεντρώθησαν ἐντὸς ὀλιγώτερον ἀπὸ μίαν ἑβδομάδα τρία ἑκατομμύρια λέϊ.

Εἰς τὰς δωρεὰς προσετέθησαν αἱ ἐπιτάξεις. Ὁ τραπεζίτης Ἀνδρέϊ Πάβλι ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλῃ ἕνα σημαντικὸν ποσόν: σύμφωνα μὲ μερικὰς πηγὰς 200.000 λέϊ, σύμφωνα μὲ ἄλλας, πιθανὸν ὑπερβαλλούσας, 600.000 λέϊ· ὁ πρῶτος ἀριθμὸς μᾶς φαίνεται ἀληθοφανέστερος. Ἐπέταξαν ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰς γειτονικὰς περιοχὰς — πόλεις καὶ χωριὰ — ἵππους, ζῷα, προμηθείας, φορβὴν καὶ κυρίως ὅπλα. Εἰς τὰ καταστήματα τοῦ Ἰασίου ἐπέταξαν ὕφασμα μὲ τὸ ὁποῖον κατεσκεύασαν οἱ ράπται τῆς μολδαβικῆς πρωτευούσης (ἑβραῖοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) τὰς στολὰς τῶν στρατιωτῶν. Οἱ σιδηρουργοὶ μὲ τὴν σειράν των κατεσκεύασαν λόγχας. Καθὼς βλέπομεν, τὸ στράτευμα τῶν δύο χιλιάδων ἀνδρῶν μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Ὑψηλάντης ἐπορεύθη πρὸς τὸ Βουκουρέστιον, ἐσχηματίσθη, ἐξωπλίσθη καὶ ἐφωδιάσθη εἰς τὴν Μολδαβίαν, εἰς τὸ Ἰάσιον καὶ διὰ τῆς μεγάλης συνεισφορᾶς τῶν Μολδαβῶν.

Ἐν σχέσει μὲ τὴν συγκρότησιν τοῦ στρατεύματος τοῦ Ὑψηλάντου, θὰ πρέπει νὰ ἀποκαλυφθῇ τὸ ἀκόλουθον γεγονός: ἐκτὸς τῶν ἐθελοντῶν τῶν προερχομένων ἀπὸ τὰς πόλεις, συμπεριελάμβανεν ἐπίσης ἐθελοντὰς προερχομένους ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς Μολδαβίας. Εἰς μίαν φορολογικὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1822 ἀφορῶσαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πούτνα, εὑρίσκομεν εἰς τὰ δελτία ἀπογραφῆς μερικῶν ἀγροτῶν τὴν μνείαν «Ἀνεχώρησεν ὡς ἐθελοντής», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι οἱ ἐν λόγῳ εἶχον καταταχθῆ ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Ὑψηλάντου. Θὰ πρέπει νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὸ κίνημα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας προεκάλεσε μεγάλην ἀναταραχὴν μεταξὺ τῶν χωρικῶν τῆς Μολδαβίας. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τοὺς ἐθελοντὰς ἐκ τῶν πόλεων, ἀναφέρομεν τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀλβανοῦ Στογιὰν Ἴνγκε ἀπὸ τὸ Ἰάσιον, ἀρχηγοῦ «μερικῶν ἐθελοντῶν τοὺς ὁποίους εἶχε στρατολογήσει».

Εἰς τὴν Βλαχίαν διαπιστώνομεν ἀνάλογον κατάστασιν πραγμάτων. Καὶ ὁ μὲν βοεβόδας Ἀλέξανδρος Σοῦτζος, ὑπερῆλιξ, βαρέως ἀσθενὴς καὶ φοβιτσιάρης, δὲν ἐξεδηλώθη μὲ κανένα τρόπον (δὲν θὰ εἶχε ἄλλωστε καιρὸν νὰ τὸ πράξῃ, διότι ἀπέθανε προτοῦ νὰ ξεσπάσῃ τὸ κίνημα), ἀντιθέτως ὅμως οἱ μεγάλοι Ρουμᾶνοι ἀξιωματοῦχοι Γρηγόρη Βρανκοβεάνου, Γρηγόρη Γκίκα καὶ Μπάρμπου Βακαρέσκο, μέλη τοῦ ἑξαμελοῦς συμβουλίου τοῦ σχηματισθέντος ὑπὸ τοῦ ἑτοιμοθανάτου ἡγεμόνος διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, ἦσαν καὶ οἱ τρεῖς ἐπιφανῆ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ὁ Βακαρέσκο ἦτο τόσον πεπεισμένος καὶ τόσον ἐνθουσιώδης ὥστε ὅταν παρετήρησε εἰς τὸν Δημήτρη Μακεδόνσκι κά-

ποιαν ἐπιφύλαξιν, κάποιον δισταγμόν, τοῦ ἔγραψε, εἰς τὰς 2 Φεβρουαρίου 1821, ὅτι κάθε ὑπεκφυγὴ ἐκ μέρους του «θὰ ἔθετε εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν τόσον τὴν ἰδικήν του ὅσον καὶ τῆς οἰκογενείας του»· συγχρόνως τοῦ παρέδωσε τὸ ποσὸν τῶν διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων λέϊ, τὸ ὑποσχεθὲν μέσῳ τοῦ «Σλουτζάρη» Θεοδώρου Βλαδιμηρέσκου, ποσὸν διὰ τὸ ὁποῖον τοῦτο τὸ γράμμα εἶχε θέσιν ὑποχρεώσεως. Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὸν Βρανκοβεάνο εἶχε προσχωρήσει εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1820 — πρὶν ἀπὸ τὰς 29 τοῦ μηνὸς — ὅπως προκύπτει ἀπὸ μίαν ἐπιστολὴν τοῦ «Καμινάρη» Μπίμπαση Σάββα. Ὁ μεγάλος «Βόρνικ» Σκαρλᾶτος Γκραδιστεάνο καὶ ὁ μεγάλος «Βόρνικ» Ἀλέκο Φιλιπέσκο ἦσαν, ἐξ ἄλλου, ὀπαδοὶ μιᾶς ἐνόπλου ἐξεγέρσεως «διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν τυράννων». Μία σύγχρονος πηγὴ ἀναφέρει ὅτι ὅταν ὁ Ὑψηλάντης ἔφθασεν εἰς τὰς πύλας τοῦ Βουκουρεστίου, εἰς τὴν Κουλεντίνα, ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν «τοῦ μητροπολίτου Διονυσίου καὶ τῶν μεγάλων ἀξιωματούχων τῶν Βογιάρων Βακαρέσκο, Βηλαρᾶ, Μάνου — συγγενοῦς του — καὶ ἄλλων». Μεταξὺ αὐτῶν «τῶν ἄλλων», κατὰ τὸν Δημήτρη Μακεδόνσκι, εὑρίσκετο ὁ Ἀλέκο Φιλιπέσκο, ὁ «Βόρνικ» Μπαλεάνο καὶ ὁ Βόρνικ Σλατινεάνο.

Ὁ «Σλουτζάρης» Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκος, Ὀλτένιος ἀπὸ τὸν νομὸν τοῦ Γκόρζ, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει καλὴν στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν, εἶχε καὶ ὁ ἴδιος προσχωρήσει εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν. Αἱ σχέσεις μεταξὺ Βλαδιμηρέσκου καὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, πιστοποιούμεναι ὑπὸ ντοκουμέντων κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1820, κατέληξαν εἰς τὴν γεμάτην ἔμφασιν προσχώρησιν τούτου δι' ὁρκωμοσίας ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, καί τοῦ Εὐαγγελίου(3). Εἰς ταύτην παρέστησαν, ἐκτὸς τοῦ πρώτου, καί οἱ δύο στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ Ἰωάννης Φαρμάκης. Αὐτὰ τὰ τρία πρόσωπα ἀνέλαβαν νὰ ἀγωνισθοῦν μὲ ἀλληλεγγύην, χρησιμοποιοῦντα πρὸς τοῦτο ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα διὰ νὰ ἀποτινάξουν «τὸν ζυγὸν τῶν βαρβάρων καταπιεστῶν». Τὴν 13)25 Ἰανουαρίου 1821, μερικὲς ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον διὰ τὴν Ὀλτενίαν, ὅπου θὰ ἀνέπτυσσε τὴν δρᾶσιν του, ὁ Βλαδιμηρέσκος ἐλάμβανε ἔναντι ἀποδείξεως τὸ σημαντικὸν ποσὸν τῶν 20.000 ταλήρων «ἀπὸ τὸν κύριον ἀδελφόν μου Πάβελ Μακεδόνσκι, ἐπιφανὲς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας(4). Τὴν μεθεπομένην, 15) 27 Ἰανουαρίου οἱ τρεῖς προαναφερθέντες ἀξιωματοῦχοι παρέδωσαν εἰς τὸν Βλαδιμηρέσκον ἐπίσημον πιστοποιητικὸν συνταχθὲν διὰ τῶν ἀκολούθων ὅρων: «Ἐπειδὴ πρόκειται διὰ τὸ γενικὸν ὄφελος τοῦ χριστια-

νικοῦ λαοῦ μας καὶ τῆς πατρίδος μας, διὰ τοῦτο ὅλοι ἐμεῖς, ὡς καλοὶ καὶ πιστοὶ χριστιανοί, ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν χώραν μας, σᾶς ἐξελέξαμε, ἀξιότιμε κύριε «Σλουτζάρη» Θεόδωρε, διὰ νὰ ξεσηκώσετε τὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἐνεργήσητε ὅπως σᾶς ἔχει παραγγελθῆ καὶ ἐμεῖς οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι, ἐκ τῆς πλευρᾶς μας ὁρκιζόμεθα... νὰ βοηθήσωμεν εἰς ὅλα διὰ παντὸς μέσου καὶ νὰ ἐνεργήσωμεν ὅπου δεῖ καὶ ὅπως ὀφείλομεν διὰ τὸ δημόσιον ὄφελος».

Τὴν ἑπομένην 16)28 Ἰανουαρίου ἔδωσαν εἰς τὸν Βλαδιμηρέσκον ὡς ὑπασπιστὴν τὸν Δημήτρην Μακεδόνσκι, Ρῶσον ὑπήκοον, παλαιὸν ἀξιωματικὸν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Τσάρου ἀδελφὸν τοῦ Πάβελ, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶχε παραδώσει τὰ χρήματα. Τέλος, δύο ἡμέρας ἀργότερον, εἰς τὰς 18)30 Ἰανουαρίου — τὴν ἑπομένην νύκτα ἀπέθανεν ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτζος — ὁ Βλαδιμηρέσκος ἀνεχώρησε διὰ τὸ Βουκουρέστιον μὲ συνοδείαν 40 Ἀλβανῶν ἱππέων παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου καὶ τοῦ Μπίμπαση Σάββα, τῶν στρατιωτικῶν διοικητῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἡ διακήρυξις τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἀναγνώσῃ ὁ Βλαδιμηρέσκος εἰς τὸ Πάδες — ἡ πρώτη του διακήρυξις — συνετάχθη εἰς Βουκουρέστιον πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησίν του διὰ τὴν Ὀλτενίαν, ἐκ συμφώνου μὲ τοὺς Βλάχους βογιάρους μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτζου (5).

Προκύπτει ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι ἡ προετοιμασία τοῦ κινήματος τοῦ Βλαδιμηρέσκου ἐγένετο εἰς Βουκουρέστιον, εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Οἱ Ρουμᾶνοι τόσον οἱ τῆς Βλαχίας, ὅσον καὶ οἱ τῆς Μολδαβίας ἀπετέλουν σημαντικὸν παράγοντα εἰς τὴν ἀναληφθεῖσαν δρᾶσιν, μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ρωσίας, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν χριστιανῶν τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν. Διότι, ὅπως ἀναφέρομεν ἀνωτέρω, ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης ἄφηνε νὰ ἐννοηθῇ παντοῦ ὅτι θὰ τὸν ἠκολούθουν ρωσικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις. Ἡ ὑποστήριξις ἡ παρασχεθεῖσα εἰς τοὺς Φιλικοὺς ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προξένου τῆς Ρωσίας εἰς Βουκουρέστιον, τοῦ Πίνη, καθὼς καὶ ἡ στρατολογία Φιλικῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ χρήματα τὰ συγκεντρωθέντα εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας διὰ τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς πόλεις παρὰ τὴν Μαύρην Θάλασσαν — πρωτίστως εἰς τὴν Ὀδησσὸν — ἐνίσχυαν ταύτην τὴν πεποίθησιν. Ἦτο φυσικὸν ὁ Θ. Βλαδιμηρέσκος νὰ ἦτο τῆς αὐτῆς γνώμης, καθ' ὅσον μάλιστα εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1806 — 1812 ὡς διοικητὴς ἑνὸς σώματος ἁρματωλῶν καὶ εἶχε λάβει τὸν βαθμόν του

«Ποροὺτσικ» (=ὑπολοχαγοῦ), τὸ παράσημον τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου, ἕνα δακτυλίδι δεμένον μὲ πολύτιμον λίθον καὶ μάλιστα τὴν ἰδιότητα τοῦ ὑπαγομένου εἰς τὴν ρωσικὴν δικαιοδοσίαν προσώπου. (Ἰδιότητα τὴν ὁποίαν εἶχε ζητήσει διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων, ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶχε πολεμήσει).

Κατόπιν τῆς ἐκκλήσεως τοῦ Θ. Βλαδιμηρέσκου, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἀρματωλοὺς — οἱ ὁποῖοι τὸν ἐγνώριζον καλῶς ἐφ᾽ ὅσον ὑπῆρξεν ἕνας ἐκ τῶν παλαιῶν ἀρχηγῶν των — κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ περὶ αὐτὸν περὶ τοὺς 8.000 ἄνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 6.000 ἦσαν πεζοὶ καὶ 2.000 ἱππεῖς: Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθουν τὸν Βλαδιμηρέσκον, ὑπῆρχον καί τὰ σώματα τὰ εὑρισκόμενα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Φιλικῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν — τῶν Γεωργάκη Ὀλύμπιου, Ἰωάννου Φαρμάκη, Μπίμπαση Σάββα, Πάβελ Μακεδόνσκι. Πολλοὶ νέοι ἐκ Βουκουρεστίου εἶχον καταταγῆ, καὶ Ἕλληνες καὶ Ρουμᾶνοι. Ὁ σημαντικὸς ἀριθμὸς τῶν φιλικῶς διακειμένων πρὸς τοὺς Φιλικοὺς εἰς τὸ Βουκουρέστιον προκύπτει ἐπίσης ἀπὸ τὰ ἀντίποινα τὰ ὁποῖα ἐπέβαλον οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας, ἀντίποινα σκληρὰ τὰ ὁποῖα εἶχον πολυάριθμα θύματα, ὅπως ἀναφέρει μὲ πολλὰς λεπτομερείας εἰς τὸ χρονικόν του ὁ ψάλτης τῆς ἐκκλησίας Μπατίστα Δομπρέσκο. «Εἰς τὰς 21 Μαΐου — γράφει οὗτος — 11 πρόσωπα ἀνεσκολοπίσθησαν εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον τῆς λεωφόρου τοῦ Ἐξωτερ. Ἐμπορίου»· εἰς τὰς 23 Μαΐου «ἐφόνευσαν 2 πρόσωπα, τὸ ἕνα εἰς τὸ Σούτσε, τὸ ἕτερον εἰς τὸ Μπεηλὶκ (κατοικία τῶν Τούρκων ἀξιωματούχων κατὰ τὴν ἄφιξίν των εἰς Βουκουρέστιον)· εἰς τὰς 29 Ἰουνίου ἐφόνευσαν 12 χριστιανοὺς εἰς ὅλα τὰ σταυροδρόμια τῆς ἀγορᾶς· εἰς τὰς 13 Ἰουλίου ἐφόνευσαν ἀκόμη 7 ἐπαναστάτας εἰς τὰ σταυροδρόμια· εἰς τὰς 18 Ἰουλίου ἐφόνευσαν ἀκόμη 4 χριστιανοὺς καταγγελθέντας ὑφ᾽ ἑνὸς νεοπλούτου· εἰς τὰς 21 Ἰουλίου ἐκρέμασαν ἀκόμη ἕνα χριστιανὸν ἔμπροσθεν τοῦ καταστήματος τοῦ Ἀναστάση Κοτάρουλ, εἰς τὸ σταυροδρόμι· εἰς τὰς 4 Αὐγούστου ἐφόνευσαν ἀκόμη 3 ἐπαναστάτας εἰς τὴν ἀγοράν· εἰς τὴν Κουλεντίνα, εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Γρηγόρη Γκίκα ἕνα πηγάδι... ἐφωδιασμένον μὲ 12 κουβάδες διὰ τὸ πότισμα τῶν λουλουδιῶν εὑρέθη γεμᾶτο μὲ πτώματα».

Ὅπως εἰς τὴν Μολδαβίαν, οὕτω καὶ εἰς τὴν Οὐγγροβλαχίαν ὁ μητροπολίτης Διονύσιος Λούπου ἦτο ὀπαδὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἰλαρίων, ἐπίσκοπος τοῦ Ἄργκες, ὁ ὁποῖος συνεδέετο ἐπίσης διὰ φιλίας μὲ τὸν Θ. Βλαδιμηρέσκον. Τὸ παράδειγμα τούτων τῶν δύο ἀρχιερέων ἠ-

κολούθησαν ἡγούμενοι, κληρικοὶ καὶ μοναχοί. Ὅσον ἀφορᾶ εἰς τοὺς πρώτους, ἕνα ἐπίσημον ἔγγραφον τῆς 19ης Σεπτεμβρίου 1821 καταδεικνύει ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν συνεμάχησαν μὲ τοὺς Φιλικοὺς καὶ ἀνεχώρησαν μετ' αὐτῶν, ἐγκαταλείποντες τὰ μοναστήριά των χωρὶς κανένα διὰ νὰ φροντίση δι' αὐτά. Ὡς πρὸς τοὺς μοναχούς, θὰ ἀναφέρω ὅτι ἡ συμπεριφορὰ ἑνὸς ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας μου, τοῦ μοναχοῦ Καλλίνικου Γκιουρέσκου, τοῦ ἐστοίχισε τὴν ζωήν, διότι ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Μέγα μέρος τῶν ἐμπόρων τῶν πόλεων — ἰδιαιτέρως οἱ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τῆς Κραϊόβα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο ἐκτὸς τῶν Ρουμάνων καί πολυάριθμοι Ἕλληνες, Ἀλβανοὶ καί Σλάβοι τοῦ Νότου — ὑπεστήριξαν χρηματικῶς τὸ κίνημα. Ὅταν ὁ Ὑψηλάντης, προερχόμενος ἐκ τῆς Μολδαβίας, ἔφθασεν εἰς τὴν Κουλεντίνα, πλησίον τοῦ Βουκουρεστίου, ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς κατοίκους αὐτοῦ δύο ἑκατομμύρια λέϊ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατεύματός του. Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ποσοῦ τούτου τὰ μοναστήρια ὤφειλον νὰ πληρώσουν ἐντὸς 24 ὡρῶν 100.000 πιάστρα, ἢ λέϊ, καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ παροικία 5.000. Εἷς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἐμπόρων τῆς Κραϊόβας, ὁ Χάνγκι-Ἔνους εἶχε χρηματικὰς σχέσεις τόσον μετὰ τοῦ Βλαδιμηρέσκου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδάνεισεν εἰς τὰς 8 Μαρτίου 1821, 5.000 τάληρα, ὅσον καὶ μετὰ τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου, ὁ ὁποῖος, προαισθανθεὶς τὸ τέλος του, τὸν παρεκάλεσε νὰ παραδώση εἰς τὴν σύζυγον καὶ τὰ παιδιά του — ὡς νὰ προήρχοντο ἐκ μέρους του, ἀλλὰ εἰς τὴν πραγματικότητα τὰ χρήματα ἀνῆκον εἰς τὸν Γεωργάκην — τὸ ποσὸν τῶν 350.000 γροσίων ἢ λέϊ διὰ νὰ μὴν μείνουν «στὴν ψάθα».

Τὰ χωριὰ ἐπίσης παρεῖχον ἐθελοντάς: δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὴν περίπτωσιν μιᾶς ὁμάδος τεσσάρων ἀνδρῶν ἐλθόντων ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Μπουζέου καὶ μιᾶς ἄλλης ὁμάδος ἕξη ἀνδρῶν, ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς, μὲ ἵππους, ὅπλα καὶ χρήματα· ἀναφέρομεν ἐπίσης τὴν περίπτωσιν κάποιου Δημητρίου υἱοῦ τοῦ Βασιλείου, ἐκ τοῦ χωρίου Σιρλογκάνι (νομὸς Βιλσέα).

ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ

Παρ' ὅλα ταῦτα, τὸ κίνημα τὸ ὁποῖον ἤρχισε μὲ τόσην μεγάλην ὁρμὴν εἰς τὴν Μολδαβίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν δὲν εἶχε τὰ ἀναμενόμενα ἄμεσα ἀποτελέσματα· ἀντιθέτως ἐτελείωσε μὲ μίαν τραγικὴν καταστροφήν. Ποῖον ἦτο τὸ κύριον αἴτιον; Κατὰ τὴν γνώμην μας: ἡ τσαρικὴ ἀποκήρυξις. Ὅπως κατεδείξαμεν, ὁ Ὑψηλάντης συνεκρότησεν ὅλον τὸ σχέδιον δράσεώς του μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ

στράτευμά του θὰ τὸ ἀκολουθοῦσε ρωσικὸν στράτευμα, ἀσυγκρίτως πολυαριθμότερον, καλύτερα ἐξωπλισμένον καὶ καλύτερα ἐφωδιασμένον, καὶ ὅτι τὸ πρᾶγμα θὰ κατέληγε ἀναπόφευκτα εἰς ἕνα ρωσο - τουρκικὸν πόλεμον. Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἡ στάσις τῶν Ρώσων ἐπισήμων, ἀπὸ τοῦ Ἕλληνος Καποδίστρια μέχρι τῶν Ρώσων προξένων εἰς τὸ Βουκουρέστιον καὶ εἰς τὸ Ἰάσιον, τοὺς Πίνη καὶ Πιζάνη, χωρὶς νὰ ὁμιλήσωμεν δι' ὅλην γενικῶς τὴν ἀτμόσφαιραν, ἐδικαιολογοῦσε μίαν τοιαύτην ἐλπίδα. Ἀλλὰ ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος Α', ὑπόχρεως εἰς τὴν συνθήκην τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἦτο ἀναγκασμένος νὰ σταθῇ ἀλληλέγγυος πρὸς τὴν καταστολὴν τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων, παρ' ὅλον ὅτι προηγουμένως εἶχε δειχθῆ εὐνοϊκὸς πρὸς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν. Δι' αὐτὸ παριστάμεθα εἰς μίαν διπλῆν ἀποκήρυξιν. Κατ' ἀρχὰς ἀφορᾷ εἰς τὸν Θεόδωρον Βλαδιμηρέσκον. Ἀπὸ τὸ Λάϊμπαχ (Λουμπιάνα), ὅπου ἀκριβῶς ἐλάμβανε χώραν συγκέντρωσις τῶν μοναρχῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ὁ κόμις Καποδίστριας ἀπέστειλεν εἰς τὰς 23 Φεβρουαρίου—7 Μαρτίου εἰς τὸν γενικὸν πρόξενον εἰς Βουκουρέστιον, τὸν Πίνη, ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ἐγνωστοποίει ὅτι «ὁ ὑπολοχαγὸς Βλαδιμηρέσκος καθαιρεῖται τῆς ἰδιότητός του ὡς ἱππότου ρωσικῆς τιμητικῆς διακρίσεως (= παρασήμου)» καὶ ὅτι δὲν κατέχει πλέον καὶ δὲν δύναται νὰ κατέχῃ κανένα δικαίωμα προστασίας ὑπὸ τῆς Αὐτῆς Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος». Κατόπιν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Ὑψηλάντην, ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν δημοσιευθὲν εἰς τὰς 17)29 Μαρτίου εἰς τὸ «Oesterreichischer Beobachter» τὴν ἐπίσημον ἐφημερίδα τοῦ Μέττερνιχ, ἀνήγγελλεν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας «θὰ ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας» καὶ ὅτι «θὰ τὸν ἐπληροφόρουν ὅτι ἡ Α.Μ. ὁ αὐτοκράτωρ ἀποδοκιμάζει κατηγορηματικῶς τὴν ἐπιχείρησίν του καὶ ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμείνῃ ὅτι θὰ ἐλάμβανε οὐδέποτε βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν» (6).

Αὗται αἱ δύο ἀποκηρύξεις ἀντεπροσώπευον ἀληθῆ καταστροφὴν διὰ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ἡ ὑποστήριξις εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον βασισθῆ τόσον ὁ Ὑψηλάντης ὅσον καὶ ὁ Βλαδιμηρέσκος κατέρρεεν. Ἡ αἴσθησις τὴν ὁποίαν προεκάλεσε αὐτὴ ἡ κατάστασις δὲν ἄργησε νὰ φανῇ. Ὁ «Μπὰν» (=κυβερνήτης) Γρηγόρη Βρανκοβεάνου — εἷς ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων ἀξιωματούχων οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑπογράψει τὴν πιστοποίησιν τῆς 15)27 Ἰανουαρίου — ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον εἰς τὰς 28 Φεβρουαρίου)12 Μαρτίου διὰ τὰ κτήματά του εἰς τὴν Μουγκοσόγια καὶ ἐκεῖθεν διὰ τὸ Μπράσωβ. Ὁ πρόξενος τῆς Ρωσίας Πίνης καὶ ὁ τῆς Αὐστρίας Φλάϊσακλ, συν-

οδευόμενοι ὑπὸ τῶν πλέον ἐπιφανῶν Βογιάρων, τῶν Γρηγόρη καὶ Ἰορδάκε Φιλιπέσκο, Ἀλεξάνδρου Γκίκα, Κωνσταντίνου Σαμούρκα, Νικολάου Μαύρου κτλ., ἀνεχώρησαν ἐπίσης ἐκ Βουκουρεστίου εἰς τὰς 16) 28 Μαρτίου διὰ τὸ Μπράσωβ. Ὁ Θεόδ. Βλαδιμηρέσκος, ἀντιλαμβανόμενος τὴν κατάστασιν τὴν δημιουργηθεῖσαν ἀπὸ τὴν ἄρνησιν τῆς Ρωσίας νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ τότε διὰ τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα(7).

Βεβαίως, ἡ διπλῆ τραγωδία τῆς Βλαχίας καί τῆς Μολδαβίας δὲν εἶχεν ὡς μόνον αἴτιον τὴν ρωσικὴν ἀποσκίρτησιν. Θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ἐπίσης τὴν κακὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατεύματος τοῦ Ὑψηλάντου, τὴν σκληρὰν καὶ βιαίαν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Θεοδ. Βλαδιμηρέσκου. Ἡ βασική, ὅμως, αἰτία παραμένει ἡ ἀποκήρυξις.

Μετὰ τὸ Γκολέστι, μία μερὶς ἀρματωλῶν διεσκορπίσθησαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰς οἰκίας τους. Ἄλλοι, παρ' ὅλα ταῦτα συνέχισαν τὴν δρᾶσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ Δημήτρη Μακεδόνσκι καὶ τοῦ Χατζῆ Πρόδανος καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν τοῦ Ὑψηλάντου. Ὡς πρὸς αὐτό, θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν κυρίαν μάχην τοῦ Δραγατσανίου, δύο ἄλλαι μάχαι ἔλαβον ἐπίσης χώραν: Ἡ μία εἰς τὰς 25 Μαΐου εἰς τὴν πόλιν τῆς Σλάτινα, ὅπου ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ σώματος τῶν ἀρματωλῶν, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Συμεὼν Μεχεντινεάνο καὶ ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Γιοβάντσιου Βιτολεάνο, ἀπέκρουσε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσουν· ἡ ἑτέρα εἰς τὰς 28 καὶ 29 Μαΐου, πρὸς βορρᾶν τοῦ Δραγατσανίου. Τὴν πρώτην ἡμέραν, εἰς τὰς 28 Μαΐου, μία ὁμὰς 300 ἀρματωλῶν προφυλαγμένων ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς πόλεως ἀπέκρουσε πλείστας ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὀχυρωθῆ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Δραγατσανίου. Τὴν δευτέραν ἡμέραν τὸ κύριον σῶμα τῶν ἀρματωλῶν ἐπετέθη· κατ' ἀρχὰς οὗτοι ὑπερίσχυσαν καὶ περιεκύκλωσαν καί ἐπολιόρκησαν τὸ μοναστήριον· ἀλλὰ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας, ἀφοῦ ἐξήντλησαν τὰ πολεμοφόδιά των καὶ μὴ ἔχοντες τὸ βαρὺ πυροβολικὸν τὸ ὁποῖον ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος εἶχε κρατήσει εἰς τὸ Πιτέστι, ὑπεχώρησαν εἰς μίαν τοποθεσίαν εὑρισκομένην μεταξὺ τοῦ Δραγατσανίου καὶ τοῦ Ριμνίκουλ Βίλσεα.

Ἡ μάχη τοῦ Δραγατσανίου ἔλαβε χώραν εἰς τὰς 7)19 Ἰουνίου 1821. Ἐχάθη, ἕνεκα δύο κυρίως λόγων: κατ' ἀρχὰς ἐπειδὴ εἷς ἐκ τῶν διοικητῶν, ὁ Καραβίας, ἐπετέθη πολὺ ἐνωρίς, ἀντίθετα πρὸς καταστρωθὲν σχέδιον μάχης· κατὰ δεύτερον λόγον, διότι κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ὅπου ὁ Ἱερὸς Λόχος, ἰσχυρῶς προσβαλλόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων, διέτρεχε τὸν μεγαλύτερον κίνδυ-

νον, τὰ ἐφεδρικὰ σώματα ὑπὸ τὴν ἄμεσον διαταγὴν τοῦ Ὑψηλάντου, ἀντὶ νὰ ἐπέμβουν, ὑπεχώρησαν ἀτάκτως εἰς τὸ Ρίμνιτς. Οὕτω ὁ Ἱερὸς Λόχος ἀπεδεκατίσθη σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐπολέμησε γενναίως, σώζων τοιουτοτρόπως τὴν τιμὴν τοῦ στρατεύματος. Οἱ Τοῦρκοι δὲν κατεδίωξαν τὸν Ὑψηλάντην, χάρις εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος μετὰ τῶν Ἀλβανῶν του καὶ ὁ Ὀλτένιος Ἴον Ὀάρκα μετὰ τῶν ἁρματωλῶν του ἔκαμαν ἀντεπίθεσιν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τοὺς συνεκράτησαν εἰς τὰς θέσεις των.

Αἱ ἄλλαι μάχαι, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν ἀπὸ τὰς ὑπὸ τὰς ὑπολοίπους στρατιωτικὰς ὁμάδας τῆς Ἑταιρίας—ἡ τοῦ Σκουλενίου ἐπὶ τοῦ Προύθου καὶ ἡ τῆς μονῆς Σέκου, ὅπου ἐσκοτώθη ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος — δὲν ἦσαν ἐπιτυχέστεραι. Οὕτω ἔληξεν ἡ πρώτη φάσις τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἐσυνεχίσθη μὲ μεγάλας θυσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔμελλε νὰ καταλήξῃ μετὰ ἀπὸ μερικὰ χρόνια εἰς τὴν σύστασιν τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους. Ὁ χῶρος τῆς ἐπικρατείας τούτου ἔμελλε νὰ αὐξηθῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν μεγίστην ἔκτασίν του κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.

Εἰς μνήμην τῆς θυσίας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔπεσαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαχῶν τοῦ Ἰουνίου 1821 καὶ κυρίως τῆς ἡρωϊκῆς θυσίας τοῦ Ἱεροῦ Λόχου καὶ ἐπίσης τῶν Ρουμάνων, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίσθησαν καὶ ἔπεσαν, ὁ μεγάλος Ρουμᾶνος ποιητὴς Γρηγόρη Ἀλεξανδρέσκο συνέθεσε τὴν ᾠδήν του «Τὰ μνήματα τοῦ Δραγατσανίου», ὕμνον δόξης ἀφιερωμένον εἰς τὴν πλήρη ἰδανικῶν νεολαίαν, ἡ ὁποία ἔχυσε τὸ αἷμα της διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν τῶν ὑποδούλων εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν. Αὐτὴ ἡ ᾠδὴ εὑρίσκεται εἰς τὴν ποιητικὴν συλλογήν, τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Βουκουρέστιον τὸ 1847.

C. C. GIURESCU
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, Μέλος τῆς Ἀκαδημίας Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ρουμανίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ»

(1) Ὁ Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκου ἦτο Βλάχος ὁπλαρχηγός, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ «σλουτζάρη» (ὑποθεματάρχου) τῆς ἐπαρχίας τῆς Μικρᾶς Βλαχίας. Μεμυημένος εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, πρῶτος ἤγειρε τὰ ὅπλα εἰς τὰς παραδουναβείους ἡγεμονίας (18 Ἰαν. π.ἡ. 1821), ἀλλὰ εἰς τὴν ἐξέγερσίν του ἔδωσε τόνον κοινωνικόν, στραφεὶς ἐναντίον τῶν περιφερειακῶν ἀρχόντων

μᾶλλον ἢ κατὰ τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας καὶ ἀποβλέπων εἰς πολιτικοκοινωνικὰς ἀλλαγὰς ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐλθὼν εἰς ἐπανειλημμένας προστριβὰς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην καὶ κατηγορηθεὶς ὅτι εἶχεν ἐπαφὴν μετὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐσχεδίαζε παράδοσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως, συνελήφθη διὰ τεχνάσματος καὶ ἀπεκεφαλίσθη, τὴν 14ην Μαΐου 1821.

(2) Ὁ κ. Καθηγητὴς δὲν ἀνέφερε, κατὰ τὴν ὁμιλίαν του, τὰ προκύψαντα «νέα στοιχεῖα» διὰ τὸν ρόλον τοῦ Βλαδιμηρέσκου, ὥστε «νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἀλήθεια». Ἐξ ἄλλου, ἡ παροῦσα κοινωνικὴ καθεστηκυῖα τάξις τῆς Ρουμανίας μᾶλλον δὲν προσφέρει τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπο «προκαταλήψεις», ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Βλαδιμηρέσκου θαυμάζεται διὰ τὴν «κοινωνικὴν πρωτοπορίαν» του καὶ ὑπάρχει τάσις παραμερισμοῦ τῶν ἐναντίον του κατηγοριῶν.

(3) Ὁ Βλαδιμηρέσκου ἐμυήθη, πράγματι, τὸν Μάιον τοῦ 1820, ἀπὸ τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον, εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, δώσας τὸν «γεμᾶτον ἔμφασιν» ὅρκον. Ἀλλά, ὅταν ὁμὰς Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν συνωμότησαν νὰ κτυπήσουν τὰς δυνάμεις τοῦ Βλαδιμηρέσκου καὶ νὰ τὰς διαλύσουν, ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἐνέκρινε νὰ γίνῃ «μία τοιαύτη ἐμφύλιος αἱματοχυσία», συστήσας συνδιαλλαγήν. «Συνένευσε τέλος πάντων ὁ Θεόδωρος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Ὑψηλάντην, καὶ τοιουτοτρόπως ἐφάνη, ὅτι ἔγινε κάποια φιλικὴ συνδιαλλαγὴ τὸ μεταξύ των, καὶ μείναντες σύμφωνοι εἰς τὰ σχέδιὰ των (Σημ. Ὁ Βλαδιμ. κλπ.) ἐποίησαν ἐκ δ ε υ τ έ ρ ο υ καὶ τὸν τῆς ἐλευθερίας ὅρκον». Ἠλ. Φωτεινοῦ: Οἱ ἆθλοι τῆς ἐν Βλαχίᾳ Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τὸ 1821 ἔτος. Ἔκδ. «Βιβλιοθήκη», σελ. 67. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀναφέρει, ἐν συνεχείᾳ, ὅτι ὁ Βλαδιμηρέσκου ἐξηκολούθηκε, παρὰ τὸν δεύτερον ὅρκον, τὰς ἐπαφάς του μετὰ τῶν Τούρκων, ἀπελπισθεὶς διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὑψηλάντου. Μολοντοῦτο, ἔλαβε καὶ τ ρ ί τ ο ν ὅρκον πρὸς τὴν Φιλικήν. «Ὁ Θεὸδωρος, μετὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν του Μακεδὸνσκι καὶ Χατζῆ Προδάνου... ἐνέκριναν ἐπάναγκες εἰς τὸ νὰ συνδιαλλαγῶσι μετὰ τοῦ ἀντιφερομένου αὐτῶν Σάββα· ...λαβόντες κ α ὶ α ὖ θ ι ς εἰς ἀνάμνησιν τὸν Ἑταιρικὸν ὅρκον, ἀπεφάσισαν νὰ γίνουν ἓν σῶμα πρὸς ἀντίστασιν τῶν Τούρκων». Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 95. Ἔλαβε δὲ ὁ Βλαδιμηρέσκου καὶ διὰ τ ε τ ά ρ τ η ν φορὰν τὸν «φρικτὸν ὅρκον», ὅταν συνελήφθη ἀπὸ τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον καὶ ἐξέφρασε μετάνοιαν διὰ τὰς ἐνεργείας του, εἰς τὰς ὁποίας τὸν εἶχε παρασύρει ὁ γραμματεὺς τοῦ Αὐστριακοῦ προξενείου. «Μετανοεῖ ἤδη, καὶ σύμφωνος καθ' ὅλα, ἀποφασίζει προθύμως νὰ ἐκχύσῃ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματός του, ἀναπολήσας εἰς ἀνάμνησιν τὸν φρικτὸν τῆς Ἑταιρίας ὅρκον, διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἐλευθερίας». Ἔνθ' ἀν. σελ. 105.

(4) Τὸ νέον τοῦτο στοιχεῖον ἐξηγεῖ τὴν εὐχέρειαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Βλαδιμηρέσκου πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πρώτων ἀναγκῶν τῆς ἐξεγέρσεώς του. Ὁ Ἠλίας Φωτεινὸς (ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 41) ἀναφέρει ὅτι, «εἰς μεγίστην ἀπορίαν εὑρίσκοντο τινὲς ἐξ αὐτῶν (σημ. τῶν ἀρχόντων) διὰ τὸ πόθεν ἐξοικονομησεν ὁ Θεοδωρος τὰς ἀπ' ἀρχὰς πληρωμὰς τῶν ἀνδρῶν μηνιαίων μισθῶν, καὶ τῶν πρὸς τροφὴν ἀναγκαίων, τοσούτων ἀνθρώπων, καθ' ὅσον καιρὸν δὲν ἐκτάνθη οὗτος εἰς ἁρπαγὰς καὶ διεκήρυττε προσποιούμενος τὴν δικαιοσύνην». Πολλοὶ δὲ ὑπέθετον χρηματοδότησίν του ἀπὸ τὸ Ρωσικὸν προξενεῖον, ὅπου συνεκεντροῦντο οἱ πὸροι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ἀποδεικνύεται ἤδη ὅτι ὁ Βλαδιμηρέσκου ἔλαβε χρήματα ἀπὸ το ταμεῖον τῆς Φιλικῆς διὰ τὴν ἐξέγερσίν του.

(5) Ἡ τοιαύτη ἄποψις τοῦ κ. Καθηγητοῦ, ὅτι ὁ Βλαδιμηρέσκου συνειργάσθη μετὰ τῶν ἄλλων Βλάχων ἡγετῶν διὰ τὴν σύνταξιν τῆς πρώτης ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως, προσδίδει εἰς τὸ κίνημα γενικώτερον ταξικον χαρακτῆρα. Πέντε ἦσαν τὰ κύρια σημεῖα τῆς προκηρύξεως: 1) Δήλωσις, ὅτι

ὁ ἀγὼν ἐστρέφετο μόνον κατὰ τῶν ἀρχόντων, παρομοιαζομένων πρὸς «δράκοντας» αἱματοπότας τοῦ λαοῦ. 2) Δήλωσις, ὅτι ὁ ἀγών, κατὰ κάποιαν τρόπον, ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σουλτάνου. «Ὁ τοποτηρητὴς τοῦ θεοῦ κραταιὸς ἡμῶν βασιλεὺς βούλεται νὰ ζήσωμεν ἀγαθῶς, ὡς πιστοὶ αὐτοῦ καὶ ὑπήκοοι δοῦλοι, ἀλλὰ δὲν μᾶς συγχωρεῖ τὸ παρὰ τῶν ἀρχόντων ἐπιφερόμενον ἐπὶ τῶν κεφαλῶν μας κακὸν διὰ νὰ διάγωμεν τοιουτοτρόπως». 3) Προσκλητήριον εἰς τὸν ἀγῶνα. «Βιασθῆτε νὰ ἔλθετε πάντες τάχιστα, οἱ ἔχοντες ὅπλα μὲ ὅπλα, οἱ δὲ ὑστερούμενοι τούτων μὲ κοντάρια σιδηρᾶ καὶ με ρόπαλα». 4) Σύστασις νὰ μὴν γίνουν αὐτοδικίαι κατὰ τῆς περιουσίας τῶν ἀρχόντων. «Οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ ἐκτανθῇ μέχρις ἑνὸς κόκκου σίτου ἀπὸ οἰκίαν ἐμπόρου τινὸς πολίτου ἢ ἐγχωρίου ἢ καὶ ἁπλῶς ἐγκατοίκου». 5) Ὑπόσχεσις περὶ νομίμων κυρώσεων εἰς βάρος τῶν πλουσίων. «Αἱ κακῶς καὶ ἀδίκως ἀποκτημέναι πλούσιαι περιουσίαι τῶν κλεπτῶν Ἀρχόντων, ὅσων δηλαδὴ δὲν ἤθελαν εἶσθαι σύμφωνοι μὲ τὸ πνεῦμα μας καὶ δὲν ἤθελαν ἀκολουθήσει τὴν ἐδικήν μας ἀπόφασιν, ὑπόσχομαι ἐκεῖναι μόναι ν' ἀφαιρεθῶσι διὰ γενικὴν ὠφέλειαν». Φωτεινοῦ ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 24. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξεγέρσεως περιγράφεται περαιτέρω εἰς σελ. 27. «Οἱ μὲν Παντούρηδες (Σημ. οἱ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Ἀρχῶν ἁρματωλοὶ) ἔτρεχον ἀγεληδὸν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου σημαίαν, οἱ δὲ λοιποὶ χωρικοὶ ἐὰν ἔβλεπαν τινὰ τῶν κυρίων των Ἐπιστάτην ἢ τῆς ἐξουσίας ὑπάλληλον ἀπερχόμενον εἰς τὰ χωρία των, ὡρμοῦσαν κατ' ἐκείνου μὲ ρόπαλα ἢ ἄλλα γεωπονικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἢ τοὺς ἀπεδίωκαν ἐκ τοῦ χωρίου των κακοῖς κακῶς ἤ, ἐπιμένοντας, πεισματωδῶς ἐκακοποίουν αὐτοὺς κράζοντες: Ζήτω ὁ Δόμνου (Σημ. ὁ ἄρχων) Θεόδωρος». Τοὐναντίον, εἰς τὴν πρὸς τὸν λαὸν τῆς Δακίας προκήρυξίν του, ὁ Ὑψηλάντης ὑπέσχετο ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῶν φυσικῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 45 - 46.

(6) Πράγματι, ἡ ἀποκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου ἀπὸ τὸν Τσάρον, διαψεύσασα τὴν δήλωσιν ὅτι οἱ ἐπαναστατοῦντες θὰ ἔβλεπαν εἰς τὸ πλευρόν των «μίαν κραταιὰν Δύναμιν», ἐπηρέασε ζωηρῶς τὸν Βλαδιμηρέσκου καὶ δὴ ὑπὸ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔλαβε γνῶσιν τῶν γεγονότων, ἀπὸ τὸν γραμματέα τοῦ Αὐστριακοῦ προξενείου Οὐδρίνσκυ, ἀποβλέποντα εἰς διάσπασιν τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Οὐδρίνσκυ ἔδειξεν εἰς τὸν Βλαδιμηρέσκου τὸ φύλλον τῆς ἐν Βιέννῃ ἐφημερίδος «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος», ὅπου ἐδημοσιεύετο τὸ κείμενον τῆς ἀποκηρύξεως τοῦ Ὑψηλάντου (14 Μαρτίου 1821), παρώτρυνε τὸν Βλαδιμηρέσκου εἰς ἀποσκίρτησιν ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ ὑπέσχετο μεσολάβησιν πλησίον τῶν Τούρκων, ἵνα τὸ κίνημά του θεωρηθῇ τοπικόν, στρεφόμενον μόνον κατὰ τῆς κακοδιοικήσεως τῶν ἀρχόντων, ἔτι δὲ καὶ ἵνα διορισθῇ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὑποτελὴς εἰς τὴν Πύλην. Ὁ Φωτεινὸς (ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 63 - 64), γράφει: «Ὁ Θεόδωρος εἶχε κάποια δίκαια παράπονα' ἐπειδή, ἐνῷ περιέμενε τὸν Ὑψηλάντην να ἔλθῃ μὲ ἱκανὴν ποσότητα στρατεύματος, ὡς τῷ προέγραφεν ἐκ Μολδαυΐας, καὶ διὰ τῶν στελλομένων του προκηρύξεων πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν, ὅτι «μία ἰσχυρὰ γειτνιάζουσα δύναμις, ὑπερασπιζομένη τὰ δίκαια τούτων τῶν δύο ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας θέλει κινηθῇ μὲ πολυπληθὲς στράτευμα εἰς βοήθειαν», εἶδεν ἀνελπίστως νὰ ἔλθῃ μόλις μὲ τρεῖς χιλιάδας ὀπαδοὺς κἀκεῖνοι ἀνίδεοι πολέμου οἱ πλείονες, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνθρωποι μὲ ἐπιτηδεύματα, ἔμποροι καὶ μαθηταὶ τῶν σχολείων, ἀσυνήθιστοι ταλαιπωριῶν... Καὶ ὅτι ὄχι μόνον εἶδεν ἀκινησίαν τῆς ρηθείσης δυνάμεως, ἀλλ' ἐξεναντίας ἐγνώρισεν ἐπὶ τέλους καὶ τελείαν ἀπελπισίαν παρ' αὐτῆς κ.λ.π.».

(7) Ἡ ἄποψις τοῦ κ. Καθηγητοῦ ὅτι ὁ Βλαδιμηρέσκου ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ «διὰ τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα» ὅ τ α ν ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἀποκηρύξεων τοῦ Ὑψηλάντου ἀπὸ τὸν Τσάρον, δὲν ὑποστηρίζεται. Τοὐναντίον, ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν προκηρύξεων τοῦ Βλαδιμηρέσκου εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, δύο καὶ πλέον μῆνας πρὸ τῆς ἀποκηρύξεως, συνάγεται ὅτι ὁ Βλάχος ὁπλαρχηγὸς (ἄλλως

τε ἐκ συμφωνου μετὰ τῶν αλλων Βλάχων ἡγετῶν, ὡς ὁ κ. Καθηγητὴς ὑποστηριζει) ἐχαραξε καθαρῶς ἰδικήν του πολιτικήν. Μίαν δὲ ὁλόκληρον ἑβδομαδα προτοῦ νὰ λαβη γνῶσιν τῆς ἀποκηρύξεως, κινούμενος πρὸς το Βουκουρέστιον, ἐξέφραζε με προκήρυξιν τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ φθάση ἐκεῖ «ὁ ἀποσταλθησομενος πιστος ἀνθρωπος τῆς κραταιᾶς βασιλείας, διὰ νὰ ἐξεταση τὴν ἐλεεινην των κατάστασιν, καί, ἀποδιδων τὰ δικαιώματα ἑνὸς ἑκάστου, νὰ ἀποκαταστηση τὴν εὐνομίαν». Ἐπίσης, την 20ην Μαρτίου, με αλλην του προκηρυξιν μεσα ἀπο το Βουκουρέστιον, ἐπληροφόρει τοὺς κατοίκους τῶν επαρχιῶν τοῦ «θεματος» περι τῶν φορολογικῶν κ.λ.π. μεταρρυθμίσεων, ποὺ θα ἐγινοντο, περὶ τῆς παταξεως τῶν καταχρήσεων κ.λ.π. ὁπότε οἱ κάτοικοι θα ἠσθανοντο μονοι των «τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς δουλείας», ὄχι ἀπὸ τὸν Τοῦρκον κυρίαρχον, ἀλλὰ τον τοπικον του ἀντιπρόσωπον αρχοντα. Φωτ. ἔνθ' ἀν. σελ. 55 - 60.

Βεβαιως, ὅμως, μετὰ τὴν τσαρικὴν ἀποκήρυξιν, ὁ Βλαδιμηρέσκου ἐνεδυναμώθη εἰς τὴν ἀπόφασίν του, τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐκδηλωθεῖσαν, νὰ δώση εἰς τὴν ἐξέγερσιν χαρακτῆρα μεταρρυθμιστικὸν τῆς Ὀθωμανικῆς διοικήσεως καὶ ὄχι ἀνατρεπτικὸν τοῦ ζυγοῦ. Ἤλπιζεν ὅτι θὰ συνετέλει εἰς τὴν τοπικὴν ἐλευθερίαν τῆς Βλαχίας, ἐὰν οἱ Τοῦρκοι δεν ἐξεστρατευον ἐναντίον του, ἀλλὰ διεπραγματεύοντο· ἐαν, τοὐναντίον ἐξεστράτευον, ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἠκολούθει Ρωσικὴ ἐπέμβασις, ὁπότε ὁ ἀγὼν θὰ ἦτο γενικος, ὁμοῦ μετὰ τῶν δυναμεων τοῦ Ὑψηλάντου. Αὐτὸ τὸ διπλὸ παιγνίδι, ὑπὸ τὰς ραδιουργιας τῶν ξενων πρακτορων καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῶν ὁπλαρχηγῶν, ἐκορυφωθη μὲ δύο ἐνεργείας τοῦ Βλαδιμηρεσκου, που ἀναφέρει ὁ Φωτεινὸς (ἔνθ' ἀν. σελ. 89 καὶ 106). Ὅτι ὕψωσεν, ἐπὶ τέλους, σημαίαν ἀκραιφνῶς ἐπαναστατικὴν («ἀπὸ κυανοῦν μεταξωτόν, ἔχουσαν ζωγραφισμένην τὴν Ἁγίαν Τριαδα καὶ ἐκ πλαγιων τους μεγαλομαρτυρας Γεώργιον και Δημήτριον, ὡσαύτως ὑποκάτωθεν με χρυσᾶ γραμματα τὸ ζήτω ἡ ἐλευθερία»)· καὶ ὅτι ἔγραψε γραμμα (κατασχεθεν) προς τους Τούρκους «προδίδων τὰς δυνάμεις και τὴν κατάστασιν τῶν περὶ τον Ὑψηλάντην Ἑλληνικῶν στρατευμάτων».

Ἐν παση περιπτώσει, κατὰ τον Φωτεινον (σελ. 136), ὅλα τὰ ἀξιοδάκρυτα εἰς τὰς ἡγεμονίας περιστατικα «συνήργησαν τὰ μεγιστα κατ' ἄλλον τρόπον εἰς γενικὴν ὠφελειαν, τόσον διὰ τὴν Βλαχίαν, ἥτις ἀπηλλάγη ἔκτοτε ἀπο την μαστιγα τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων, ὅσον καὶ διὰ τὴν ὑποθεσιν τῆς Ἑλλαδος, με τον διασκορπισμὸν τοσων μυριάδων Τουρκων, οἱ ὁποῖοι ἐμποδισθησαν ἀπησχολημενοι ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Μολδοβλαχιας δύο ὁλοκληρα ἔτη, καὶ με τον περισπασμὸν τοῦτον δὲν ἔλαβον εὐκαιρίαν τοῦ νὰ ἐπιπεσωσιν ὁμοθυμαδον εἰς την ἐν Ἑλλαδι ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν».

ΧΡ. ΡΙΖ.

GRIGORE ALEXANDRESCU

Οἱ τάφοι τοῦ Δραγατσανίου

Στοὺς ἅγιους τόπους κάποτε πῆγα νὰ προσκυνήσω
Μεγαλειώδη θύμηση τῶν περασμένων χρόνων
Καὶ σταθηκα στὴν πλούσια σὲ τάφους τὴν κοιλάδα
Ἐκεῖ που τόσοι μαχηταὶ ἀπ' τὴν δοξασμενη Ἑλλάδα
Ὑψώσανε πρῶτοι αὐτοὶ κραυγὴ τῆς Λευτεριᾶς.

Ἡ μέρα ἔσϐηνε ἀργά ἡ φύση κουρασμένη
Ἡσύχαζε. Βαθειὰ σιγη ϐασίλευε, ἀγέρι δὲν φυσοῦσε
Οὔτε ψυχή. Μονάχος μου ἀνάμεσα στὸν κοιμισμένο κόσμο
Μόνον ψηλὰ στὸν οὐρανὸ ἔλαμπανε τ' ἀστέρια
Καντήλια ἐπάνω ἱερὰ στοὺς τάφους ἀναμμένα.

Καὶ μόνον πέρα ἀπ' τὶς πλαγιὲς
Σὰν ν' ἄκουγα ἕναν ἦχο, μιὰ μακρινὴ ϐουὴ
Σὰν τοῦ νεροῦ κελάρυσμα τὶς ὄχθες του ποὺ πνίγει
Εἴτε σὰν τ' ἄγρια κύματα τοῦ μανιασμένου πλήθους
Τὸ Γένος σὰν γλυτώνει ἀπ' τὴν ϐαρειὰ σκλαϐιά.

Τὰ μάτια μου καρφώθηκαν στῆς λύτρωσης τὸ σῆμα
Πού μοναχὸ ὑψώνεται στοῦ στεναγμοῦ τὸν τόπο
Τῆς θλίψης ἡ καταφυγή, τοῦ πόνου ἡ ἐλπίδα
Τῆς μαχης ἅγιο λαϐαρο, τὸ σύμϐολο τῆς νίκης
«Ἐν τούτῳ» ὁ Κωνσταντῖνος νίκησε τοὺς ϐαρϐάρους

Κι ὁ νοῦς μου ἔτρεξε σ' αὐτοὺς ποὺ ὁ ἴσκιος τοὺς σκεπάζει
Στὴν σύγχρονη Ἑλλάδα, ποὺ ἔπλασαν αὐτοί
Καλόδεχτη στοὺς οὐρανοὺς θυσία τῶν μαρτύρων
Σὰν τὸ φυτό, τὸ αἷμα τους ποὺ ἀπὸ τὴ γῆ ϐλαστάνει
Γρήγορα - ἀργά, κάποια φορα, θὰ δώση τὸν καρπό του.

Καὶ σὰν τοὺς πρώτους ἱερεῖς, μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι
Στοὺς στίϐους, στ' ἀμφιθέατρα ἀντίσταση ὀρθῶσαν
Την πίστη τὴν αἰώνια τῆς Ρώμης ἀνυψῶσαν
Καὶ νίκησαν τὴν δύναμη, τὰ εἴδωλα σαρῶσαν
Ποὺ λατρευαν καί δόξαζαν μέσα στὸ Καπιτώλιο.

Ἔτσι τὸ αἷμα αὐτῶν ποὺ ἐδῶ ἐγίνανε θυσία,
Ἐγέννησε τῆς λευτεριᾶς τοὺς ξακουστοὺς σωτῆρες
Κι ὁ Παρνασσὸς κι ὁ Ὄλυμπος περήφανα θωροῦσαν

Τοὺς στόλους τῶν βαρβάρων σὰν εἶδαν σαρωμένους
Καὶ οἱ φλόγες τους στὰ σύννεφα ψηλὰ νὰ ἀνεβαίνουν.

Εἶν' ἄξιοι τῆς ξακουστῆς κι ἀρχαίας ἐκείνης δόξας
Μεγάλοι εἶναι σὰν τὴν σκλαβιὰ κάτ' ἀπ' τὸν γαλανὸ οὐρανό της
Σὰν τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ νίκη τῆς ὄμορφης Ἑλλάδος
Μπότσαρης καὶ Μιαούλης, γιγάντιες μορφὲς
Προβάλλουν σὰν ἡμίθεοι ἥρωες τοῦ Ὁμήρου.

Ὦ, ἂν τὴ ζωή σου τὴν τόσο θαυμασμένη
Δὲν ἔκοβαν οἱ μοῖρες σὰν ἔτρεξες βοηθὸς
Στὸ ἔθνος ποὺ βογγοῦσε θὲ νἄβλεπες τὴν ἡμέρα
Στοὺς οὐρανοὺς γραμμένη, ταξιδευτὴ ἀγέρωχε,
Σύμβολο ἀπελπισίας, γιὰ πάντα δοξασμένη.

Μιὰ νέα ἐποποιία καὶ ποίημα λαμπρὸ
Χριστιανικὴ Ἰλιάδα θὰ μάγευε τὴ γῆ,
Σάλπιγγα Ἀναστάσεως ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ βάθη
Τὴν στάχτη τῶν αἰώνων ἤθελες ἀνασκαλέψει
Τὸ χέρι σου τὴν λύρα σὰν ἤθελε χαϊδέψει.

Τοὺς δοξασμένους Ἕλληνες τὸ χῶμα μας σκεπάζει
Τὸν θάνατό τους θώρησε μὲ πόνο ὁ στρατός μας
Κι ἀδελφωσύνη καὶ στοργὴ τοὺς ἔδειξε περίσσια
Ὁ Χάρος σὰν τοὺς ἄρπαξε στοῦ ποταμοῦ τίς ὄχθες.

Καὶ μὴν πιστέψτε, ὦ σκιές, στὸν μακρυνό σας κόσμο
Πὼς στοὺς ἀγῶνες στάθηκε ξένος τοῦτος ὁ τόπος,
Χριστιανικὲς στρατιές, γενναῖοι σταυροφόροι
Ἐδῶ συναντηθήκανε, μαζὶ ἀδελφωμένοι
Μὲ ἀρχηγὸ τὸν Οὔνυαντ, τὸν Μάτιας Κορβίν.

Κι ὅσο τὸ μῖσος τῆς σκλαβιᾶς, ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος
Στὶς διάφορες τὶς γλῶσσες θὰ λέγονται ἀρετές
Ὅσο τὴ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν οἱ Ἕλληνες γιορτάζουν
Σὰν δοξασμένη μέρα, ἀξέχαστη, μεγάλη,
Κι ὅσο τὸν Ὄλτ τὸν ποταμὸ βουνὰ θεν' ἀγαλιάζουν.

Σεῖς πάντα θὲ νὰ ζῆτε. Τὴν Λευτεριὰ
Σὲ σᾶς ἡ Ἑλλάδα τὴν χρωστάει.
Γιατὶ τὸ σῆμα της ἐσεῖς πρῶτοι τὄχετε δώσει
Σὲ χρόνους πονεμένους, σὲ χρόνους τυραννίας
Ἡ θύμησή σας πίστη κι ἐλπίδα θὰ ξυπνάη!

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Οἱ «Συνειδησιακοὶ διάλογοι»

τοῦ Σαράντου Παυλέα

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ Σαράντος Παυλέας — τόν ὁποῖον γνωρίζουν οἱ ἀναγνῶσται τοῦ «ΙΛΙΣΟΥ» ἀπό τήν ἐκλεκτή τακτική του συνεργασία καί ἐκτιμοῦν γιά τήν βαθειά του πνευματικότητα — παρουσίασε ἀπό προηγούμενο τεῦχος ἕνα νέο εἶδος φιλοσοφικῆς ποιήσεως, τόν «Συνειδησιακό διάλογο». Πλέον ἐκτεταμένο καί ἀνεπτυγμένο δεῖγμα τῆς ἐργασίας του, μᾶς προσφέρει στό ἀνά χεῖρας τεῦχος.

Τά πρόσωπα τοῦ διαλόγου, προφανῶς, εἶναι πλασματικά. Δέν ἔχουν ὑπόστασι χωριστή. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἀνθρώπινη Συνείδησις, ἡ ὁποία διχάζεται γιά νά αὐτοερευνηθῇ. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἄνθρωπος, τιθέμενος «ἐνώπιος ἐνωπίῳ», ἐλεγχόμενος ἀπό τόν ἀνώτερο ἑαυτό του γιά τήν εὐθύνη του στήν ἐξάπλωσι τῆς «ἐρήμου» τοῦ κόσμου — ἐρήμου ἀπό ἰδανικά καί ἀξίες, τά πάντα ὑποτιμημένα.

Ἡ συμβολική γλῶσσα εἶναι ἡ καταλληλότερη γιά τήν εἴσδυσι στούς ψυχικούς χώρους, ὅπου ὁ ἄνθρωπος μόνος του θά ἀνακαλύψη τίς εἰκόνες καί τίς ἔννοιες.

Γενικώτερα, οἱ «Συνειδησιακοί διάλογοι» τοῦ Σαράντου Παυλέα — ὁ ὁποῖος, καθώς μᾶς πληροφορεῖ, σκέπτεται νά τούς παρουσιάση, κάποτε, ὡς «πρωτότυπη ἐμφάνισι ποιητικοῦ θεάτρου» — εἶναι μία δυνατή ὤθησις γιά ἕνα ξύπνημα σέ κάποιον ἄλλο «ἑαυτό» τοῦ Ἀνθρώπου.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΟΙ ΠΑΙΚΤΕΣ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ

(Συνειδησιακὸς διάλογος)

α' παίκτης : Ἀγόρασα μιὰ στολή. Παίζω τὸ ρόλο μου φυσικό. Θέλω νὰ κάνω πόλεμο. Νὰ παίρνω δύναμη ἀπὸ τὸ φόνο. Ἀλλὰ αἰσθάνομαι πάντοτε ἄδειανός. Ὁ πόλεμος, ἡ μάχη ἀκόμη δὲ μὲ γεμίζει. Πλήρωσα βέβαια τὴ στολή μου.

β' παίκτης : Πόσο πλήρωσες τὴ στολή σου αὐτή, πόσο σοῦ κόστισε ἡ φορεσιά σου;

α' παίκτης : Δὲ θυμᾶμαι καλά. Μοῦ εἶπαν: Θὰ πληρώσεις γιὰ νὰ γίνεις ἕνας παίκτης στὴ σκηνὴ τοῦ κόσμου, γιατὶ τίποτε δὲ δίδεται δωρεάν.

β' παίκτης : Θαρρῶ πὼς οἱ στολὲς ποὺ πήραμε πολὺ μυθικὲς εἶναι κι ἐγὼ δόξα ποθῶ κι ὅλος ἀπὸ δόξα εἶμαι ἄδειος. Μοῦ πρότειναν μάλιστα νὰ μοῦ κάμουν ἀνδριάντα τὸ Μέγα Βουνό, τὸ ἱερὸν ὄρος, τὸ βραχῶδες στὴν κορφὴ τοῦ Ἄθω ἐκεῖ ὅπου τ' ἀμάραντα φουντώνουν μὲ λίγο χῶμα στὴ σκληρή του τὴν παλάμη.

γ' παίκτης : Σοῦ πρότειναν νὰ σοῦ κάμουν ἀνδριάντα ἕνα τόσο μεγάλο βουνό, ἕνα βουνὸ νὰ 'χει τὴ μορφή σου;

β' παίκτης : Ναί, ενα βουνὸ νὰ 'χει τὴ μορφή μου.

δ' παίκτης : Κι εκαμαν ἕνα βουνὸ νὰ 'χει τὴ μορφή σου;

β' παίκτης : Λένε ὅτι ἐργάζονται νὰ μοῦ κάμουν ἕνα βουνὸ νὰ 'χει τὴ μορφή μου, νὰ πηγαίνει στὴ στολή μου, στὴν ἐμφάνισή μου. Στὸ κρότος μου τόσους λαοὺς ἔχω ὑποτάξει.

ε' παίκτης : Τότε θὰ 'σαι εὐτυχισμένος. Θὰ σὲ φοβοῦνται ἢ θὰ σὲ κολακεύουν πολύ.

β' παίκτης : Μὲ φοβοῦνται πολύ. Θέλουν ὅπως Θεὸ νὰ μ' εὐχαριστήσουν, νὰ μ' ἐξιλεώσουν.

Ἕνας γελωτοποιός : Εἶμαι στὴν ὑπηρεσία του. Ὅλα τὰ τεχνάσματα ἐφευρίσκω γιὰ νὰ γελάση ὁ μέγας Ἄρχων τῶν δυναστῶν ὅλων. Ναί, στὸ θέατρο χθὲς ἔσβησα τὰ φῶτα ξαφνικά.

Ἕνας ἄλλος παίκτης : Ἔσβησες τὰ φῶτα;

Ὁ γελωτοποιός : Ἔσβησα τὰ φῶτα, ὅταν τὸ ἔργο τελείωνε καὶ ὁ τελευταῖος ἠθοποιός στὴ σκηνὴ ἔλεγε: «Καὶ τώρα τὸ ἔργο τελείωσε καὶ πρέπει νὰ χειροκροτεῖστε», τονίζοντας αὐτὸ τὸ «πρέπει». Ὅλα ἐδῶ εἶναι γεμάτα ἀπὸ «Πρέπει». Πολλὰ «πρέπει». Πολλά, πολλὰ παντοῦ τὰ «πρέπει».

Ἕνας ἄλλος παίκτης : Κι ὅταν τελείωσε ἡ παράσταση καὶ οἱ κωμωδοὶ στὰ παρασκήνια φοροῦσαν πάλι τίς καθημερινές τους τὶς στολές.

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Τὶς καθημερινές τους τὶς στολές.

Ἕνας ἄλλος παίκτης : Ἀφήνοντας τὶς μυθικές τους ἐνδυμασίες..

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Ἀφήνοντας τὶς μυθικές τους ἐνδυμασίες...

Ὁ γελωτοποιός : Τότε εἶχα ἐκ τῶν προτέρων ξυρίσει πέντε χιλιάδες κεφάλια μικρῶν παιδιῶν, γιὰ νὰ φωτίζεται ἡ ἔξοδος τῶν ἐξερχομένων. Τότε ὁ Κύριος γέλασε πολύ. Πολὺ γέλασε ὁ αὐτοκράτωρ.

β΄ παίκτης : Πολύ, ναί, γέλασε πολύ, ἀρκετὰ γελῶ, πολὺ ἀρκετὰ γελῶ μὲ τὰ εὑρήματα τοῦ γελωτοποιοῦ μου.

Ἄλλος παίκτης : Ἐγὼ φορῶ μιὰ στολὴ μὲ τὰ ἰδιαίτερα χρώματα τῆς ἁρπαγῆς. Γιορτάζω σὲ συμπόσια, ποὺ τὰ στολίζουν γυναῖκες πιὸ ἄσπρες κι ἀπὸ τὸ μάρμαρο τῆς Πάρου, πιὸ μαῦρες ἀπὸ τὰ μαρμάρινα σπλάχνα τοῦ Ταινάρου.

Ἄλλος παίκτης : Ἐγὼ τῆς κραιπάλης τὴ στολὴ φορῶ. Μὰ αἰσθάνομαι πάντοτε κενός.

Ἄλλος παίκτης : Κι ἐγὼ τῆς ἀπληστίας τὴ στολὴ φορῶ. Ὅλο πεινῶ, ὅλο εἶμαι λιμασμένος.

Πολλοὶ παῖκτες μαζὶ : Κι ἐμεῖς ἀναγκαστήκαμε νὰ φοροῦμε τῶν πενήτων τὶς στολές ,ν᾽ ἀδειάζουμε τὸν πόνο ποὺ δὲν ἀδειάζεται, νὰ γυρίζουμε τὰ ἐλαιοτριβεῖα τῶν Δυνατῶν κι ὅμως δὲν ἔχουμε λάδι στὰ σπίτια μας, γυρίζουμε τοὺς μύλους τοῦ σταριοῦ καὶ ψωμὶ δὲ χορταίνουμε˙ ὁ Ἀμίλκας κρέμασε πέντε ἀπὸ μᾶς χθές, γιατὶ τολμήσαμε νὰ φᾶμε λίγο ἀλεύρι. Γιὰ παραδειγματισμό, τόνισε, τοὺς κρεμῶ μπροστά σας. Γιὰ παραδειγματισμό. Τὸ τόνισε πολὺ αὐτό. Ἀπὸ τότε στρέφουμε τοὺς μύλους πεινασμένοι, φιμωμένοι.

Οἱ παῖκτες τῶν πενήτων : Φιμωμένοι, φιμωμένοι ὅπως στὰ ζῶα βάζουν φίμωτρα, γιὰ νὰ μὴ δαγκάνουν, ἐμεῖς ἔχουμε φίμωτρα γιὰ νὰ μὴ φωνάζει ἡ πείνα μας κι ἁρπάζει τὴ δικαιοσύνη τῆς συντήρησής της.

Ἕνας παίκτης : Εἶναι φυσικὸ νὰ φορεῖ, νὰ φέρει κανεὶς τὴ στολὴ του.

Ἄλλος παίκτης : Στολὴ πλούτου...

Ἄλλος παίκτης : πενίας...

Ἄλλος παίκτης : στολὴ φόνου...

Ἄλλος παίκτης : ἀπάτης

Ἄλλος παίκτης : καὶ λεηλασίας...

Ἄλλος παίκτης : Ὅταν εἰσέρχεται ὁ νικητὴς τὴν εἴσοδό του στὴν πολιορκημένη πολιτεία...

Ἄλλος παίκτης : καὶ σπεύδουν ὅλοι ν' ἀφήσουν τὴ στολὴ τῆς ἐλευθερίας τους...

Ἄλλος παίκτης : καὶ τὴ στολὴ τῆς ἧττας νὰ φορέσουν.

Ἄλλος παίκτης : Νὰ περιποιηθοῦν τὸ Νικητή.

Ἄλλος παίκτης : Γιατὶ ὁ νικητὴς εἶναι φοβερός.

Ἄλλος παίκτης : Κι οἱ φοβεροὶ δὲ γνωρίζουν ἐλεημοσύνες.

Ἄλλος παίκτης : Κι ἡ πόλις κουρσεύεται

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Κι ἡ πόλις κυριεύεται κι ὁ καθένας φορεῖ τὴ καινούρια του στολὴ καὶ τὴ παληὰ τὴ θέλει τὴ θεϊκὴ τὴ μυθικὴ τὴ φορεσιά του.

Ἕνας παίκτης : Γιατί κρύβουμε σήμερα τὶς θεϊκὲς στολές μας;

Ἄλλος παίκτης : Ὅσοι φοροῦμε μιὰ στολὴ κρυφή, μὰ δὲν τὴν δείχνουμε γιατὶ στὴ χώρα δὲν ὑπάρχουν τέτοιοι ἀργυραμοιβοί.

Ἄλλος παίκτης : Δὲν ὑπάρχουν ἀργυραμοιβοὶ γιὰ νὰ ἐλέγχουν τὰ ὀρθὰ καὶ τὸ ψευδῆ νομίσματα;

Ἕνας παίκτης : Δὲ χρειάζονται σήμερα στὴν ἀγορὰ οἱ στολὲς τῶν Δικαίων.

Ἄλλος παίκτης : Ξέρω μιὰ χώρα μακρινή, μιὰ πολιτεία τοῦ Μύθου,
ὅπου ὅλοι οἱ πολῖτες της ντύνονται μιὰ στολὴ ἐρεθισμοῦ,
στὸ θέατρο τοῦ βίου, σὲ μιὰ περίοδο θεατρικὴ
καὶ παριστάνουν ἀλλότρια καὶ ἀλλόκοτα καὶ κωμικὰ
καὶ τραγικὰ μὲ φλύαρες λέξεις προσωπεῖα.
Παίζουνε τοὺς ἠθοποιοὺς ποὺ ἀκροβατοῦνε σὲ γκρεμούς,
καὶ ονειρεύονται τὴν ἐπιφοίτηση τῆς καθαρῆς Σοφίας
Μιλοῦν μέσα σὲ πυρετὸ καὶ ἀπαγγέλλουν καταδίκες
Ἐσοδιόζουν Ἐρινύων κυνηγητό. Μεταμορφώνονται
σὲ δέντρα, σὲ ζῶα θηλαστικὰ προαιώνια, σὲ πτηνὰ
μὲ τῆς ἁρπαγῆς στὰ νύχια τους τὴν καυστικὴ ἐπιθυμία.
Ξέρω μιὰ χώρα μακρινή, μιὰ πολιτεία τοῦ Μύθου,
ὅπου οἱ κάτοικοί της κείτονται μὲ παραληρήματα,
σ' ἕνα εἶδος ἀσθενείας καὶ ὑμνοῦν καὶ κλαῖνε
καὶ γελοῦν κι εὔχονται καὶ καταριῶνται, νικιῶνται
καὶ νικοῦν, δοξολογοῦν καὶ φέρουν μέσα τους

τό δυνάστη τόν έχθρό τους σέ μιά θεατρική έποχή καθορισμένην. Έξαίφνης έπειτα ή άσθένειά τους παύει καί βγαίνουν άπό τούς ρόλους τους καί ντύνονται τά προηγούμενα, τά δανεικά, τά φυσικά τους ρούχα. Περνοῦνε τή βαρβαρική άρρώατια τους κι εξερχονται σιγά-σιγά άπό τήν έκτακτη τή θέση τους χωρίς νά τή θυμῶνται όταν βρεθοῦν στήν ύγιεινή τους άποκατάσταση άπό έκείνους τούς άθέλητους τούς ρόλους τους τελείως ἔξω.

Ένας παίκτης : Φορῶ τό φόρεμα τῆς έμπιατοσύνης.

Άλλος παίκτης : Ύπάρχει σήμερα αύτό τ' ώραῖο φόρεμα;

Πολλοί παῖκτες : Ποῦ εἶναι αύτό τό φόρεμα νά τό φορέσουμε κι έμεῖς;

Πολλοί παῖκτες : Όμοιοι λοιπόν εἴμαστε μαζί κι άνόμοιοι.

Ένας παίκτης : Δέ θά μᾶς άναγνώριζεν ό Θεός.

Άλλος παίκτης : Όλοι μας έχουμε μιά κάποια Μοῖρα.

Ένας παίκτης : Μιά Μοῖρα νά μᾶς γεννᾶ.

Άλλος παίκτης : Μιά μοῖρα τήν κούνια μας νά κουνᾶ.

Άλλος παίκτης : Νά μᾶς πηγαίνει ατό σχολεῖο.

Άλλος παίκτης : Καί ατό σπίτι νά μᾶς γυρίζει.

Άλλος παίκτης : Μιά Μοῖρα τήν πόρτα νά μᾶς άνοίγει.

Ένας παίκτης : Κι ὕατερα νά τήν κλείνει καλά.

Ενας παίκτης : Μιά Μοῖρα νά μᾶς κυβερνᾶ καί νά μᾶς παίζει.

Άλλος παίκτης : Καθώς τά παιχνίδια τους τά παιδιά.

Πολλοί παῖκτες : Ναί, νά μᾶς παίζει κατά πῶς θέλει, καθώς
τά παιχνίδια τους τά παιδιά.
Άπό τούς έαυτούς μας τούς ἄπειρους μᾶς σώζει,
μᾶς σώζει καί μᾶς άπελευθερώνει.

Κορυφαία φωνή : Θυμᾶμα μιά πολιτεία όπου οί ἄνθρωποι όταν έρχεται ό χειμώνας τους άγκαλιάζουν χαρούμενοι τή χειμερινή τους νάρκη. Μέσα στήν άποθήκη τοῦ σώματος ύπάρχει τροφή, γιά νά χτυπᾶ τούς χτύπους της ή καρδιά.

Ένας παίκτης : Ποῦ εἶναι αύτή ή μυθική πολιτεία τῆς νάρκης;

Άλλος παίκτης : Έχω άνάγκη άπό τήν πόλη αύτή
νά λησμονήσω τή σκληρότητα, τούς παραλογισμούς
μας, τίς κοῦκλες τῶν θανάτων μας.

Άλλος παίκτης : Τά περιδέραια τῶν περιορισμῶν μας

Άλλος παίκτης : Όλα τά είκοσιτετράωρα σκουλήκια μας.

Ἄλλος παίκτης : Ὦ, πές μου, ποῦ νὰ βρίσκεται ἐκείνη ἡ πολιτεία ὅπου τὸ λίπο μας τὸ ἐσωτερικὸ φωτίζει τὸ δυναμωτικό μας μούδιασμα τὸ προσωρινό; Ὅπου μπορεῖς νὰ 'σαι σὰ μιὰ ρίζα δέντρου, γιὰ νὰ στηρίζεις πάντα τὰ κλαριὰ τοῦ θάρρους σου στὸ περπάτημα τῶν οὐρανῶν, στὸ περπάτημα τῶν Ἀπείρων σου;

Ἄλλος παίκτης : Ποῦ εἶναι. γιὰ νὰ σταματήσει ὁ θόρυβος τῶν μεριμνῶν μας τῶν πολλῶν;

Ἄλλος παίκτης : Νὰ φύγω ἀπὸ τὴν πολυάνθρωπη τὴν ἐρημιά μου.

Ἄλλος παίκτης : Νὰ ξεντυθοῦμε γιὰ λίγο ἐπιτέλους τὴν ἀπανθρωπιά μας.

Πολλοὶ παῖκτες : Οἱ περισσότεροι δὲν αἰσθάνονται σήμερα ὅτι ἔγιναν ἀπάνθρωποι.

Ἕνας παίκτης : Ὅλοι μας εἴμαστε ἀπάνθρωποι.

Πολλοὶ παῖκτες : Κι ἐξακολουθοῦμε τὴν ἀπανθρωπιά μας.

Μερικοὶ παῖκτες : Μήπως εἴμαστε λοιπὸν φανταστικὰ ζῶα;

Ἕνας παίκτης : Εἶμαι ἕνα ζῶο φανταστικό.

Ἄλλος παίκτης : Κι ἐγὼ εἶμαι ἕνα φανταστικὸ ζῶο.

Ἄλλος παίκτης : Κι εἶμαι φανταστικὸ ζῶο.

Ἄλλος παίκτης : Ὁ ἄνθρωπος εἶναι φανταστικὸ ζῶο.

Ἄλλος παίκτης : Πῶς σκοτώνομε τὸ φανταστικὸ ζῶο;

Ἄλλος παίκτης : Μήπως μὲ τὸν ὕπνο σκοτώνομε ἢ μὲ τὸν τέλειον ὕπνο, τὸ θάνατο, σκοτώνομε τὸν προηγούμενό μας ἑαυτό;

Ἕνας παίκτης : Ναί, μὲ τὸν ὕπνο καὶ τὸ θάνατο ἀποχαιρετῶ
τὸν σκοτεινό μου ἑαυτό.

Ἄλλος παίκτης : Ὅπως ἕνα συγγενῆ, πολὺ συγγενῆ μου τὸν ἀποχαιρετῶ στὴν ἀποβάθρα τῶν καραβιῶν
στῶν καραβιῶν τὶς ἀποβάθρες
γιὰ νὰ ξυπνῶ, γιὰ νὰ ξυπνῶ
μὲ τὸν ἄλλο, ἕναν ἄλλον ἑαυτὸ μιᾶς ἄλλης
ἄγνωστης ἡμέρας.

Ἄλλος παίκτης : Μετανοῶ γιὰ τὴν κακή μου τὴ στολή.
Πλήρωσα τὸ ἀντίτιμό τους δὲν ἐνθυμοῦμαι
μὲ πόσους δαρεικούς.

Ἄλλος παίκτης : Κι ἐγὼ ἀγόρασα τὴ στολή μου ὑποχρεωτικὰ
μὲ ἀττικὲς δραχμές.

Ἕνας παίκτης : Μὲ λίρες στερλίνες.

Ἄλλος παίκτης : Μὲ δολλάρια.

Ἄλλος παίκτης : Μὲ ἐλβετικά, μὲ λιρέττες, μὲ ρούβλια.

Ἄλλος παίκτης : Μὲ δηνάρια.

Ἄλλος παίκτης : Εγώ δέν ἀγόρασα τίποτε ἄλλο ἀπό καπνούς.

Πολλοὶ παῖκτες : Δέν ἀγοράσαμε τίποτε ἄλλο ἀπό καπνούς.

Ἄλλοι παῖκτες : Τίποτε ἄλλο ἀπό πνιγμένα φυτίλια λυχνιῶν
πού τρίζουν τοῦ σβησίματός τους τό μαῦρο κάρβουνο.

Ἕνας παίκτης : Νά ζητήσουμε νά μᾶς δώσουν τά χρήματά μας.

Ἄλλος παίκτης : Ἀπό ποιόν θά πάρουμε πίσω τά χρήματά μας;

Ἄλλος παίκτης : Ἀπό ποῦ θά πάρουμε πίσω τά χρήματά μας;

Ἕνας παίκτης : Με ποσα νομίσματα Λυδικά ἀπό χρυσάφι καί ἤλεκτρο,
κράμα χρυσοῦ καί ἀργύρου, μέ πόσες Αἰγηνιτικές
χελῶνες ἀγόρασες τή θεατρική στολή σου;
Μέ πόσα νομίσματα Βοιωτικά πού παρίσταναν
πολεμικές ἀσπίδες, μέ πόσα τῆς Ἐφέσου, πού εἶχαν
πάνω τους μιά μέλισσα χαραγμένην;

Ἄλλος παίκτης : Μέ πόσα πέρπυρα, δουκᾶτα, ἤ Κωνσταντινᾶτα;

Ἄλλος παίκτης : Μέ πόσα σηστέρτια, ρουπιές, σκοῦδα καί φλωρίνια
σεντάβος, κορῶνες, μάρκα καί σελλίνια;

Ἄλλος παίκτης : Μέ πόσα ριάλ. πεσέτες, γέν, μίν, πιάο, πέζος,
λέυ λέβ, ριγιάλ ἤ κόρδοβες
τήν θεατρική σου ἀθλιότητα ἔχεις πληρωμένη;

Ἄλλος παίκτης : Πληρώσαμε καί τίποτε δέν κρατοῦμε.

Ἕνας παίκτης : Μέ πόσες φαντασίες πνικτικές κατοικήσαμεν ἐδῶ;

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Μιά πληρωμή θά 'ναι νά μήν κατοικοῦμε
Μήτε τό σώματά μας νά μᾶς κατοικοῦν,
μήτε νά τά κατοικοῦμε.

Ενας παίκτης : Εδωσα καί δέν ἐλαβα τίποτε.

Αλλος παίκτης : Ελεγα. Ντρέπομαι νά πεθάνω, ἔτσι νά ὑποτιμηθῶ
οπως ὑποτιμᾶμε ενα νόμισμα, γιά νά ἐνισχύσει τήν
ἰσχύ του.

Αλλος παίκτης : Ελεγα, ντρέπομαι νά πεθάνω. Μά δέν εἶναι δυνατό
νά πεθάνω Μπορῶ ν' ἀγοράσω ἕνα φάντασμα, ὅπως
η Χάρυβδις κι ὁ Πολύφημος κι ή Κίρκη καί ή Καλυψώ
καί η Ὠγυγία;

Αλλος παίκτης : Δέν υπάρχει λοιπόν θάνατος; Σφίγγω στά χέρια
μου μόνον καπνούς;

Πολλοὶ παῖκτες : Πῶς θά πάρουμε πίσω τό ἀντίτιμο τῆς στολῆς μας;

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Καπνός ἦταν ὅλες μας οἱ στολές, ἀντικατοπτρισμός
πού κυριεύει τῶν ἐρήμων τούς ταξιδιῶτες.

Ἄλλος παίκτης : Τούς ταξιδιῶτες τῆς ἐρήμου.

Ἄλλος παίκτης : Ναί, τῆς ἐρήμου ὅλους τούς ταξιδιῶτες.

Ενας παίκτης : Τούς ταξιδιῶτες τῶν ἐρήμων.

Ἕνας παίκτης : Ὅλων τῶν ἐρήμων.

Ἄλλος παίκτης : Τούς ταξιδιῶτες.

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Τούς ταξιδιῶτες.

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Ὅλους τούς ταξιδιῶτες τῶν ἀντικατοπτρισμῶν.

Πολλοί παῖκτες : Τούς ταξιδιῶτες τῶν μαγικῶν ἐρήμων.

Ἐπίσημη φωνή : Τῶν ἐρήμων σας.

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Τῶν ἐρήμων μας.

Ἐπίσημη φωνή : Ὅλα μποροῦν νά γίνουν, νά δέσουν τόν καρπό τους καί νά τόν ὡριμάσουν, ν' ἀνάβουν πρός τό βράδυ τῆς πολιτείας τά φῶτα ατό κέντρον, στούς συνοικισμούς καί πάλι τό πρωΐ τῆς ἡμέρας νά σβήνουν. Ὅλα μπορεῖ νά 'ρθουν καί νά φύγουν, νά ἐνδιαφέρωμαι καί ν' ἀδιαφορῶ ὅπως δρόμος ἀφημένος ἀπό καιρούς ἀμνημόνευτους, χωρίς ζῶα καί ἀνθρώπους.

Ἕνας παίκτης : Εἶμαι ἕνα συντριβάνι ἀπό αἷμα μέσα στίς φλέβες μου, πορφυρό τριαντάφυλλο, πού τρέχει στίς ἀρτηρίες μου καινούριο καί παλιό, παλιό πάλι καί ὁλοένα πιό καινούριο.

Ἕνας παίκτης : Συντριβάνι αἵματος πού γίνεται πίδακας μέσα στή Νύχτα καί σέ σωματικούς σωλῆνες περιορίζεται νά κυλᾶ μέσα στά ἀνθρώπινά του τά ρυάκια, τούς ἀθάνατους ἀνθρώπους καί τά ζῶα, τά θηλαστικά, τά ἑρπετά καί τά ψάρια, μέ τά πορφυρά στίς ἀρτηρίες τους προσωρινά κι ἀθάνατα ρυάκια.

Ἕνας παίκτης : Παίξαμε ἕνα μέρος τῆς κωμωδίας μας.

Ἄλλος παίκτης : Τό παίξαμε σωστά;

Ἄλλος παίκτης : Μᾶς εἶχε δοθῆ ἡ προτίμηση νά τό παίξουμε τοὐλάχιστον σωστά.

Ἄλλος παίκτης : Ὥστε ἔχουμε, κάτι εἴχαμε κι ἐμεῖς οἱ παῖκτες.

Ἄλλος παίκτης : Αἰσθανόμουν σάν παρείσακτος κι ἄς εἶχα πληρώσει τό ἀντίτιμο τῆς εἰσόδου μου.

Ἄλλος παίκτης : Τό ἀντίτιμο γιά τήν ἐμφάνισι μου στή σκηνή τοῦ κόσμου.

Ἄλλος παίκτης : Μά σά νά παίζουμε τό παιχνίδι τοῦ Ὕπνου.

Ἄλλος παίκτης : Τό παιχνίδι τοῦ ὀνείρου.

Ἄλλος παίκτης : Καί τοῦ ξυπνήματος.

Ἄλλος παίκτης : Σά νά περνούσαμε μέσα ἀπό σειρές κεριῶν ἀναμμένων καί σβησμένων...

Ἄλλος παίκτης : Σβησμένων καί ἀναμμένων...

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Ἀπό σειρές ἀβασίλευτες
κεριῶν ἀναμμένων καί σβησμένων...
σβησμένων καί ἀναμμένων...

Ἕνας παίχτης : Περνούσαμε ἀπό πολιτεῖες βουβές, ἀφημένες στή διάθεση τοῦ Ὕπνου, μέ τά σπίτια κλειστά, ἐγκαταλειμμένα μέσα στήν ὁριζόντια θέση τοῦ ὕπνου περιτειχισμένη ἀπό ὄνειρο καί ἀκινησία τέλεια, ἕτοιμα νά ξυπνήσουν γιά νά μετακομίσουν οἱ ἄνθρωποι καί νά ἐγκατασταθοῦν σ' ἕνα νέο ἀστέρι μέ νέα σπίτια πάλι, σπίτια μυθώδη, παρατημένα στόν αἰώνιον ἄνεμο τῆς νύχτας καί τῆς ἡμέρας κι ἐκεῖνα πάλι μέσα στίς ἐποχές τους τίς ὑποχρεωμένες κοιμισμένα, σπίτια πού ξυπνοῦν ξανά μετά τήν ἡλικία τοῦ Ὕπνου καί παίρνουν τίς κινήσεις τῶν ὑπνοβατῶν πάλιν οἱ ἄνθρωποι καί τίς καταστάσεις τῶν ὀνείρων τους.

Ἕνας παίκτης : Ναί, ἦταν μυθώδεις οἱ κατοικήσεις μας. Νομίζω σά νά 'κουγα κάποιες φορές τόν ἄγγελο τῶν Ἀφυπνίσεων «ἐγκαταλείψατε, ἐγκαταλείψατε τούς τοίχους τῶν σπιτιῶν σας».

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Ἐγκαταλείψατε τούς τοίχους τῶν σπιτιῶν σας.

Ἕνας παίκτης : Μείνατε χωρίς τοίχους σπιτιῶν.

Ἄλλος παίκτης : Λέγαμε, πῶς νά μείνουμε χωρίς τοίχους καί σπίτια;

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Χωρίς τοίχους καί σπίτια.

Ἐπίσημη φωνή : Ἀποχαιρετῆστε τήν πολιτεία τοῦ ὀνείρου σας
καί ξυπνῆστε. Τούς τοίχους σας ἀποχαιρετῆστε.

Ἕνας παίκτης : Τούς τοίχους τῶν σπιτιῶν μας τῶν ἐπίγειων ἀποχαιρετοῦμε γιά νά ξυπνήσουμε στά νέα μας τά σπίτια.

Ὅλοι μαζί : Γιά νά ξυπνήσουμε στά νέα μας τά σπίτια.

Ἕνας παίκτης : Ὥστε ξύπνησα;

Ἄλλος παίκτης : Ξύπνησα λοιπόν;

Ἄλλος παίκτης : Ὥστε ἐπί τέλους ξύπνησα;

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Ξυπνήσαμε λοιπόν;
: Ὅλα ἦταν ὄνειρα καί καπνός;

Κορυφαία φωνή : Δέν τελειώνουν τά πράγματα καί οἱ καπνοί τῆς Γῆς.

Ἄλλος παίκτης : Πάντοτε ταξιδεύουν.

Ἄλλος παίκτης : Ἐμεῖς τοὐλάχιστον ξυπνήσαμε;

Ἄλλος παίκτης : Ξυπνήσαμε ἤ δέν ξυπνήσαμε;

Ἄλλος παίκτης : Εἶμαι πάλι ξένος;

Ἄλλος παίκτης : Εἶμαι πάλι ξένος;

Ἄλλος παίκτης : Εἶμαι πάλιν ἔρημος;

Ἄλλος παίκτης : Δὲν ὑπάρχει κάτι ζεστὸ κι ἀγαπητὸ γιὰ νὰ τὸ σφίξω
καὶ νὰ ζεσταθῶ καὶ στὴ χαρά, στὴ χῶρο τῆς χαρᾶς
μου νὰ περάσω;

Ἄλλος παίκτης : Εἶμαι πάλι κι ἐγὼ ξένος ἐδῶ;

Ἄλλος παίκτης : Χωρὶς πατρίδα πάλι;

Ἄλλος παίκτης : Πῶς δὲ νιώθω ἀκόμη ἐπαναπατρισμένος;

Ἄλλος παίκτης : Πότε θὰ ἐπαναπατρισθῶ;

Ἄλλος παίκτης : Σὰ νὰ 'χουμε χάσει μιὰ πρόσφατη πατρίδα.

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Σὰν νὰ περνῶ ὅπως εἴδωλο καπνῶν
ἀπὸ κεριὰ ποὺ ἀνάβουνε καὶ σβήνουν.

Ὅλοι οἱ παῖκτες : Ὅπως εἴδωλα ἀπὸ κεριά, ἀθάνατα κεριὰ
ποὺ ἀνάβουνε καὶ σβήνουν καὶ καπνίζουν
πάντοτε γυρεύοντας τὴν ἀλήθεια τους
καίγονται, καίγονται καὶ καπνίζουν
καὶ καπνίζουν...

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

Η «ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ» ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Συνέντευξις τοῦ Ἰνδοῦ καθηγητοῦ κ. ΜΠΑΛΤΟΥΝ ΝΤΙΝΓΚΡΑ

Η «ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ» εἶναι τὸ κεντρικὸ θέμα ὁμιλιῶν τοῦ Ἰνδοῦ καθηγητοῦ κ. Μπάλντουν Ντίνγκρα σὲ συγκεντρώσεις φοιτητῶν κυρίως στὴ Γαλλία. Ὁ καθ. Ντίνγκρα ἐργάσθηκε ἐπὶ 14 ἔτη στὸ Παρίσι γιὰ τὴν ΟΥΝΕΣΚΟ καὶ προτοῦ ἐπιστρέψη στὴν πατρίδα του Ἰνδία ἔκαμε μιὰ ἀποχαιρετιστήρια περιοδεία. Ἔδωσε ἐπίσης συνέντευξι στὸ περιοδικὸ «Λωτὸς» τοῦ Ἄμστερδαμ γιὰ τὸ ἴδιο θέμα. Ἰδοὺ τὸ κείμενον τῆς συνεντεύξεως:

ΕΡΩΤΗΣΙΣ: Μπορεῖτε νὰ μᾶς πῆτε πῶς ἀντιλαμβάνεσθε τὴν ἐπανάστασι καὶ τὸν σκοπό της;

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ: Νὰ σᾶς πῶ: Κάθε ἐπανάστασις ἔχει μιὰ δόσι Οὐτοπίας μέσα της, διότι μιὰ ἐπανάστασις ἐπιχειρεῖται μὲ τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τῆς δημιουργίας ἰδεώδους κράτους, ἀλλιῶς δὲν θὰ εἶχε χρησιμότητα. Ὅταν ἔγινε ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἀπέβλεπε σ' ἕνα ἰδεῶδες κράτος μὲ τὰ συνθήματα τῆς ἐλευθερίας, ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος. Ὁ Μάο Τσὲ - Τοὺγκ ἀποβλέπει σ' ἕνα ἰδεῶδες κράτος. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν Ἐπαναστάσεων ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ἀλλὰ αὐτὴ εἶναι ἡ γενικὴ μορφή. Αἱ πολιτικαὶ ἐπαναστάσεις νομίζω ὅτι δὲν ἀναφέρονται στὴν καθολικὴ εἰκόνα, ἀλλὰ θίγουν μονάχα τὰ κράσπεδα τοῦ θέματος, μικρὰ θεματάκια, κομματάκια τοῦ ὅλου προβλήματος. Γι' αὐτό, ἡ ἐπανάστασις ποὺ ξεσπάει ξαφνικὰ βάσει ἑνὸς πολιτικοῦ σχεδίου ἀλλάζει μονάχα τὸ ἐξωτερικὸ διάγραμμα, κι ἐκεῖνο φαινομενικά, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος μένει ὁ ἴδιος. Εἶναι σὰ νὰ λέτε: Θ' ἀλλάξω τὴ μαύρη γίδα καὶ θὰ τὴν κάνω πράσινη. Ἀλλά, ἐὰν αἰσθάνεσθε ὀργὴ γιὰ τὴ μαύρη γίδα, θὰ τὴν μεταφέρετε ἐνδεχομένως στὴν πράσινη. Τὸ πρόσωπό σας μένει τὸ ἴδιο. Ἀλλά, ἐὰν κάμετε μιὰ ἐπανάστασι σὲ κατάστασι ἁρμονίας μὲ τὸν ἑαυτό σας, σὲ ἀγάπη γιὰ τὸν γείτονά σας καὶ σὲ καλωσύνη γιὰ κάθε ἄλλον, τότε ἡ ἐπανάστασις θὰ εἶναι ἄξια, ἀφοῦ θὰ σκέπτεσθε τὴν καλὴ γειτονία καὶ θὰ εἶσθε

ἀλτρουϊστὴς μὲ τὴν ὀρθὴ ἔννοια. Δὲν εἶσθε δὲ ἀλτρουϊστὴς ὅταν σκέπτεσθε ὅτι ὁ ἄλλος εἶναι ἕνα ἄλλο πρόσωπο, κάποιος διαφορετικός· εἶσθε ἀλτρουϊστὴς μόνον ὅταν σκέπτεσθε ὅτι ὁ ἄλλος εἶναι ὁ ἑαυτός σας. Σεῖς καὶ ἐγὼ εἴμεθα τὸ ἴδιο, ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία. Ἅπαξ τὸ δεχθῆτε αὐτό, ἡ ἐπανάστασις εἶναι ἐκτιμητέα.

ΕΡ.: Πῶς βλέπετε τὴν διεργασία τῆς ἐπαναστάσεως, ἀναφορικὰ πρὸς τὸ ἄτομο;

ΑΠ.: Τίποτε πραγματικὰ δὲν τελειώνει, τίποτε δὲν φθάνει στὸ τέρμα. Ὥστε καὶ ἡ ἐπανάστασις εἶναι μία διεργασία, ποὺ σ' ἐπηρεάζει καθημερινά, ἀσχέτως ἐὰν σὲ προχωρῇ ἢ σὲ ὀπισθοχωρῇ. Πρέπει νὰ εἶσθε ἕτοιμος ν' ἀποδεχθῆτε ἢ καὶ ν' ἀπορρίψετε ὅ,τι ἐθεωρούσατε ἀξιόλογο χθές, ἐνῶ σήμερα τὸ ἀπορρίπτετε ὡς πλαστό, σύμφωνα μὲ τὴν δική σας ἰδιαίτερη κατάστασι τοῦ νοῦ, ὑπὸ τὸν ὅρον, βέβαια, ὅτι τὸ ἐσώτερο πνεῦμα δὲν τρέφει μῖσος πρὸς ἄλλο πρόσωπο ἢ ἐπιθυμία ἰσχύος, διότι ἡ ἐξουσία εἶναι τὸ μᾶλλον ἐπικίνδυνο ὅπλο στὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων, δυνατώτερο καὶ ἀπὸ τὸ σέξ, διότι ἡ ἰσχὺς παραμένει μέχρι πέρατος τῆς ζωῆς, ἐνῶ τὸ σὲξ ὄχι. Μπορεῖ νὰ εἶσθε 90 ἐτῶν, μπορεῖ νὰ εἶσθε ἑκατό, καὶ ἀκόμα νὰ θέλετε νὰ καταστρέψετε τὴν γῆ. Θὰ σᾶς ἀφηγηθῶ τὴν ἱστορία ἑνὸς Ἰταλοῦ πρίγκιπος τοῦ 15ου αἰῶνος. Ἦταν ἑτοιμοθάνατος καὶ ὁ ἐπίσκοπος ποὺ τοῦ ἔδιδε τὴν θεία κοινωνία, τὸν ἐρώτησε ἂν ἤθελε τίποτε ἢ ἂν εἶχε λόγο νὰ λυπᾶται γιὰ κάτι. Ἡ ἀπάντησίς του ἦταν: —Ναί, πάτερ μου λυπᾶμαι γιὰ ὅ,τι ἔγινε ἢ μᾶλλον δὲν ἔγινε, τὸν περασμένο μῆνα, ποὺ ὁ πάπας καὶ ὁ βασιλιὰς ἐπισκέφθηκαν τὶς ἐπάλξεις μου.—Καὶ τ' εἶν' αὐτὸ ποὺ σὲ κάνει νὰ λυπᾶσαι, τέκνον μου;—Ποὺ δὲν τοὺς ἐγκρέμισα καὶ τοὺς δύο, νὰ γίνω διάσημος καὶ ἀθάνατος, ἐνῶ τώρα πεθαίνω χωρὶς ὁ κόσμος νὰ πῆ μιὰ λέξι γιὰ μένα...

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία ἰσχύος. Ἐνῷ ἡ ἐπανάστασις εἶναι μία διεργασία αὐτο-ἐξαγνισμοῦ, μιὰ διεργασία θυσίας γιὰ τὸν ἄλλον.

Πρέπει νὰ φθάσετε στὸ σημεῖο νὰ ἐνεργῆτε ἔτσι, ὄχι μὲ τὴν αἴσθησι ὅτι κάνετε τίποτε τὸ θαυμάσιο, ἀλλὰ διότι δὲν μπορεῖτε νὰ κάμετε διαφορετικά, ἀφοῦ ὁ ἄλλος εἶσθε σεῖς. Αὐτὸ στὰ Σανσκριτικὰ τὸ λέμε Tat twam asi= ἐγὼ εἶμαι σύ, ποὺ σημαίνει «εἶσθε οὐσιαστικὰ σεῖς». Ὅταν συνταυτίζεσθε μὲ αὐτό, δὲν εἶσθε ἁπλῶς ἕνα μὲ τὸν ἄλλον ἄνθρωπο, ἀλλὰ εἶσθε ὑδρογειακῶς ἕνα, δηλ. ἀποδέχεσθε τὴν συγγένεια μὲ τὸν ἄνθρωπο, μὲ τὸ πουλὶ καὶ τὸ ζῶο. Μ' ἄλλα λόγια, δέχεσθε ὅτι τὸ πᾶν περιέχεται στὸ Θεῖον ἢ τὸν Θεό, τὸ πᾶν, ἀκόμη κι ἕνα μόριο σκόνης.

Αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ δὲν μπορεῖτε νὰ τὸ μάθετε. Τὸ αἰσθάνεσθε, μπορεῖ νὰ συμβῆ στὸν καθένα σὲ κάθε στιγμή, ἐνῶ

δὲν μπορεῖ νὰ συμβῆ ἔστω κι ἂν διαβάσετε χίλια βιβλία ἢ ζήσετε σὲ χίλια μοναστήρια.

ΕΡ.: Κατὰ τὴν δική μας ἀντίληψι, ἐπανάστασις ὀνομάζεται ἡ ἀπόπειρα ἀλλαγῆς τῆς συγκροτήσεως τῆς κοινωνίας πρὸς τὸ καλύτερο, συνήθως διὰ τῆς βίας. Ἐξ ἄλλου, μιλοῦμε γιὰ ἐπανάστασι, ὅταν ἐννοοῦμε ἀλλαγὴ (κοινωνική, βιομηχανικὴ κλπ.). Μοῦ φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν δική σας ἀντίληψι περὶ ἐπαναστάσεως ἡ κυρία ἀλλαγὴ γίνεται στὸ ἄτομον καὶ εἶναι ἡ μόνη ἀληθινή.

ΑΠ.: Ναί, ἡ ἐπανάστασις — ποὺ εἶναι μιὰ τυπικὰ δυτικὴ λέξις, μὴ χρησιμοποιουμένη ἀπὸ ἄλλον πολιτισμὸ — σημαίνει ἀλλαγή, συνήθως στὸ πολιτικὸ πεδίον καὶ μὲ ἐξωτερικὰ μέσα, τὴν βία. Ἀλλὰ ἡ ἐπανάστασις, ποὺ δὲν σημαίνει ἀλλαγή, εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Εἶναι ἡ διεργασία τῆς βαθμιαίας ἀνακαλύψεως τοῦ παρόντος, ἡ ὁποία δὲν συντελεῖται ἐκτὸς ἐὰν καταπέσουν τὰ πολυάριθμα παραπετάσματα, ποὺ κρύβουν ἀπὸ σᾶς τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιο, γι' αὐτὸ καὶ τὴν διεργασία αὐτὴ τὴν λέμε «ἀφαίρεσις τῶν πέπλων». Εἶναι ἡ διεργασία ἐ σ ω τ ε ρ ι κ ῆ ς ἐ π α ν α σ τ ά σ ε ω ς. Συνδέεται μ' αὐτήν, κατὰ κάποιον τρόπο, ἡ συναίσθησις τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ, ἤτοι ἡ ἀναγνώρισις τῆς ταυτότητος τοῦ ἄλλου προσώπου μὲ σᾶς, καθὼς καὶ κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνακάλυψι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ μας. Ἀνθρωπισμὸς σημαίνει συμπάθεια, συμπόνοια, τοποθέτησις στὴ θέσι τοῦ ἄλλου, φαντασία. Δὲν εἶναι εὔκολο, τὸ ἀντίθετο μάλιστα, εἶναι πολὺ δύσκολο, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια ἀποδίδει.

ΕΡ.: Καὶ πῶς μποροῦμε νὰ βαδίσωμε σὲ τέτοια κατάστασι; Μπορεῖ νὰ βαδίζωμε σωστά, μπορεῖ νὰ βαδίζωμε πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνσι.

ΑΠ.: Σωστά. Γι' αὐτὸ ἡ πάλη εἶναι σκληρή. Ἀλλά, εἴτε θὰ δεχθῆτε ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἧττα, τὴν ἀδυναμία νὰ προχωρήσετε οὔτε ἕνα βῆμα, εἴτε θὰ κάμετε προσπάθεια, βασιζόμενοι στὸν ἀνθρωπισμό σας. Θὰ συναντήσετε πολλὰ ἐμπόδια. Μία ἀπόπειρα νὰ φανῆτε συμπαθητικὸς σ' ἕναν ἄλλον μπορεῖ νὰ παρανοηθῆ, διότι ἡ σημερινὴ κατάστασις πραγμάτων θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀδιαφορία ἢ καὶ συνολικὴ ἀπάθεια.

ΕΡ.: Ὑπάρχει, κατὰ τὴν γνώμη σας, δεσμὸς μεταξὺ τῆς στάσεως στὰ πολιτικὰ ἢ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα;

ΑΠ.: Ναί, εἶναι συνδεδεμένα μεταξύ τους, διότι ἐὰν ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ἠθική, πρᾶγμα ποὺ σπανίως εἶναι, τότε ἐπέρχεται διαίρεσις καὶ συμβαίνει ὅ,τι παρατηροῦμε ὁλοένα καὶ περισσότερο στὸν σύγχρονο κόσμο, ὁ θρυμματισμὸς τοῦ νοῦ· καὶ μὲ νοῦ κομματιασμένο δὲν βλέπετε ὁλόκληρη τὴν εἰκόνα.

Ἡ διαπίστωσις αὐτὴ μᾶς θυμίζει τὸν τρόπο λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου. Πέρυσι, ἡ ΟΥΝΕΣΚΟ ὠργάνωσε μιὰ διάσκεψι ἐπιστημόνων ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμο μὲ θέμα τὴν λειτουρ-

γία τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀνεφέρθη ὅτι ὁ πρωτόγονος καί παραδοσιακὸς νοῦς ἀντίκρυζε τὰ πράγματα καθολικὰ ἀπὸ τὸ ξεκίνημά τους, χωρὶς ὑποδιαιρέσεις, ἐνῶ τώρα ὁ νοῦς εἶναι τεμαχισμένος καὶ συμβαίνουν πολλὲς διαταράξεις. Οἱ ἀνθρωπολόγοι διεπίστωσαν ὅτι μερικὰ τμήματα τοῦ ἐγκεφάλου δὲν λειτουργοῦν διόλου, ἔπαθαν ἐπὶ αἰῶνες ἀτροφία. Ὑπεστηρίχθη στὴ διάσκεψι ὅτι οἱ ἰδιότητες τῶν ἀδρανούντων τμημάτων τοῦ ἐγκεφάλου θὰ μποροῦσε νὰ ξαναζωντανέψουν μὲ φάρμακα. Ἢ αὐτὸ θὰ συμβῇ ἢ θὰ εἶναι τὸ τέλος τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει θὰ χαθῇ ὁπωσδήποτε, ἔστω καὶ ἂν ἐπιζήσῃ ὑπὸ ἄλλη μορφή. Ὥστε ὁ ἄνθρωπος περνάει τώρα ἕνα στάδιο μεταβατικό. Ἰδίως οἱ νέοι σήμερα νιώθουν δυσαρέσκεια, διότι σκέπτονται ὅτι ὁ σημερινὸς κόσμος δὲν εἶναι δικό τους δημιούργημα, ἀλλὰ κληροδότημα ἀχρείαστο. Ὅ,τι ἐπακολουθήσῃ, ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο ἀντιμετωπίσεως τῆς παρούσης καταστάσεως, εἶναι ἐπανάστασις. Θὰ τὸ ἔλεγα παγκόσμιο πόλεμο, ὑπ' ἀριθ. 3, ὁ ὁποῖος ἄρχισε πρὶν λίγο καιρό, στὸν ὁποῖον ἔχομε ἐμπλακῇ ὅλοι, εἴτε ὑπηρετοῦντες ὡς διδάσκαλοι, ὡς διαταρακταὶ τῆς τάξεως ἢ συνειδησιακοὶ ἀμφισβητίες μέσα στὶς διάφορες ὀργανώσεις τῆς κοινωνίας μας. Ἔχομε ὅλοι μας δυνατότητα κάτι νὰ κάμωμε, διότι ἂν δὲν κάμωμε τίποτε, κάποια ἐνέργεια πρὸς τὴν σκηνὴ τῆς ἀδιαφορίας, ἡ ὁποία δεσπόζει, τότε θὰ ἐπακολουθήσῃ μιὰ κατάστασις αἰώνιου ὕπνου, ὄχι τοῦ εἴδους τῆς «κοιμωμένης καλλονῆς», ἡ ὁποία περιμένει αἰώνια τὸν πρίγκιπα ποὺ θὰ τὴν ξυπνήσῃ, διότι πρίγκιπας δὲν πρόκειται νὰ ἔλθῃ.

ΕΡ.: Τί ἐννοούσατε ἀκριβῶς, μιλώντας γιὰ φάρμακα πρὸς ἀναζωογόνησιν τῶν ἀτροφικῶν τμημάτων τοῦ ἐγκεφάλου;

ΑΠ.: Στὴν ἐπιστημονικὴ διάσκεψι περί τῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου διεπιστώθη ὅτι ἀρκετὰ τμήματά του δὲν λειτουργοῦν καὶ ὅτι μόνον μὲ ἠλεκτρικὰ σύρματα κλπ. θὰ μποροῦσε ὡρισμένες λειτουργίες νὰ ἐπανέλθουν. Ἀλλιῶς, δὲν ὑπάρχει δυνατότης ἀποκαταστάσεως συνολικῆς εἰκόνος τῆς ἀνθρωπότητος ἢ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ὑπερβολικὸς ὀρθολογισμὸς ὡδήγησε τὸ ἀνθρώπινο γένος σὲ τέτοιο ἀδιέξοδο, ὥστε τείνει στὴν κάθοδο, καὶ ἡ ἐξακολούθησις τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς προόδου καταντᾷ «ἀντι-πρόοδος». Δὲν βαδίζομε πιὰ πρὸς μιὰν Οὐτοπία, ἀλλὰ μιὰν ἀντι-οὐτοπία, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν τελικὴ διάλυσι τοῦ ἀνθρώπου. Κανείς, οὔτε καὶ οἱ ἱστορικοὶ Τόϋμπυ καὶ Ράσσελ, δὲν βλέπουν καμμιὰ ἐλπίδα, ἐκτὸς ἐὰν ἀνακτούσαμε τὸν ἀνθρωπισμό, ποὺ σημαίνει νὰ μὴν ἐπιτρέψωμε στὴν ἀδιαφορία νὰ ἐπικρατήσῃ.

Θὰ ἦταν ἕνα εἶδος ἐπαναστάσεως, ἀληθινά, ἢ ἕνα εἶδος ἀφυπνίσεως.

ΕΡ.: Μιλῶντας κυρίως σὲ φοιτητάς, προσδοκᾶτε αὐτοὶ νὰ ξεκινήσουν τὴν ἐπανάστασι;

ΑΠ.: Νομίζω ὅτι οἱ μᾶλλον ἡλικιωμένοι, μὲ τὶς στερεωμένες ἰδέες των, δὲν εἶναι ἱκανοὶ ἢ δὲν εἶναι πρόθυμοι νὰ δεχθοῦν πράγματα τελείως καινούργια γι' αὐτούς. Ἐξ ἄλλου, βρίσκω ὅτι οἱ νέοι εἶναι ξύπνιοι, θέλουν νὰ μάθουν, ἔχουν ἀνοιχτὸ νοῦ, δὲν δυσφοροῦν γιὰ τὸ καινούργιο. Τὸ νὰ διαθέτη κανεὶς ἀνοιχτὸ νοῦ, ἔχει σημασία διότι ἐξ ἀπόψεως συνειδήσεως ζοῦμε σὲ διαφορετικὲς ἐποχὲς καὶ σὲ διαφορετικὰ ἐπίπεδα. Μόνον ὅτι τώρα ἀρχίζει νὰ ξημερώνη. Τοῦτο δὲν εἶναι πλήρως παραδεκτόν. Ὑπάρχει μία νοητικὴ παραδοχή, μὰ δὲν φθάνει. Πρέπει νὰ ἀφυπνισθοῦμε στὴν συνειδητότητα. Ἀπὸ τὴν ἄποψι αὐτή, ἡ ἀφύπνισις εἶναι ἐπανάστασις.

ΜΥΣΤΙΚΙΣΜΟΣ – ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ

Ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς Βασιλομήτορος Φρειδερίκης

ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ὁ μυστικισμὸς ἔπαιζε σημαντικὸ ρόλο. Οἱ παλαιοὶ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἦσαν μεγάλοι μυστικοί, οἱ ὁποῖοι προσηύχοντο καὶ ἐδίδασκαν τὴν τέχνη τῆς περισυλλογῆς. Τὸ Ἅγιον Ὄρος ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ.

Οἱ ὀρθόδοξοι μοναχοὶ ἤξευραν νὰ ἀνακαλύπτουν τὶς σωστὲς θέσεις διὰ νὰ κτίζουν τὶς σωστὲς θέσεις διὰ νὰ κτίζουν τὶς μονές των. Τὶς ἔκτιζαν συνήθως εἰς τὴν κορυφὴ κάποιου λόφου. Ἤξευραν ὅτι τὰ μάτια μεταφέρουν τὴν σκέψι πέρα — μακρυά, ἕως ὅτου ὁ φυσικὸς καὶ πνευματικὸς ὁρίζων νὰ συγχωνευθοῦν εἰς μίαν ἀπέραντη γαλήνη, τὴν ὁποίαν οὔτε οἱ ἀνθρώπινοι θόρυβοι, οὔτε ἡ φύσις μποροῦν νὰ παραβιάσουν.

⁂

Η ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ὅπως ἐφαρμόζεται εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσι, ἔχει τρία στάδια: Τὴν Αὐτοσυγκέντρωσι, τὴν Περισυλλογὴ καὶ τὴ Θέωσι. Ἡ μέθοδος αὐτὴ ξεπερνᾶ τὸν συνηθισμένο τρόπο προσευχῆς. Διότι, πολὺ συχνὰ ἡ προσευχὴ ἐκφυλίζεται σὲ παιδαριώδη αἰτήματα γιὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ καὶ προσωπικὰ ὀφέλη. Ἂν ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι μιὰ ἀνιδιοτελὴς προσφορὰ ὁλοκλήρου τοῦ ἑαυτοῦ μας στὸν Θεό, τότε μπορεῖ νὰ μεταβληθῆ σὲ μιὰ ἐγωκεντρική, μονόπλευρη συνομιλία καὶ μία ἔντασι τῆς ἐσφαλμένης ταυτίσεώς μας μὲ τὸν ὁρατὸ κόσμο. Εἶναι μιὰ πρόσκλησις εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ δυϊσμοῦ, ἡ ὁποία ἐπιστημονικῶς καὶ φιλοσοφικῶς ἔχει ἀνατραπῆ.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἡ Περισυλλογὴ εἶναι μία ἐνδοτέρα διαδικασία, εἰς τὴν ὁποίαν, μὲ τὴν ἐντατικὴ συγκέντρωσι σ' ἕνα θρησκευτικὸ ἢ φιλοσοφικὸ θέμα, ὁ στοχαζόμενος ἀποχωρίζει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο τῆς ὕλης. Μόνον μία σκέψις πρέπει νὰ διατηρηθῆ, ἡ σκέψις τοῦ ἐπιλεγέντος ἀντικειμένου, εἰς βάρος ὅλων τῶν ἄλλων σκέψεων. Αὐτὸ ὀνομάζεται Αὐτοσυγκέντρωσις. Ὅταν καὶ αὐτὸ πραγματοποιη-

θῆ καὶ ἡ σκέψις ἔχει προσανατολισθῆ πρὸς ἕνα σημεῖο, τότε αὐτὸ τοῦτο τὸ σημεῖο τῆς συγκεντρώσεως, πρέπει ἐπίσης νὰ παραμερισθῆ, μαζί του δὲ νὰ ἐξαφανισθοῦν ἀκόμη καὶ οἱ τελευταῖες σκέψεις ποὺ ἦσαν συγκεντρωμένες εἰς αὐτό. Πρέπει κανεὶς νὰ φροντίζῃ ὅσο γίνεται, ὥστε στὸ στάδιο αὐτὸ νὰ μὴ διεισδύσουν καινούργιες σκέψεις. Τώρα ἡ ἀληθινὴ περισυλλογὴ ἔχει ἀρχίσει, ἡ ὁποία στὸ βαθύτερο στάδιό της ἀποκαλεῖται θέωσις. Ὅταν δὲν πραγματοποιηθῆ ἄλλη κίνησις, οὔτε κἂν μὲ τὴ σκέψι, τότε αὐτὴ ἡ μεγάλη ἡσυχία γίνεται αἰσθητὴ ὡς τὸ Ἀπόλυτο.

Οἱ σκέψεις εἶναι τὰ ἐργαλεῖα μὲ τὰ ὁποῖα σφυρηλατεῖται τὸ ἐγώ. Τὸ ἐγὼ ἐξαφανίζεται μαζὶ μὲ τὶς ἐξαφανιζόμενες σκέψεις. Ὁ ἀπρόσωπος ἑαυτός μας ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὴν ταύτισί του μὲ τὸν κόσμο τῶν φαινομένων καί, ἐντελῶς συνειδητά, ταυτίζεται μὲ τὸ Ἀόρατο. «Τὸ Ὄρος ὅθεν ἥξει ἡ βοήθειά μου» ἔχει κατακτηθῆ. Τώρα ὑπάρχει μόνον Εἰρήνη: Ἡ εἰρήνη ποὺ διασταυρώνεται μὲ τὴν κατανόησι.

Εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ διδαχθῆ στὸν κόσμο, γενικῶς, ἡ περισυλλογή. Δυστυχῶς ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ, ὡς μέθοδος, ἐλάχιστα γνωστή, φρουρουμένη αὐστηρὰ ἀπὸ λίγους μοναχοὺς σὲ μερικὰ μοναστήρια. Οἱ περισσότεροι ἱερεῖς δὲν γνωρίζουν πολλὰ γι' αὐτήν, παρ' ὅλον ὅτι εἶναι ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἑνότητα μὲ τὸν Θεό. Οἱ ἱερεῖς θὰ ἔπρεπε νὰ διδαχθοῦν τὸν τρόπο τῆς περισυλλογῆς ὅλοι, ὥστε νὰ τὸν διδάξουν σὲ ἕνα κόσμο ποὺ κατατρύχεται ἀπὸ πνευματικὴ πεῖνα. Πολὺ συχνὰ προσφέρουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἄδεια λόγια καὶ παιδαριώδη κηρύγματα, ἀντὶ νὰ διδάσκουν μία μέθοδο ποὺ νὰ μᾶς ἀποδεσμεύῃ ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύπτῃ τὴν εἰρήνη, ἡ ὁποία προκύπτει ἀπὸ τὴν γνῶσι τῆς ἀληθείας καὶ τὴν ταύτισι μαζί της.

Πιστεύω ὅτι οἱ σημερινοὶ ἱερεῖς μας ἐκτὸς τῆς ἐκμαθήσεως τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς περισυλλογῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ μία γνῶσι τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς συγχρόνου φυσικῆς (πυρηνικῆς φυσικῆς). Εἰς τὴν ζωή τους θὰ χρειασθῆ νὰ ἐπικοινωνήσουν ὄχι μόνον μὲ προθύμους πιστούς, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλοὺς πνευματικοὺς ἀπίστους. Θὰ ἔπρεπε νὰ μάθουν νὰ ἐξισώσουν τὶς ἀνακαλύψεις τῆς φυσικῆς μὲ τὴν γλῶσσα τῆς θρησκείας. Τὴν ἀόρατη δύναμι τοῦ φυσικοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐργάζεται, τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ ἐνέργεια καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶναι κατασκευασμένα ὅλα τὰ ὑλικὰ πράγματα — αὐτήν, ὁ ἱερεὺς θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ἀποκαλέσῃ «Πατέρα», ἐνῶ ὁ ὁρατὸς κόσμος τῆς ὕλης θὰ μποροῦσε νὰ ἀποκληθῆ «Υἱός». Τότε, ἀκόμη καὶ ἕνας ἀγνωστικιστὴς ἐπιστήμων δὲν θὰ εἶχε πνευματικὲς ἀντιρρήσεις ὅταν ὁ ἱερεύς μας θὰ τοῦ ἔδειχνε τοὺς λόγους τῆς Βίβλου ποὺ λέγουν: «Ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς

εἶναι ἕν». Ὁ Ἀόρατος καὶ ὁ Ὁρατὸς εἶναι ἕνα: ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ ὕλη εἶναι ἕνα.

⁂

Ο ΙΗΣΟΥΣ ἐπανειλημμένως ἐτόνισεν ὅτι δὲν ἦταν Ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργοῦσε εἰς τὸν κόσμο, ἀλλὰ ὁ Πατὴρ διὰ μέσου αὐτοῦ. Τὸ μεγαλύτερο καὶ σημαντικώτερο μήνυμα τοῦ Ἰησοῦ πρὸς ἐμᾶς εἶναι ὅτι σὲ ὅλη του τὴν ζωὴ παρέμεινε ταὐτὸς πρὸς τὸν Πατέρα, ἐνῶ διατηροῦσε τὴν ἐμφάνισι τοῦ Υἱοῦ. Ὁ Ὁρατὸς ἐγνώριζεν ὅτι ἡ μόνη πραγματικότης του ἦταν ὁ Ἀόρατος. Ὁ Ἰησοῦς μᾶς ἐδίδαξε τὴν ὀρθὴ ταύτισι. Αὐτὸ ἦταν τὸ μεγάλο του παράδειγμα πρὸς ἐμᾶς. Αὐτὸ ἦταν τὸ νόημα καὶ τὸ μήνυμα τῆς ζωῆς Του. «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ἡμῶν ἐστίν», σημαίνει ὅτι ὁ μεγάλος Ἀόρατος εὑρίσκεται μέσα μας. Ἠμπορεῖ νὰ ἀποκαλυφθῇ μυστικῶς, μὲ τὴν περισυλλογὴ καὶ τὴ θέωσι, μὲ τὴν μέθοδο δηλαδὴ μὲ τὴν ὁποίαν ἐλάχιστοι ἄνθρωποι μαθαίνουν νὰ ἀποχωρίζωνται ἀπὸ τὸν Ὁρατό, τὴν φαινομενικὴ ἀλήθεια καὶ νὰ ἀνακαλύπτουν τὴν ἀόρατη πραγματικότητα, τὴν μοναδικὴ ἀλήθεια. Ἠμπορεῖ ἐπίσης νὰ εὑρεθῇ νοητικῶς, ἐπειδὴ ἡ πυρηνικὴ φυσικὴ εἶναι ἡ νοητικὴ μέθοδος, μὲ τὴν ὁποίαν μελετοῦμε τὴν ὕλη καὶ ἀνακαλύπτομε τὴν ἀόρατη δύναμι. Οἱ νέοι ἐπιστήμονες θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκπαιδεύωνται λίγο καὶ στὴν φιλοσοφία, ὄχι διὰ νὰ τοὺς ἐπιβληθῇ ἕνα ὁποιοδήποτε φιλοσοφικὸ σύστημα, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς παρασχεθῇ ἡ ἱκανότης νὰ συνάγουν φιλοσοφικὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὶς ἰδικές των ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις.

Ὁ εἰκοστὸς αἰών μας ἔφερε τὴν πυρηνικὴ ἐποχή, μὲ τὸ διπλό της μήνυμα, τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐλπίδος: Ὁλικὴ ἀποσύνθεσις μὲ τὴν βόμβα ἀπὸ τὴν μία πλευρὰ καὶ μιὰ νέα φιλοσοφικὴ θεώρησι τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἡ νέα θεώρησις βασίζεται εἰς τὴν γνῶσι ὅτι ὑψίστη ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀόρατος δύναμις καὶ ὅτι μέσα της εἵμεθα ὅλοι ἀληθινοὶ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφὲς — μὲ ἄλλα λόγια προερχόμεθα ὅλοι ἀπὸ ἕνα Θεὸ καὶ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἀποχωρισθοῦμε, εἴτε ἀπὸ Αὐτὸν εἴτε μεταξύ μας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο μᾶς κάμνει χωριστὰ ἄτομα, εἶναι ἀληθινὸ μόνο εἰς τὸν κόσμον τοῦ δυϊσμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ φαινομενικός, ὑλικὸς κόσμος. Εἶναι ἕνας φαινομενικὸς μόνον διαχωρισμός, ὁ ὁποῖος ἔχει γίνει ἀπὸ τὸ ἰδικό μας πνεῦμα. Π. χ.: Ἂν ἡ ἰδική μου γνῶσις περὶ τοῦ ἀοράτου εἶναι ὀλιγώτερη ἀπὸ τὴν ἰδική σου, τότε εἶμαι διαφορετικὸ πρόσωπο ἀπὸ σένα. Ἂν ἡ ἰδική σου γνῶσις καὶ ἡ ἰδική μου συνέβαινε νὰ εἶναι πλήρεις, τότε καμμία ἐμφανὴς διαφορὰ δὲν θὰ ὑπῆρχε μεταξύ μας, ὅπως καμμία διαφορὰ δὲν ὑπάρχει μεταξύ μας μέσα εἰς τὴν ἀόρατη δύναμι ἢ πραγματικότητα, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια.

Ἡ πυρηνικὴ ἐποχὴ πρόκειται νὰ μᾶς διδάξη μία νέα αἴσθησι τοῦ ποῦ ἀνήκομε. Φιλοσοφία καὶ πίστις δὲν θὰ ἀνθέξη ἐπὶ πολὺ στὴν διερεύνησι, ἐφ' ὅσον θὰ μᾶς διδάσκη τὸν διαχωρισμὸ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σὲ χρώματα, φυλὲς καὶ θρησκεῖες. Οἱ σημερινοὶ ἐπιστήμονές μας, πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς χωρὶς νὰ τὸ ἔχουν ἀκόμη ἀντιληφθῆ, ἀνεκάλυψαν τὴν ἀλήθεια τῆς ἀόρατης δυνάμεως, τὴν ὁποία ἔχουν ἤδη διδάξει ἐνορατικοὶ προφῆτες καὶ ὁ Μεσσίας, πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια. Ὁ ἰνδοϊσμός, μὲ τὴν διδασκαλία τῆς Ἀντβάϊντα, καὶ ὁ βουδδισμός, μὲ τὸ μήνυμα τῆς Νιρβάνα, ἔφεραν τὴν ἀλήθεια τῆς ἀόρατης πραγματικότητος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Χριστὸς τὴν ἔφερε εἰς τὴν Δύσι. Τὸ μήνυμα τοῦ ἀοράτου εἶναι σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις τὸ ἴδιο. Καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἀνακαλύψεώς του μοιάζει ἐπίσης πολύ. Ἡ περισυλλογὴ δὲν ἐφαρμόζεται μόνο σὲ μερικὰ χριστιανικὰ μοναστήρια, ἀλλὰ διδάσκεται ἀπὸ τοὺς ἰνδοϊστὰς καὶ βουδδιστὰς μοναχούς. Ἀποτελεῖ μεγάλο σφάλμα, ποὺ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς Χριστιανοὺς γινόμεθα μισαλλόδοξοι ὅταν ἡ ἰδία μέθοδος ἐφαρμόζεται καὶ ἀπὸ μὴ χριστιανούς.

Ἡ οὐσία τῆς θρησκείας εἶναι παντοῦ ἡ ἰδία ὅταν θεμελιώνεται εἰς τὴν ἀλήθεια. Πρέπει νὰ μάθωμε νὰ ἀναγνωρίζωμε καὶ νὰ λατρεύωμε τὸ Θεό, διὰ μέσου τοῦ μανδύα ποὺ μᾶς ταιριάζει καλύτερα, ἐπίσης ὅμως καὶ διὰ μέσου τῶν πολλῶν ἐνδυμάτων ποὺ φοροῦν ἄλλοι λαοὶ καὶ ἄλλες φυλές, τῶν ὁποίων οἱ ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις — ὅπως καὶ οἱ ναοί των καὶ οἱ θρησκεῖες των — δὲν εἶναι παρὰ μία διαφορετικὴ μορφὴ τῆς ἰδίας αὐτῆς Ἀλήθειας.

Θὰ ἔλθη καιρὸς ὅπου οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ ἐρωτοῦν πιά: «Εἶσαι Χριστιανός, Ἰουδαῖος, Βουδδιστής, Ἰνδοϊστὴς ἢ Μουσουλμᾶνος;». Οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι γνωστοὶ εἴτε ὡς ἄνθρωποι ποὺ ζοῦν καὶ καταλαβαίνουν τὴν ἀλήθεια, εἴτε ὡς ἄνθρωποι ποὺ δὲν τὴν καταλαβαίνουν. Ὁ Πλωτῖνος δὲν ἦταν Χριστιανός, καὶ ὅμως ἐδοκίμασε τὸ βαθύτερο εἶδος γνώσεως, τὴν «Ἕνωσι μὲ τὸ Ἕν», τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει καὶ ἡ μυστικὴ χριστιανοσύνη. Πολλὲς φορές, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ζωῆς, τοῦ ἀπεκαλύφθη ἡ ἡσυχία τοῦ «Μεγάλου Ἀοράτου».

⁂

Η ΝΟΗΣΙΣ μᾶς προσφέρει μία ὀρθὴ θεωρία. Ἡ μυστικὴ περισυλλογὴ μᾶς παρέχει τὴν ἐμπειρία. Μόνη ἡ θεωρία ἐκφυλίζεται πολὺ συχνὰ σὲ ἁπλῆ πνευματικὴ ἀκροβασία. Μόνος ὁ μυστικισμός, χωρὶς πνευματικὸ ἔλεγχο, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς μεταβάλη σὲ ὀνειροπόλους καὶ νὰ μᾶς ἀποκόψη ἀπὸ τὸν κόσμο, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι πρέπει νὰ ἀποδείξωμε καὶ νὰ ζήσωμε τὴν ἀλήθεια.

Ἕνας ἰσορροπημένος συνδυασμὸς τῶν δύο παράγει μία φιλοσοφία, ἡ ὁποία μᾶς προκα-

λεῖ νά ζήσωμε τὴν ζωὴ σὰν μία ἔνδοξη περιπέτεια. Κάθε σκέψις καὶ πρᾶξις πρέπει νὰ δοκιμάζεται διὰ τὴν ἀνεύρεσι τοῦ ὀρθοῦ σημείου ἀναφορᾶς της, ἕως ὅτου ὁλόκληρη ἡ προσωπικότης μας μεταβληθῆ εἰς ἕνα ὄργανον ἀνακαλύψεως καὶ ἑνοποιήσεως μὲ τὸ Ἀόρατο ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, μέσα εἰς τοὺς ἄλλους καὶ εἰς ὅλη τὴν Οἰκουμένη. Τώρα θὰ γνωρίζωμε τὴν ἀλήθεια καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ μᾶς ἀπελευθερώση.

Ἐκεῖ ὅπου ἡ νόησις ἀποδεικνύει, ἀφαιρεῖ καὶ ἀναλύει, ἡ μυστικὴ ἐμπειρία ἀποδεικνύει καὶ ἐναρμονίζει. Τὸ κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ πρέπει νὰ συμπληρώνη τὸ ἄλλο, διότι ἡ γνῶσις τῆς ἀπολύτου πραγματικότητος, τῆς Ἀοράτου δυνάμεως, ἡ ἡσυχία, δὲν ἀποτελεῖ μόνο πνευματικὴ κατανόησι, ἀλλὰ καὶ ἄμεση ἐμπειρία. Ἡ ἐμπειρία ὅσον ὑψηλὴ καὶ ἂν εἶναι, δὲν παύει νὰ εἶναι μία ἐκδήλωσις μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου καὶ γι' αὐτὸ μία ἐκδήλωσις μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἀπορριπτέας ἀρχῆς τοῦ δυϊσμοῦ. Ἡ ἐσχάτη ἀόρατος ἀλήθεια δὲν εἶναι κάτι ποὺ πρέπει νὰ πραγματοποιηθῆ. Εἶναι πάντοτε παροῦσα. Εἶναι τὸ ὁρατὸ καὶ τὸ ἀόρατο. Εἶναι τὸ σύμπαν κι' ἐμεῖς. Μόνον ὅταν ἡ ἐμπειρία τοῦ ἐσχάτου γίνεται ἡ ἰδία τὸ εἶναι ἔσχατον, μόνον τότε ἡ ἀλήθεια γίνεται μία ζωντανὴ πραγματικότης, ὅπως ἐκείνη ἡ ὁποία τόσο τέλεια ἐξεφράσθη μὲ τοὺς βίους τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Βούδδα γιὰ τοὺς βουδδιστὰς καὶ τῶν σοφῶν τῆς Ἀντβάϊντα, γιὰ τοὺς ἰνδοϊστάς.

⁂

ΣΕ ΚΑΘΕ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ὀφείλομε νὰ κάμνωμε διάκρισιν μεταξὺ δύο σχολῶν σκέψεως. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ λαϊκή, ἡ ὁποία ἱκανοποιεῖ τίς ἐξωστρεφεῖς τάσεις τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι εὔκολη, διότι πραγματεύεται τὴν ὁρατή, ὑλικὴ πλευρά, τὴν ὁποία ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῆ, νὰ ἐγγίση, νὰ ἀκούση καὶ νὰ ἀσκῆ διὰ μέσου τῶν τελετουργιῶν καὶ τῶν ἀγαθοεργιῶν. Δημιουργεῖ τοὺς ἱεραποστόλους, οἱ ὁποῖοι, ἀκόμη καὶ μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐπιθυμοῦν καμμιὰ φορὰ νὰ προσηλυτίσουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ ἕνα δόγμα στὸ ἄλλο.

Ἡ δευτέρα σχολὴ εἶναι ἡ μυστική, ἡ ὁποία ἱκανοποιεῖ τὶς ἐσωστρεφεῖς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ μυστικὸ στοιχεῖο εὑρίσκεται ἀποκλειστικὰ μέσα εἰς τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἐξωτερικὸ τύπο ἢ τελετουργία. Σὲ ὅλες τὶς ἐποχὲς ὑπῆρξαν ἄτομα ποὺ ἐφήρμοζαν τὴν μέθοδο τῆς περισυλλογῆς καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τῆς θεώσεως ἀνεκάλυψαν τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὸ ἀπόλυτον.

Ὁ νεο - πλατωνικὸς Πλωτῖνος καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας,

καθὼς καὶ ὁ Μάϊστερ Ἔκχαρτ εἰς τὴν Εὐρώπη καὶ ὁ Σάνκαρα Ἀτσάρυα εἰς τὶς Ἰνδίες, εἶναι μερικοὶ μόνον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς χριστιανισμοῦ, οἱ ὁποῖοι μετέφεραν τὴν ἀνθρώπινη μαρτυρία εἰς τὴν ἀλήθεια ποὺ εὑρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸν φανερό, ὑλικὸ κόσμο. Ἡ ἐξωτερικὴ γλῶσσα ἢ τὰ σύμβολα ὅπου μεταφράζουν τὶς ἐσωτερικὲς ἐμπειρίες τους, πιθανὸν νὰ διαφέρουν μεταξύ των, ἀλλὰ αὐτὸ ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν παραδοσιακὴ θρησκευτικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ἀγωγή τους: Ἡ ἀλήθεια ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν μυστικὴ ὁδὸ εἶναι ἡ ἰδία σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις.

Ἕνας πραγματικὸς μυστικὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιχειρῇ τὸν προσηλυτισμὸ ἀνθρώπων ἀπὸ ἕνα δόγμα στὸ ἄλλο, ἢ ἀπὸ ὡρισμένες μεθόδους λατρείας σὲ διαφορετικὲς — ἀφοῦ καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἀποτελοῦν δραστηριότητες ἀναγόμενες εἰς τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο. Ἠμπορεῖ, τὸ πολύ, νὰ τοὺς ὑποβάλῃ τὴν ἰδέα νὰ λησμονήσουν γιὰ ἕνα διάστημα τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο, διὰ μέσου τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς θεώσεως. Εἰς τὸν μυστικό, ἡ ἀλήθεια ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ἰδία του τὴν ἐμπειρία, ἐνῷ ὁ λαϊκὸς θρησκειολόγος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς διδασκαλίες καὶ τὰ κηρύγματα ἄλλων, τὰ ὁποῖα ὀφείλει νὰ κάμῃ κτῆμα του μὲ μία πρᾶξι πίστεως.

Οἱ καθιερωμένες λαϊκὲς θρησκεῖες ἔχουν ἐγγίσει τὰ νοητικά τους ὅρια. Χρειάζεται ἐμβάθυνσις διὰ τῆς γνώσεως, μέσω τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας. Ἔχουν ἀκόμη τὴν θέσιν τους εἰς τὴν κοινωνίαν μας, ἀλλὰ μόνον εἰς ἕνα ὡρισμένο ἐπίπεδο κατανοήσεως, καὶ τελικῶς θὰ πρέπει νὰ προσπεράσουν καὶ νὰ φθάσουν σὲ μία αὐξανομένη μυστικὴ ἐγρήγορσι. Ἡ διδαχὴ τῆς περισυλλογῆς στὸ εὐρύτερο κοινὸν εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος πραγματοποιήσεως αὐτοῦ τοῦ στόχου.

Ὁ Σάνκαρα Ἀτσάρυα, εἰς τὶς Ἰνδίες τοῦ 9ου αἰῶνος, ἔγραψε: «Μάθετέ τον ὅτι ἡ σκέψις εἶναι ἑκατὸ φορὲς καλύτερη ἀπὸ τὴν ἀκοή, ὅτι ἡ περισυλλογὴ εἶναι ἑκατὸ φορὲς καλύτερη ἀπὸ τὴν σκέψι, ὅτι ἡ θέωσις χωρὶς διαχωρισμὸν εἶναι ἀπείρως καλυτέρα ἀπὸ τὴν περισυλλογή. Διότι εἶναι βέβαιον ὅτι διὰ μέσου τῆς θεώσεως, χωρὶς διαχωρισμὸ φθάνει κανεὶς εἰς τὴν ἀληθινὴ ὕπαρξι τοῦ αἰωνίου».

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ
(«Ἀκρόπολις» 9.6.71)

★ ☆ ★ ☆ ★ ☆ ★ ☆ ★ ☆ ★ ☆ ★ ☆

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σημειώσεις ΧΡΙΣΤΟΥ Α. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐγκάρδια συνομιλία

ΑΓΧΟΣ, ποιήματα. Ἄρη Χατζιδάκη, ἐκδ. «Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίο», Ἀθῆναι 1971.

Ὅταν ἔχω στὰ χέρια μου ἕνα νέο βιβλίο τοῦ Ἄρη Χατζιδάκη, δοκιμάζω τὴν συγκίνησι τῆς συναντήσεως μ' ἕναν παληὸ καὶ καλὸ φίλο. Ἡ πρώτη φράσις θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι: «Λοιπόν, ποῦ ἐμείναμε τὴν ἄλλη φορά;». Ἡ φιλική, ἐγκάρδια συνομιλία, ἡ ποιητικὴ κοινωνία θὰ συνεχισθῆ, θὰ ἐπαναληφθῆ, ὁμαλά, ἥσυχα, σίγουρα, ὄμορφα, συναρπαστικά. Γιατί ὁ Ἄρης εἶναι ὁ ἀπὸ χρόνια ὥριμος ποιητής, φθασμένος στὸ σταθερὸ βάθρο του, πιστὸς στὴν Τέχνη του. Ξέρεις, ὅταν βγάζη ἕνα νέο βιβλίο, ὅτι ξανάρχεται κοντά σου, δίπλα σου, μέσα στὴν καρδιά σου, ἕνας ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ξεχύση τὸ ἄρωμα τῆς ἐκλεπτυσμένης του ποιήσεως, σὲ θέματα ἀνθρώπινα, ἁπλᾶ, μεγάλα. Ἀλλά, τὸ κύριο προσόν του, ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, εἶναι ὅτι δὲν ὑποδύεται, σὰν τὴν λεγεῶνα τῶν μοντέρνων ποιητῶν, τὸν διδάσκαλο... ξένων γλωσσῶν, νὰ διδάξη τά... σανσκριτικὰ τοῦ ἐγκεφαλισμοῦ· οὔτε εἶναι, ὅπως ἄλλοι, μαγνητοφωνητὴς νευρολογικῶν ἐξετάσεων· ἢ ποιητικὸς ἐνδυματολόγος τῆς τριγωνομετρίας. Εἶναι ἕνας ἄνθρωπος ποὺ τραγουδάει, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἄνθρωπο, μὲ τὴν καθομιλουμένη γλῶσσα ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὄχι τὸ συνήθως Ι.Χ. ἰδίωμα ἑνὸς ἑκάστου τῆς ἐποχῆς μας ποιητικοῦ τολμητίου.

Ἀκόμη κι' ὅταν ἡ συμβολικὴ ἢ προβληματικὴ ποίησις ἔχει ἕνα γερὸ πυρῆνα πνευματικῆς ἀνατάσεως, ὁ Χατζιδάκης σὲ ξεκουράζει, ὅπως τὸ ἄνοιγμα ἑνὸς παραθύρου σ' ἕνα κῆπο ἀνοιξιάτικο.

Ἦλθε, λοιπόν, καὶ πάλι κοντά μας ὁ Ἄρης Χατζιδάκης. Κοντά μας, καὶ στὴν ἐδαφικὴ κυριολεξία, γιατὶ πῆρε τὴν σύνταξί του ἀπὸ τὴν δημοσιογραφικὴ θητεία καὶ ἄφησε τὴν ἀγαπημένη του — καὶ μας —

Κρήτη, χάριν τῆς Ἀθήνας. Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ τῆς βιοπάλης του φαίνεται νὰ τὸν ἔχη πολὺ ἐπηρεάσει, γιατὶ ἕνας ὑπολογίσιμος ἀριθμὸς ποιημάτων ἔχουν τὴν πικρὴ γεῦσι τῆς ἀποστρατείας. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, ὁ συνταξιοῦχος βλέπει μὲ νέο βλέμμα τὸ ἀνθρώπινο κοπάδι ποὺ τρέχει πρὸς τὸν μόχθο — σὲ μιὰ πορεία «νεκρῶν», ποὺ κρατάει «μιὰ ὁλάκερη ζωὴ»— μὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὁ συνταξιοῦχος, ποὺ εἶχε πολὺ ποθήσει νὰ ξεκουραστῆ καὶ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὶς εὐθῦνες, τώρα ποὺ τὸ ἐπέτυχε «πὼς θἄθελε στὸ παρελθόν του νὰ γυρίσει». Κι' ἔτσι, στὴν ἀμφιταλάντευσι, «τραβάει γιὰ κεῖ, στὸ σκοτεινὸ τὸν ὄχθο». Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ποιήματά του γιὰ τὸ ἀβαθὲς τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων. Ἀλλά, ἂς δεχθοῦμε αὐτὸ τὸ μέρος τῆς συλλογῆς σὰν ἕνα περιστατικὸ μονάχα. Ὁ παλαιὸς καὶ γνωστὸς Χατζιδάκης, μὲ τὸν σαρκασμό του —τὸ ἄνθος αὐτὸ τῆς ποιήσεώς— ξανάρχεται, ὁ ἴδιος, ὅπως καὶ τὴν ἄλλη φορά», στὰ κοινωνικὰ θέματα — στὰ ἱστορικὰ παραλειπόμενα — «Ὁ Γαλιλαῖος» του ξεχειλίζει ἀπὸ ἀνθρώπινη ἀνωτερότητα— στὰ πολεμικά. Τὸ ἄ γ χ ο ς παραμένει καὶ ὁ ποιητὴς τὸ σαϊτεύει. Ἂς ἀκούσωμε τὸν ποιητὴ νὰ μᾶς ἀπαγγέλλει τὴν «Ἐπέτειο τῆς πρώτης ἀτομοβόμβας», ποὺ μιλάει καὶ γιὰ τὶς ἰδέες του καὶ γιὰ τὴν τεχνική του:

Οἱ ζωντανοὶ ποὺ ὁ θάνατος δὲ θέλησε νὰ πάρει
στὴ Χιροσίμα ὡς ἅπλωσε τ' ὀλέθριο μανιτάρι —
ἔτσι τιμοῦν τὰ θύματα κάθε χρονιά, τὴν ἴδια
μέρα: Στὸν Ὄτα ρίχνουνε χιλιάδες πλοῖα — παιχνίδια
ὁλόφωτα ποὺ τὶς ψυχὲς ἐκείνων συμβολίζουν
Πιστεύουν πὼς τὴ μέρα αὐτὴ ποὺ γίνηκε τὸ κρῖμα
τῶν πεθαμένων οἱ ψυχὲς γυρνοῦν στὴ Χιροσίμα
κ' ὕστερα πάλι ἐκεῖ ψηλὰ στὸν οὐρανὸ γυρίζουν.
Ὢ ναί, ἐπιστρέφουνε οἱ ψυχὲς — ποτάμι φωτερὸ·
τὴ Γῆ νὰ στήνει βλέπουνε μακράβριο χορὸ
καὶ πίσω πᾶν στὸν οὐρανὸ μ' ἀνείπωτη ὀδύνη
Τότε δὲν θὰ ξανάρθουνε, σὰν βασιλέψει εἰρήνη...

Φρικαλέα μνήμη

ΟΙ ΕΛΕΓΕΙΕΣ (1940-1970) Γεωργίου Β. Καφταντζῆ, Σέρρες 1971.

Πρόκειται περὶ ἐπιλογῆς τῶν δημοσιευμένων ποιημάτων στὴν τριακονταετία, μὲ δέκα ἀνέκδοτα τῆς τελευταίας πενταετίας.

Ἡ ἐπιλογὴ αὐτὴ ἐπαναφέρει στὴ μνήμη τὴν φρίκη τοῦ πολέμου γενικά, καὶ εἰδικώτερα τῆς ξένης στὴν Ἑλλάδα κατοχῆς καὶ τοῦ ἀντιστασιακοῦ ἀγῶνος. Τὰ γεγονότα, ποὺ εἶναι θέματα τῶν ποιημάτων, ἔχουν

ἐξαϋλωθῆ, ἔχουν χάσει τὴν συγκεκριμένη ταυτότητα, διατηρῶντας μονάχα ἕνα ἰδεολογικὸ περίγραμμα. Καὶ δὲν χρησιμοποιοῦνται ἐναντίον ἑνὸς συγκεκριμένου ἐχθροῦ, ἀλλὰ τοῦ πεύματος τῆς βίας καὶ τῆς ἀπανθρωπίας. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ ποίημα γιὰ τοὺς «κρεμασμένους τῆς ἰτιᾶς», ποὺ παραγγέλλουν:

Στὸ λαὸ νὰ πεῖτε αὐτοὺς
αὐτοὺς τοὺς στρατιῶτες τοῦ ἀποσπάσματος νὰ κλάψει
γιατὶ οἱ στρατιῶτες οἱ φτωχοὶ
τοὺς ἑαυτούς των σκότωσαν.

Καὶ στὴν «Παράκληση» ἀποκαλεῖ «τοὺς στρατιῶτες τοῦ ἐχθροῦ» ἀδέρφια. Ὅλο τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιλογῆς ἐναντιοῦται στὸ σύστημα, ποὺ ἀποθηριώνει τὸν ἄνθρωπο. Ἀκόμη καί γιὰ τὸν καταδότη ἐπιφυλάσσει ἕνα αἴσθημα οἴκτου, ὅταν τὸν περιγράφει νὰ ἐπισκέπτεται τὸν τόπο τῶν ἐκτελέσεων, στὴν ἐπέτειό των, καὶ νὰ «φιλάει τὰ σταχτιὰ βράχια μ' ἕνα λυγμό».

Καθώς, ὅμως, ὁ θάνατος διαποτίζει ὁλόκληρη σχεδὸν τὴν ἐπιλογή, ἕνας ποὺ θ' ἀναζητοῦσε τὴν ἐνδεχόμενη μεταφυσικὴ ἐπίδρασι μέσα σὲ τόση πληθώρα τάφων, θ' ἀπεγοητεύετο. Ὑπάρχει στὶς «Μικρὲς προετοιμασίες γιὰ μεγάλο ταξίδι» ὁ μονόλογος τοῦ μελλοθανάτου —ἡ μόνη νύξις σὲ μεταφυσικὰ— προετοιμάζεται νὰ φύγη μὲ τὴν ἄγνοια καὶ τὴν ἀμφιβολία:

...πῶς θὰ μάθω ἂν καταντήσω χόρτο ταπεινὸ
ἂν φεύγω μὲ τοὺς γερανούς, ἂν κλαίω μὲ τὴ θάλασσα
ἢ ἕνα μαζί σας θἆμαι δυνατὰ ποτάμια...
Δὲν εἶμαι σίγουρος ἂν σὲ ξαναβρῶ ἑαυτέ μου.

Κραυγὴ Εἰρήνης

Φλογισμένη Πολιτεία, ποιητικὴ σύνθεσις Γεωργίας Δεληγιάννη-Ἀναστασιάδη, ἐκδ. «Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίο».

Τὸ ὅραμα μιᾶς γῆς εἰρηνικῆς καὶ ἀδελφωμένης, ὅπου

Κάθε παιδὶ
ἔχει μανάδες τὶς γυναῖκες ὅλες
κάθε γυναίκα
ἔχει δικά της ὅλα τὰ παιδιά...

εἶναι τὸ κεντρικὸ θέμα τῆς ποιητικῆς συνθέσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε μέρη: Τὸ ὅραμα τῆς «Χρυσῆς ἐποχῆς» εἰρήνης καὶ εὐδοκίας, σὲ ἀρχαϊκὰ πλαίσια, τὴν φρίκη τοῦ πολέμου, τὴν πάλη τῶν δυνάμεων Σκότους καὶ Φωτός, τὴν πάλη τῶν δυνάμεων Ἐλευθερίας καὶ Δυναστεύσεως (στὸν β΄ παγκόσμιο πόλεμο) καὶ τὸ κήρυγμα τερματισμοῦ τοῦ πολέμου ὡς μέσου ἀντιμετωπίσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν.

Ἡ σύνθεσις διακρίνεται γιὰ τὴν ἀπουσία μεγαλοστομίας καὶ φλυαρίας. Εἶναι λιτή, περιεκτική, δυναμική. Ἐπιτυχημένη ἡ ἰδέα τῆς προσωποποιήσεως τῶν φωτεινῶν καὶ σκοτει-

νῶν δυνάμεων καὶ τῆς προσωπικῆς ἀναμετρήσεως:

Ἤτανε ἁπλὸ παλληκάρι
νερὸ πεντακάθαρο ἀπὸ ἀνάβρα βουνοῦ...
Κι' ἀπάντησε τοῦ σκοταδιοῦ τὸν ἄρχοντα
μιὰ νύχτα μαύρη
νὰ τὸν προστάζει ἀγριωπὸς
μὲ κέρατα στριφτὰ
καὶ δόντια κάπρου:
—Νὰ μετρηθοῦμε!
—Ἂς μετρηθοῦμε!
σκοτάδι ἐσὺ καὶ φῶς ἐγὼ
—Ἐδῶ στῆς πίσσας τὸ πηγάδι
ἐγὼ μὲ τὸ μαστίγιο!
—Κι' ἐγὼ μὲ τὴν ψυχή!
Ὅπου βαράει ὁ Σκοτεινὸς
ξυπνοῦνε οὐρλιάζοντας
οἱ πόνοι τῆς κόλασης...
Ὅπου βαράει ὁ Φωτεινὸς
λουφάζουν οἱ πόνοι
στὸ μαρμαρένιο του στῆθος
γίνονται ἀστέρια
τὰ μαστιγώματα.
Ὅπου βαράει ὁ Σκοτεινὸς
τρίζουνε κόκκαλα
ματώνουνε σάρκες.
—Θὰ πεῖς τὸ «Ναί»!
Ὅπου βαράει ὁ Φωτεινὸς
μιὰ φωνὴ στεντόρεια κράζει
καθαρὰ
βροντερὰ
νικηφόρα
—Ὄχι! Ὄχι! Ὄχι!...

Ἕνα δεῖγμα ἀκόμη ἀπὸ τὸ ποίημα γιὰ τὴν πυρηνικὴ βόμβα:

Ὅπου πατάει ἕνας ἄνθρωπος
ἕνας τόπος στέρφος
ὅπου μνέσκει ἕνας ἄνθρωπος
μιὰ ἔρημη καρδιὰ
ὁλομόναχη μέσα στὸν πόνο
ὅπου ἔπαιζε ἕνα μικρὸ παιδί,
ἀποκαΐδια
κλαῖνε τὰ παιχνίδια...

Πνεῦμα καὶ Τεχνολογία

Ἡ Μουσικὴ τῶν Ἀετῶν. Ἑλένης Σιάτρα-Λαζανᾶ, ἐκδ. «Νέα Σκέψη», Ἀθῆναι.

Ἡ διαμαρτυρία κατὰ τῆς τεχνολογίας ποὺ μηχανοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο, τὸν φυλακίζει στὰ σύγχρονα οἰκοδομήματα, τόσο στεγνὰ ἀπὸ διάθεσι πνευματική, καὶ τὸν ἀδειάζει ἀπὸ ψυχικὲς δομήσεις — φαίνεται νὰ ἀποτελῆ, ὄχι τὸ βασικὸ «θέμα» τῆς συλλογῆς, τουλάχιστον ὅμως ἕνα θέμα προσφιλές, ὅπου ἐπανέρχεται μὲ πολλὲς παραλλαγές.

Σ' ἕνα μέγαρο, ποὺ «καταβρόχθιζε μπετόν», κόπηκε τὸ συρματόσχοινο, ἕνας ἐργάτης ἐπολτοποιήθηκε καὶ ἔσμιξε «μὲ τὸν γκρίζο χυλό», ἀλλὰ αὐτὸ στάθηκε «ἕνα ἁπλὸ γεγονός».

Ἡ ἀντικατάσταση ἔγινε ἀστραπιαία,
στὸν ἄνθρωπο,
στὸ συρματόσχοινο.
Τὸ μέγαρο
καταβρόχθιζε μπετόν.

Στὸ μέγαρο αὐτό, ποὺ παρομοιάζεται σὲ ἄλλο ποίημα μὲ κάστρο, θὰ ἐγκλεισθοῦν «οἱ ψυχὲς τῶν ἐνοίκων, τραγικοὶ αὐτόχειρες». Προσέξετε καὶ τὸ «Ἄγχος ἀπρόσωπο»:

Τσιμεντόλιθοι!
Γκρίζα παγερότητα σὲ ἀλλεπάλληλες σειρές.
Ὁ τοῖχος ὑψώνεται
ἀπρόσωπος, ἐχθρικός.
Ἡ ἐποχὴ πυργώνει τὸ ἄγχος της,
γκρίζο, ἀπρόσωπο.
Ἡ ἐποχὴ φυλακίζει
τὸν ἑαυτό της.

Γενικώτερα, ἡ ποιήτρια καλλιεργεῖ τὰ ὑψηλὰ αἰσθήματα καὶ ἰδιαιτέρως τὴν Εἰρήνη καὶ τὴν Ἀγάπη. Πρωτοτυπεῖ, ὅμως,

στὴν τεχνοτροπία, ὅταν ἐπιχειρῇ νὰ μεταγγίσῃ τὰ κοινότοπα αὐτά, ἴσως καὶ «χρηστομαθειακὰ» αἰσθήματα· καὶ ἐδῶ ἔγκειται ἡ ξεχωριστὴ ποιότης τῆς ἐργασίας της. Τὰ ποιήματά της ἔχουν μιὰ κλασικὴ λιτότητα καὶ μοιάζουν μὲ ἐπιγραφὲς σὲ ἀρχαῖα μάρμαρα. Θὰ δώσω, σὰν δεῖγμα, δύο μόνον ποιήματα ἀπὸ τὰ πολλὰ ὡραιότατα «γλυπτικὰ» θὰ ἔλεγε κανείς, ἔργα:

ΧΡΕΟΣ

Ἀγάπη!
Καλῶνα λιβανωτοῦ καὶ φλόγας
στὰ κρέπια τῶν σκαταδιῶν,
δεῖχνε
τὸ δρόμο τοῦ χρέους.

ΑΝΤΙΔΩΡΟ

Ἄνθρωπε!
Τὸ μῖσος σου λόγχισε τὴν πλευρά (μου
ἡ χολή σου ἔκαψε τὰ χείλη μου,
ἡ ἀγάπη μου
κάρφωσε στὸ πέτο σου
ἕνα λουλούδι μελωδίας.

Θέλω ἀκόμη νὰ σημειώσω ἕνα ἀκόμη ποίημα, ποὺ ἀποκαλύπτει, μὲ τὸν βαθὺ στοχασμό του, τὴν ξεχωριστὴ καλλιέργεια τῆς ποιητρίας, ἐκτός, πάντοτε, ἀπὸ τὸ ἐκφραστικὸ κάλλος.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΘΕΟΙ

Μέσα μου αὐτοκτόνησε
κι' ὁ τελευταῖος ἀνθρώπινος θεός.
Εἶχε πολὺ κουραστεῖ
ἀπ' τὸ λιβανωτὸ
καὶ τὶς ἐναγώνιες περιποιήσεις
τῆς ἱέρειας ψυχῆς μου.
Κι' ἤθελα τόσο νὰ πιστεύω
σ' ἕναν ἀνθρώπινο θεό!

Φυλετικὲς διακρίσεις

«Οἱ ἐγγύτερον τῶν Θεῶν οἰκοῦντες», ποιήματα Ἰωάννας Δρίβα-Μαραβελίδου, ἐκδ. «Βιβλιοεκδοτική» Ἀθῆναι.

Ξεχωρίζει σ' αὐτὴν τὴν ποιητικὴ συλλογή, ἡ «Τριλογία τοῦ Νέγρου». Τὸ πρῶτο μέρος ἀφιερώνεται, μὲ τὸν τίτλο τῆς συλλογῆς, στὸν δολοφονημένο Νέγρο πάστορα Μάρτιν Λοῦθερ Κίγκ, «Ἱερέα τῆς Ἀγάπης»:

Ἡ σφαῖρα τοῦ κακοῦ τὸν ἄγγιξε
μὲ τὰ χείλη μισάνοιχτα καθὼς ἔλε-
(γε: Ἀγάπη...
Με τὰ χέρια ὑψωμένα σὲ δέηση
γιὰ τὸ δίχρωμο πλῆθος ποὺ τὸν
(ἄκουε.
Τὸ δέρμα του ἦταν μαῦρο.
Ἡ Ἀγάπη ἔχει ὅλα τὰ χρώματα.

Στὰ ἄλλα δύο μέρη εἶναι τὸ παράπονο τοῦ μαύρου γιὰ τὴν πικρή του ζωὴ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐσωτερικὴ ἱκανοποίησις γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων, ἄσχετα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος των.

Ἀποφθέγματα

Ψηφίδες β΄, Σχήματα καὶ πρόσωπα ἰδεῶν, Ἰάσωνος Εὐαγγέλου, ἐκδ. Ι. Σιδέρης Ἀθῆναι.

Ἕνας νέος κύκλος στοχασμῶν διατυπωμένων μὲ πυκνότητα γνωμικῶν. Ὁ συγγραφεύς, ἂν καὶ πιστεύῃ πὼς «ἕνας στοὺς χίλιους σκέπτονται» καὶ οἱ ἄλλοι «κατορθώνουν νὰ

μὴ σκέπτωνται», ἐμπιστεύεται τίς σκέψεις του στὸ κοινόν, ἐλπίζοντας ὅτι θ' ἀνήκη στὴν «ξεχωριστὴ μονάδα ἐπὶ τῶν χιλίων». Στὴν πραγματικότητα, οἱ σκέφεις του εἶναι τροφὴ γιὰ τὴ σκέψι. Θὰ μεταφέρω μερικὲς «ψηφίδες», ποὺ ἄρεσαν σὲ μένα ἰδιαίτερα:

276. Ἔτσι — ὄρθιος πρέπει νὰ στέκεις ἡ γῆ νὰ σ' ἕλκει —ἀπὸ κάτου— κι οὐρανὸς νὰ σὲ τραβάει — ἀπὸ ψηλά.

302. Ἡ ἄγνοια ποὺ συνειδητοποιήθηκε, εἶναι μιὰ γνώση.

313. Θέλεις ν' αὐξήσεις τὴ δύναμη τοῦ ποταμοῦ, Ἐμπόδισε τὸ ρεῦμα του. (Παραλλαγὴ τῆς γνωστῆς παροιμίας, ὅτι τὶς ἰδέες, ὅσο τὶς χτυπᾶς, τόσο βαθύτερα εἰσχωροῦν, ὅπως τὰ καρφιά).

342. Τυπικὸ δεῖγμα λογικῆς ἀσαφειας ποὺ διατυπώνεται μέ... ἀπόλυτη σαφήνεια εἶναι τὸ θρησκευτικὸ δόγμα.

358. Τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας μονο στὸ λύχνο τῆς ἐλευθερίας καίει, ἔστω κι ἂν αὐτὸς ὁ λύχνος εἶναι μιὰ μικρὴ ἀδούλωτη καρδιά.

Βασικὴ γραμμὴ τῶν «ψηφίδων» εἶναι, θὰ ἔλεγα, ἡ ἰδεατὴ κοινωνία τῶν ἐνήμερων ἀνθρώπων γιὰ τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς. Μερικὲς «ψηφίδες» ξεχωρίζουν γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ πυκνότητα τοῦ στοχασμοῦ καὶ τὴν εὐστοχία, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ποὺ μακραίνουν σὲ μεγάλες περιόδους. Ἐπίσης, μερικὲς τουλάχιστον, ἐγὼ τουλάχιστον, τὶς βρῆκα ἄστοχες. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 38 λέγει ὅτι «τὸ νὰ συμφιλιώνεσαι διαρκῶς μὲ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ νικήσεις τὸ φόβο σου γι' αὐτόν, εἶναι ἕνα εἶδος μιθριδατισμοῦ». Ἀλλά, ὁ βασιλεὺς τοῦ Πόντου Μιθριδάτης ἐλάμβανε συστηματικῶς μικρὲς δόσεις δηλητηρίου γιὰ νὰ ἐθίση τὸν ὀργανισμό του, ὥστε ν' ἀνθέξη καὶ σὲ δόσι θανατηφόρο γιὰ ὅποιον ἄλλον, ἐὰν τοῦ ἐδίδετο δολίως ἀπὸ συνωμότες, δηλ. ὁ μιθριδατισμὸς εἶναι μιὰ ἰδιότης τοῦ σώματος· ἐνῶ ἡ κ α τ α ν ό η σ ι ς τῆς λειτουργίας τοῦ θανάτου εἶναι καθαρῶς φιλοσοφικὴ ἄσκησις, ποὺ δὲν γίνεται γιὰ νὰ νικήση κανένα φόβο, ἀλλὰ γιὰ τὴν ὀρθὴ κατάκτησι τῆς ζωῆς. Ὅσο ὑπάρχει φόβος, δηλ. ἄγνοια, δὲν ἐπέρχεται καμμία συμφιλίωσις.

Ἐπίσης, δὲν ἐννοῶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 67, κατὰ τὴν ὁποίαν «τὸ μοναδικὸ ἀθῶο καὶ ἀνεύθυνο θῦμα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τιμωρεῖται καὶ ὑποφέρει, εἶναι τὸ σῶμα του».

Ἀλλά, τί εἶναι ἄνθρωπος; Δὲν εἶναι μία ἑνότης σώματος καὶ πνεύματος ἢ ψυχῆς; Ἀπὸ τὸ σῶμα δὲν ἀπορρέουν εὐθῦνες, ὅταν τὸ σύνολον ἔχει τὸ σῶμα ὡς κίνητρον; Καὶ ὅταν τιμωρῆται τὸ σῶμα, γιὰ τί πρᾶγμα τιμωρεῖται; Γιὰ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ἀπορρέουσες ἀπὸ λειτουργίες πνευματικὲς μόνον; Καὶ ἂν συνέβαινε ἕνα τέτοιο πρᾶγμα, τὸ πνεῦμα τοῦ σώματος ποὺ ὑποφέρει, θὰ ἔμενε ἀτιμώρητο, ἀβασάνιστο; Τί εἶδους χωρισμὸς τῆς ἐννοίας «ἄνθρωπος» εἶναι αὐτός, ποὺ ὑπονοεῖ ὁ συγγραφεύς, ὁμολογῶ τὴν ἀδυναμία μου νὰ συλλάβω.

Πανηγυρικὸς τοῦ '21

ΟΙ ΦΛΟΓΕΣ (Στιγμὲς μιᾶς μεγάλης ὥρας 1821-1971) Λούλας Δ. Κωνσταντινίδη, «Νέα Σκέψη» Ἀθῆναι 1971.

Ἡ γνωστή μας ποιήτρια ἀφιερώνει μιὰ σειρὰ πεζὰ λυρικὰ κείμενα στοὺς προδρόμους καὶ τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ 1821, στοὺς ἀνώνυμους ἥρωες τῶν μεγάλων θυσιῶν καὶ σὲ μικρὴ ὁμάδα ἐθνικῶν ποιητῶν.

Ὁ τόνος τῶν κειμένων αὐτῶν εἶναι καθαρὰ πανηγυρικός. Τὸ ἀφιέρωμα θὰ κέρδιζε, ἂν συνοδευόταν ἀπὸ σύντομα χαρακτηριστικὰ περιστατικὰ τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος, ποὺ ἀφθονοῦν στὴν βιβλιογραφία.

Ἐξ ἄλλου, ἡ τάσις τῆς ὑμνολογίας ἐνίοτε παραγνωρίζει τὴν ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα τῆς Ἐθνεγερσίας, τῆς ὁποίας εἴχαμε πολλὲς ἐκρήξεις πρὶν ἀπὸ τὸ '21 καὶ τίποτε δὲν ἐπιτρέπει τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι «χωρὶς αὐτὸ (τὸ '21) ἡ ὅλη ὑπόθεση τῆς ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας θὰ ἦταν ἀ κ ό μ α ἕνα ἄλυτο πρόβλημα». Ἐπίσης, νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτυχὴς ἡ παρομοίωσις τοῦ π ρ ω τ ε ϊ κ ο ῦ Ρήγα μὲ τὸν Ἀχιλλέα, πολὺ λιγώτερο μὲ τὸν Παπαφλέσσα. Τέλος, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παρασιωπηθῆ ἡ διάθεσις ἐξωραϊσμοῦ τοῦ Ἀγῶνος, μὲ τὴν τελεία ἀπουσία τῶν σκιωδῶν του στιγμῶν. Ἡ ὑπερνίκησις τῶν ἀδυναμιῶν δὲν ἦταν κι' αὐτὴ «στιγμὴ μεγάλης ὥρας»;

Ἡ ψυχοπάθεια

Παραχαράκτες, Κλεάρχου Ρέκκα, Θεσσαλονίκη 1971.

Πρωτόλειον νέου συγγραφέως σὲ μορφὴ ἐξομολογήσεως ἑνὸς ἀπὸ κληρονομικότητα ψυχασθενοῦς. Μερικὰ ἀποσπάσματα, καθαρῶς Φροϋδικά, διακρίνονται γιὰ τὴν ἀνατριχιαστικὴ ὠμότητα. Ἄλλα, θέτουν, ἔστω καὶ μὲ ἀτελῆ ἐκφραστικὰ μέσα, τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα τῆς ὑπευθυνότητος τῶν ἀτόμων, ποὺ βαδίζουν γιὰ τὴν ἵδρυσι οἰκογένειας. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἔφθασε, τελευταῖα, στὴν δημοσιογραφικὴ ἐπικαιρότητα, κατὰ ἄγριον τρόπο.

Κοσμογονικά

MAELSTROM. Ποιήματα Πέτρου Μαριδάκη. Ἀθῆναι 1970.

Σὲ κόσμους ὀνείρου καὶ φαντασίας, σὲ πλαίσια κοσμογονικὰ καὶ μυστηριακὴ ἀτμόσφαιρα ἐκδηλώνεται ὁ ποιητής, ζητῶντας ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη νὰ παραδοθῆ ὁλότελα, μὲ τὴν ὅρασι καί τὴν αἴσθησι, ὄχι πάντα τὴ νόησι, στίς εἰκόνες του. Ὑπάρχει μουσικὸς ρυθμός. Ὑπάρχει ποιητικὴ φλέβα. Ὑπάρχει ἕνα μήνυμα, δυσδιάκριτο συχνά, προσφερόμενο στὴν ἐλεύθερη διάθεση τοῦ κοινωνοῦ. Ὑπάρχει, ὁπωσδήποτε, μιὰ ξε-

χωριστὴ ἀτμόσφαιρα.
Ὁ «Γυμνὸς θεός» εἶν' ἕνα ἐκφραστικὸ δεῖγμα τῶν ποιητικῶν στόχων καὶ μέσων.

Τὸν ἔβλεπα σιμὰ στὴ ρεματιά,
κατάμονο, σ' ὅλες του τὶς μεταμορφώσεις:
Ἦταν ὁ Θεὸς ποὺ γδυνόταν τὸ πνεῦμα,
μένοντας ἄγγελος.
Ἦταν ὁ ἄγγελος ποὺ γδυνόταν τὴν ὀμορφιὰ
μένοντας ἄνθρωπος.
Ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ γδυνόταν τὴν ψυχή,
μένοντας κτῆνος.
Ἦταν τὸ κτῆνος ποὺ γδυνόταν τὸ στῖγμα.
μένοντας σάρκα.
Σφαδάζοντας στὸ ἀρχέγονο παλμὸ τῆς ζωῆς
στὸν ἔσχατο σπασμὸ τοῦ θανάτου.

Ἐπιγράμματα

ΠΟΙΗΜΑΤΑ, Μαρίτσας Παρασκευᾶ, ἔκδ. «Νέα Σύνορα», 1971

Πρώτη φορὰ δοκιμάζει τὰ φτερά της ἡ νέα ποιήτρια, ξεκινώντας κιόλας μὲ δικό της ὕφος. Λακωνικὴ ἐπιγραμματικότης συμπυκνώνει σκέψεις καὶ ἀπόψεις πάνω σὲ γεγονότα ἱστορικά. Θὰ δώσω μερικὰ δείγματα:

ΑΝ

Τοῦ Ἕκτορα ἂν κρατοῦσες τὴν ἀνάσα
καὶ τῆς Κασσάνδρας τὴ φωνή, ἂν ἄκουγες
δὲ θἄχες πέσει Ἴλιον συντρίμμια.

ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

Κίονες Κορινθιακοί.
Ἑνὸς ἐγκλήματος διαιώνιση
ἀντίλαλος κραυγῶν τ' Ἀγαμέμνονα.

ΑΡΑΓΕ

Ἄραγε θὰ πεθάνουμε ὀρθοί;
ἢ μήπως γονατίσουμε
τὸ τέρμα πρὶν νὰ βροῦμε;

Θὰ ξεχωρίσω ἀκόμη ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ποιήματα (σύντομα ἐπίσης) τὸ «Ξαναζοῦν», στὸ ἀντίκρυσμα ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, σὲ ὥρα νυκτερινή, ὅταν, κατὰ τὸν Εὐριπίδη «τὰ πολλὰ» τελοῦνται...

Ἕνα τιτίβισμα κορυδαλλοῦ
τ' ἀστέρια ξύπνησε
καὶ τὸ φεγγάρι ξαφνιασμένο
ἔγειρε πάνω στοῦ Φοίβου τὸ Ναὸ
ἀντανακλῶντας στοὺς κίονες
τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων
ρίχνοντας ἴσκιους στὶς ἱέρειες
καὶ στὰ Μυστήρια,
ποὺ ἀναδεύονται καὶ ξαναζοῦν
αὐτὴν τὴν ὥρα.

ΧΡΟΝΙΚΑ

«Κατηγορῶ» τῶν διακρίσεων φυλῆς

Ὁ γνωστὸς δημιουργὸς τοῦ κινηματογράφου Γκουαλτιέρο Γιακοπέττι («Σκυλίσια ζωή», 1961, 1965, «Ἄφρικα ἀντίο», 1967), ἐπανέρχεται μὲ ἕνα νέο φίλμ γιὰ νὰ αἰφνιδιάση, ὅπως λέγει, «τὶς ἐφησυχασμένες συνειδήσεις τῆς τρομερῆς ἐποχῆς μας». Ἡ νέα του ταινία «Μπάρμπα Θωμᾶ ἀντίο» κρύβει ἕνα δριμύτατο Κατηγορῶ κατὰ τῶν φυλετικῶν διακρίσεων ὁπουδήποτε στὸν κόσμο καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἀμερική. Στὴν ταινία αὐτή, σύμφωνα μὲ τὶς περιγραφές, θὰ ἰδῇ ὁ θεατής:

—Πῶς ζοῦν οἱ «μαῦροι σκλάβοι» ἀλλὰ κι οἱ «λευκοὶ σκλάβοι» στὸν ἀμερικανικὸ Νότο.

—Σκλάβοι σὰν «τράβελλερ's τσὲκ» —οἱ Νέγροι ἐνοικιάζονται σήμερα γιὰ τὶς πολιτικὲς ἐκλογὲς— σκλάβες λευκὲς καὶ μαῦρες ποὺ ἐνοικιάζονται γιὰ μιὰ μόνο νύχτα.

—Τὶς θρυλικὲς «φάρμες» τοῦ Νότου — τοῦ χθὲς καὶ τοῦ σήμερα. Τὴν οἰκογένεια καὶ τὴ ζωὴ τοῦ Λιούϊς Μπράουν, ἰδιοκτήτη σήμερα μιᾶς ἀπὸ τὶς γνωστότερες καὶ πιὸ παλιὲς κατοικίες «ρατσιστῶν» τοῦ 19ου αἰῶνος.

—Πῶς μαστιγώνεται ἕνας νέγρος — βιαιότητα τοῦ σήμερα.

—Ἐπαγγελματίες βασανισταί. Εὐθανασία γιὰ τοὺς σκλάβους ποὺ εἶναι ἀνίκανοι γιὰ δουλειά.

—Τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα: Νέα Ὀρλεάνη, τοῦ χθὲς καὶ τοῦ σήμερα.

Στὴν ἴδια ταινία ἔχουν ἐνταχθῆ σκηνὲς «ντοκυμανταίρ» ἀπὸ τὶς δολοφονίες τοῦ Τζὼν καὶ τοῦ Μπὸμπ Κέννεντυ, καθὼς καὶ τοῦ Μάρτιν Λοῦθερ Κίνγκ, ὅπως καὶ σκηνὲς ἀπὸ τὶς κηδεῖες τῶν τριῶν αὐτῶν ἀλησμονήτων ἀνδρῶν.

Τὸ ποδόσφαιρο καὶ ἡ... Παναγία

Ἀναγνώστης τῆς ἐφημερίδος «Τὰ Νέα», μὲ τὴν ὑπογραφὴ «Ἕλλην Χριστιανὸς φίλαθλος», τῆς ἔγραψε ὅτι «ἂν ἔχασε ὁ ΠΑΟ εἰς τὸ Γουέμπλεϋ, πταίει ἡ ἔλλειψις πίστεως ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς συγχρόνους μας...». Καὶ συνεχίζει: «Ποῖος ἐσκέφθη νὰ προσευχηθῇ, ποῖος ἔκαμε ὁλονυκτίαν, εὐχέλαιον, βασκανείαν ἢ παράκλησιν εἰς ναόν, διὰ νὰ νικήση ὁ ΠΑΟ; Δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολὴ ἐὰν μετεφέρετο ἀκόμη καὶ ἡ Εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης ἀπὸ τὴν Τῆνο, ἵνα εὐλογήση τοὺς ποδοσφαιριστάς μας...»!!!

Ἡ ἐφημερίδα φαίνεται νὰ ἐξωργίστηκε. Ἀπάντησε: «Ἔ, ὄχι!

ὦ Ἕλλην Χριστιανὲ φίλαθλε! Μὴ βλασφημοῦμε τὰ θεῖα!»

Ἀλλά, γιατί εἶναι βλασφημία τῶν θείων ἡ ἐπίκλησις τῆς Παναγίας πρὸς ἐπέμβασιν σ' ἕναν ποδοσφαιρικὸ ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς μιᾶς τῶν ἀντιμαχομένων ὁμάδων καὶ δὲν εἶναι ἡ ἐπίκλησις στὴν «Ὑπερμάχο στρατηγὸ» ὑπὲρ ἑνὸς ἐμπολέμου κράτους ἐναντίον ἑνὸς ἄλλου, ἐνίοτε ἀμφοτέρων χριστιανικῶν; Ὁ «Ἕλλην Χριστιανὸς φίλαθλος», μάλιστα, φαίνεται περισσότερο χριστιανὸς ἀπὸ ἄλλους ποὺ ζητοῦν εὐλογία τῶν φονικῶν ὅπλων, ζητώντας μόνον εὐλογία μιᾶς μπάλλας, φουσκωμένης μὲ ἀέρα...

Μέντιουμ καὶ Σία

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος γιὰ τὸν ἀγῶνα στὸ Γουέμπλεϋ, ἂς σημειωθῇ ὅτι... ἴσως ἡ ἧττα τῆς ὁμάδος τοῦ Παναθηναϊκοῦ νὰ ὀφείλεται στὴν μὴ μετάβασι στὸ Λονδῖνο ἑνὸς ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ μέντιουμ τῶν Ἀθηνῶν (μὲ δίπλωμα, φυσικά!), ποὺ εἶχε δηλώσει, ὅτι θὰ πήγαινε γιὰ νὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς μὲν παίκτας τοῦ ΠΑΟ νὰ εὐστοχοῦν, τοὺς δὲ τοῦ Αἴαντος νὰ ἀστοχοῦν. Καὶ τὸ... μέγα ἐρώτημα εἶναι: Δὲν πῆγε; Ἢ δὲν τὰ κατάφερε; Καὶ γιατί; Μήπως κανένα ἄλλο μέντιουμ ἀπὸ τὴν Ὁλλανδία τὸν ἐξουδετέρωσε; Ὁπότε, στὴν οὐσία, ἔπαιξαν καὶ «ἄσαρκες» ὁμάδες...

Φυσικά, τὸ μέντιουμ θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐπαγγελματική του ἐργασία. Ὁ κάθε ἄνθρωπος «κάτι» κάνει γιὰ νὰ ζήσῃ... Αἴφνης, ὁ Παναγιώτης Καρταλάκης, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καταγόμενος καὶ διατρίβων εἰς Αἰγάλεω (ὅπου καὶ ἡ... δραματίστρια!), ὁ ὁποῖος κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν δυόμισυ ἐτῶν, ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ «λευκοῦ μάγου», ἤτοι τοῦ πολεμίου τῶν «μαύρων μάγων», ἐπὶ χρήμασιν, ἀσφαλῶς, καὶ δὴ ἀφθόνων. Ὁ Καρταλάκης ἀπεκαλύφθη ὅτι ἔχει καὶ ἰδιόκτητη βίλλα στὴν Σαλαμῖνα, ὅπου κατεσχέθησαν τιμαλφῆ 200.000 δραχμῶν, χαρτονομίσματα 170.000 δραχμῶν καὶ 126 χρυσὲς λίρες — τεκμήρια τῆς δράσεώς του. Ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τῆς δίκης, ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὰ καὶ γιὰ τὸν ἐπιχειρηματία καὶ γιὰ τὰ θύματά του, παίρνομε μερικὰ στοιχεῖα γιὰ ἕνα ἀπὸ τὰ θύματα:

«. . . Κάποιαν ἡμέρα ἀντελήφθη ὅτι τοῦ εἶχαν ρίξει στὴν ἐξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ του λάδι καὶ στραβὰ καρφιά. Ἐτρομοκρατήθη τότε καὶ σχημάτισε τὴν ἐντύπωσι ὅτι τοῦ εἶχαν κάνει μάγια.

Ἀνεκοίνωσε τότε τὶς ὑπόνοιές του σὲ μιὰ γνωστή του καὶ ἐκείνη τὸν ἔπεισε νὰ πᾶνε μαζὶ στὸ σπίτι τοῦ Καρταλάκη γιὰ νὰ ἐπιτύχουν, μέσῳ αὐτοῦ, τὴν λύσι τους. Πραγματικά, ὁ κατηγορούμενος τοὺς ἐδέχθη καὶ προθυμοποιήθηκε νὰ τοὺς ἐξυπηρετήση. Ὅταν δὲ τὸν ρώτησαν τί θὰ στοιχίσῃ αὐτὴ ἡ δουλειὰ τοὺς ἀπήντησε: «Δὲν τὸ ξέρω αὐτό, θὰ μᾶς τὸ ποῦν τ' ἄστρα. Θὰ τὰ ρωτήσω».

Τοὺς κάθησε τότε σὲ μιὰ καρέκλα, διάβασε κάτι μυστηριώδεις περικοπὲς ἀπὸ ἕνα βιβλίο, ποὺ ἰσχυρίσθη ὅτι ἦταν «Σολομωνική», τοὺς «δρασκέλισε» κατόπιν κρατώντας μιὰ ξιφολόγχη, ποὺ εἶχε χαραγμένο πάνω της τὸν διάβολο, καὶ συνέστησε στὸ θῦμα του νὰ ρίξῃ νερὰ στὸν «Κηφισσὸ» γιὰ νὰ τὰ πάρῃ τὸ ποτάμι καὶ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους, ποὺ τὸν κατεδίωκαν. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἐπετεύχθη τοῦτο καὶ ὁ Καρταλάκης ἐπῆγε στὸ σπίτι τοῦ θύματος καὶ τὸν διέταξε νὰ βγάλῃ ἀπὸ ἕνα σεντούκι τὶς οἰκονομίες ποὺ εἶχε.

Τὸ θῦμα ἔβγαλε 218.000 δραχμές. Ὁ δράστης τὶς τύλιξε μὲ μπλὲ χαρτὶ καὶ μὲ ἕνα σεντόνι. Ξαναδιάβασε πάλι μερικὲς περικοπὲς ἀπὸ τὴ «Σολομωνική» καὶ συνέστησε στὸ θῦμα του νὰ ξαναβάλη τὶς οἰκονομίες του στὸ σεντοῦκι. Ἀλλὰ καὶ πάλι οἱ ἄγριοι δὲν ἤθελαν νὰ «ἐξευμενισθοῦν». Γι' αὐτὸ ὁ Καρταλάκης τοῦ ὑπέδειξε νὰ στείλουν 33.000 δρχ. στὴν ἐκκλησία τοῦ Ταξιάρχη, στὴν Σύμη, καὶ 5.000 δρχ. στον Ἅγιο Νικόλαο τῆς Τήνου, «ἀλλὰ ὅλα γιὰ νὰ πιάσουν —ἐπέμενε— πρέπει νὰ πᾶμε στὸ νησὶ τῆς Μεγαλόχαρης».

Τὸ ταξίδι στὴν Τῆνο ἔγινε. Καὶ τότε ὁ κατηγορούμενος πῆρε τὶς 33.000 ἀπὸ τὸ θῦμα, ποὺ ἐπέμενε νὰ τὶς στείλουν μὲ ταχυδρομικὴ ἐπιταγή, καὶ προσεποιήθη ὅτι τὶς ἔρριξε στὴ θάλασσα. Μὲ τον ἴδιο τροπο ὁ κατηγορούμενος, «ταχυδρόμησε» καὶ τὶς 5.000 δρχ. στὸν Ἅγιο Νικόλαο.

«Ἀνένδοτοι» ὅμως οἱ ἄγριοι, δὲν ἤθελαν νὰ ἀφήσουν ἥσυχο τὸ θῦμα τους. Τότε ἐκεῖνο, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Καρταλάκη, ἔκανε καὶ αλλη «θυσία». Ἔβγαλε ἀπὸ τὸ σεντούκι του 208 χρυσὲς λίρες καὶ τὶς ἔδωσε στὸν κατηγορούμενο. Ἐκεῖνος τὶς ἔβαλε σὲ μιὰ λεκάνη μὲ θάλασσα καὶ ξύδι, ἔσβησε τὰ φῶτα καὶ στὸ φῶς ἑνὸς κεριοῦ διάβασε ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴ «Σολομωνική». Ὅταν τελείωσε δίπλωσε τὶς λίρες σ' ἕνα σεντόνι καὶ τοῦ εἶπε νὰ τὶς κρύψη στὸ σεντοῦκι. Τὸ θῦμα ὅμως βρῆκε τὸ πακέτα ἐλαφρύτερο, τὸ ἄνοιξε και εἶδε ὅτι ἔλειπαν 136 λίρες.

—Τί ἔγιναν οἱ λίρες, ρώτησε τὸν μάγο.

—Τὶς ἔφαγαν οἱ αγριοι, τοῦ ἀπήντησε μυστηριωδῶς! Βλέπεις, πέσαμε στὴ χειρότερη περίπτωσι, ἀλλὰ ποῦ θὰ μᾶς πᾶνε, θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσουμε».

Ὁ συνήγορος τοῦ κατηγορουμένου κ. Δ. Πουλέας εἶπε ὅτι, «ὁποιαδήποτε τιμωρία τοῦ πελάτου του δὲν θὰ ὠφελήση σὲ τίποτε, ὅσο θὰ ὑπάρχουν τόσον ἀφελεῖς ἄνθρωποι...». Ὁ κ. συνήγορος ἤθελε νὰ πῆ ὅτι οἱ ἀπατεῶνες εἶναι ἕνα εἶδος... φοροτεχνικῶν στὴν ἀφέλεια, ἡ ὁποία πρέπει νὰ πληρώνη.

Νὰ πληρώνη, ναί, χρήματα καὶ τιμαλφῆ... Ἀλλὰ τί νὰ πῆ κανεὶς γιὰ ἐκείνους ποὺ πληρώνουν ἀπαλλοτριώνοντας τὴν ἴδια τὴν ψυχή τους...

Ὡστόσο, φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι μόνον τὰ ἀφελῆ ἄτομα, ποὺ συντηροῦν αὐτὸν τὸν κερδοσκοπικὸ ἀποκρυφισμό. Τὸ πρακτορεῖον εἰδήσεων Γιουνάϊτεντ μετέδωσε ἀπὸ τὸ Κάϊρο ὅτι, τρεῖς ἀνώτατοι ἡγέτες τῆς Αἰγύπτου —ποὺ εἶναι τώρα στὴ φυλακὴ γιὰ τὴν συνωμοσία τους πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ προέδρου Σαντάτ— εἶχαν κινηθῆ κατόπιν ὁδηγιῶν ἑνὸς πνεύματος... Εἶναι ὁ πρώην ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν στρατηγὸς Φαουζί, ὁ πρώην ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν Γκομάα καὶ ὁ πρώην ὑφυπουργὸς Σαράφ. Αὐτοί, ὅπως ἔγραψε καὶ ἡ ἐφημερίδα «Ἄλ Ἀχράμ», ἐσύχναζαν σὲ πνευματιστικὲς συνεδριάσεις καὶ «μιλοῦσαν» μὲ τὸ πνεῦμα ἑνὸς Σεΐχη, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ ἐνθαρρύνθηκαν στὴν συνωμοσία τους, ἡ ὁποία θὰ ἐκορυφοῦτο μὲ ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, ἀφοῦ τὸ «πνεῦμα τοῦ Σεΐχη» ἔβλεπε νίκη...

Ἡ ζωὴ στὸ 2.000

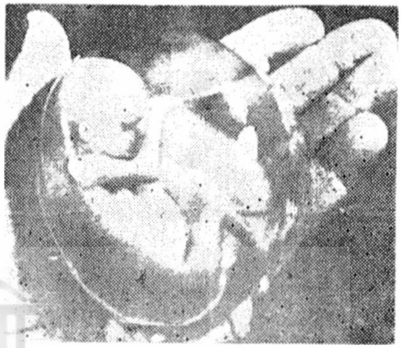
Ὁ Ἀμερικανὸς «μελλοντολόγος» (ἕνας νέος κλάδος τῆς ἐπιστήμης) Θεόδωρος Γκόρντον περιέγραψε μερικὲς σημαντικὲς ἀλλαγές, οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς ὁποῖες θὰ πραγματοποιηθοῦν στὶς

βιολογικὲς ἐπιστῆμες. Προέβλεψε ἔτσι, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι: Μέχρι τὸ 1980 θὰ ὑπάρχουν τεχνητὲς καρδιές, ποὺ θὰ λειτουργοῦν μὲ ραδιοϊσότοπα. Μέχρι τὸ 1980, ἐπίσης, θὰ ἔχουν ἐκλείψει ὅλες οἱ βακτηριολογικὲς ἀσθένειες. Μέχρι τὸ 1990 θὰ ἔχη βρεθῆ τὸ φάρμακο κατὰ τοῦ καρκίνου. Μέχρι τὸ 2.000 θὰ ἔχη αὐξηθῆ ὁ μέσος ὅρος ζωῆς κατὰ 50 ἔτη. Μέχρι τὸ 2000 ἢ καὶ νωρίτερα θὰ ἔχη τελειοποιηθῆ ὁ ἔλεγχος τῶν γεννήσεων. Μέχρι τὸ 1985 θὰ ἔχη δημιουργηθῆ τεχνητὴ ζωή. Μέχρι τὸ 1985 θὰ ἔχη τελειοποιηθῆ ἡ τεχνικὴ τῆς δημιουργίας διδύμου ὁποιουδήποτε ὀργανισμοῦ. Μέχρι τὸ 1980 ἡ τεχνικὴ τῆς μαζικῆς παραγωγῆς λιπασμάτων ὑψηλῆς ἀποδόσεως θὰ ἔχη διαδοθῆ σὲ ὁλόκληρο τὸν κόσμο. Ἐπίσης, ὁ ἠλεκτρονικὸς ὑπολογιστὴς θὰ διπλασιάζη τὴ «νοημοσύνη» του κάθε 30 μῆνες. Ὁ κ. Γκόρντον τόνισε ὅτι ὅσα ἀνέφερε δὲν ἀποτελοῦν ἁπλῶς προβλέψεις ἀλλὰ τεχνολογικοὺς στόχους, ποὺ βρίσκονται ἤδη ἐν ἐξελίξει.

Ζωὴ σὲ σωλῆνα

Στὸ Πρεσβυτεριανὸ νοσοκομεῖο «Κολούμπια» τῆς Νέας Ὑόρκης ἔγινε ἕνα πείραμα γονιμοποιήσεως μέσα σὲ σωλῆνα, ἀπὸ τὸν δόκτορα Λάντρουμ Σέτλς, τὸν πρῶτο ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος μπόρεσε νὰ παρακολουθήση ὡς αὐτόπτης μάρτυς ὅλην τὴν διαδικασία τῆς γονιμοποιήσεως.

Ὁ δόκτωρ Σέτλς ἐπραγματοποίησε τὴν γονιμοποίησι τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ στὸ ἐργαστήριο, παίρνοντας ἕνα ὠάριο ἀπὸ τὴν ὠοθήκη μιᾶς γυναίκας καὶ προσθέτοντας ἑκατομμύρια σπερματοζωάρια ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει στὴν φύση. Παρακολούθησε μὲ τὸ μικροσκόπιο τὸ ὠάριο, ποὺ ἔλαμπε σὰν ἕνας μακρινὸς ἥλιος, καθὼς βομβαρδιζόταν ἀπὸ χιλιάδες χιλιάδων σπερματοζωάρια ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ διαπεράσουν τὰ τοιχώματά του. Ὅλην αὐτὴ τὴν διαδικασία ὁ γιατρὸς τὴν ἀποκαλεῖ «χορὸ τοῦ ἔρωτα».

Στὸ χέρι τοῦ δόκτορος Σέτλς τὸ 12 ἑβδομάδων ἔμβρυο μέσα στὸν δοκιμαστικὸ σωλῆνα

Ὕστερ' ἀπὸ μερικὲς ὧρες ἕνα σπερματοζωάριο εἰσχώρησε τελικὰ στὸ ὠάριο, γιὰ νὰ γίνη ἕνα μὲ τὸν πυρῆνα του (τὸ καθένα τους συνεισφέροντας τὰ 23 ζωτικὰ χρωμοσώματα) καὶ νὰ δημιουργήση ἕναν καινούργιο ὀργανισμό.

Τὰ ἑπόμενα βήματα θὰ εἶναι μεταμοσχεύσεις ἐμβρύων σὲ περιπτώσεις ἀδυναμίας γονιμοποιήσεως ἀπ' εὐθείας ἢ ἀντενδείξεως ὁλοκληρώσεως τῆς κυοφορίας.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ θὰ πετύχη πρῶτος τὴν δημιουργία ἑνὸς παιδιοῦ σὲ δοκιμαστικὸν σωλῆνα

θὰ ἀποκτήση, σὰν τὸν Κρίστιαν Μπάρναντ, φήμη ἀπὸ τὴν μιὰ μέρα στὴν ἄλλη. Ἡ ἀποτυχία —ἴσως μὲ τὴν μορφὴ ἑνὸς παραμορφωμένου παιδιοῦ— θὰ τὸν κάνη, ἀντίθετα, ἀποδιοπομπαῖο τράγο. Οἱ πρωτοπόροι πάντως προχωροῦν στὸ ἔργο τους πολὺ προσεκτικὰ καὶ ὁ δόκτωρ Σέπλς διέκοψε τὸ πείραμά του, γιὰ νὰ βεβαιωθῆ ὅτι δὲν ἔχει γίνει κανένα λάθος, μὲ προσεχεῖς ἐπαναλήψεις. Ὅμοια πειράματα ἐκτελεῖ καὶ μία ὁμάδα ἐρευνητῶν στὸ πανεπιστήριο τοῦ Καίμπριτζ.

Στὸ Διάστημα ἕνας «οὐροβόρος ὄφις»

Οἱ ἀστρονόμοι ἀντιμετωπίζουν ἕνα παράξενο πρόβλημα: Στὸ ἐξωτερικὸ Διάστημα διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις ἑνὸς «μαύρου» ἄστρου, ποὺ ἔχει χάσει τὸ φῶς του, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὸν ὄγκο του (διαπιστούμενον ἀπὸ τὴν πυκνότητα, βαρύτητα καὶ μαγνητικὸ πεδίο), τοῦ ὁποίου, ὅμως, ὁ ὄγκος λιγοστεύει συνεχῶς. Ἀποτελεῖται ἀσφαλῶς ἀπὸ ὕλη. Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι στὸ ἄστρο αὐτὸ δὲν συνέβη τὸ φαινόμενο τῆς ἐκρήξεως, ἀλλὰ μιὰ ἐξέλιξις κατ᾽ ἀντίστροφη γραμμή: τὸ ἄστρο ἄρχισε νὰ τρώη τὸν ἑαυτό του. Ὅταν συμβαίνη ἡ ἔκρηξις, ἡ ὕλη διασκορπίζεται πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἔξω. Στὸ φαινόμενο ποὺ παρατηρήθηκε στὸ μαῦρο ἀστέρι, ἡ ὕλη ἔπεφτε πρὸς τὸ κέντρο του. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι τὸ μαῦρο ἀστέρι ἄρχισε νὰ χάνη τὸν ὄγκο του κι αὐτὴ ἡ διαδικασία συνεχίσθηκε μέχρι τοῦ σημείου νὰ μὴ εἶναι τώρα ὁρατό.

Σχέδιο τοῦ Γάλλου Σ. Μπρουτὲν γιὰ τὸ μυστηριῶδες φαινόμενο.

Εἶναι μία «ὀπή» στὸ Διάστημα. Μέσα της πέφτει ἡ ὕλη... Οἱ ἀστρονόμοι ὠνόμασαν τὸ «μαῦρο» ἄστρο «Φαντομᾶ». Δὲν τὸ βλέπουν, γιατὶ κινεῖται μέσα στὴ νύχτα. Νοιώθουν, ὅμως, τὴν παρουσία του. Καί, ἀσφαλῶς, ἀργότερα, ὅταν ἡ διαπλανητικὴ περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου πάρη μεγαλύτερη ἔκτασι καὶ διαστάσεις, ἴσως τότε νὰ τὸ ἐπισημάνουν καὶ νὰ τὸ ἐξηγήσουν μὲ τὰ τελειότερα μέσα.

Αὐτὴ ἡ ὀπὴ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ μιὰ σκιὰ μέσα στὴ νύχτα, ἕνα σημεῖο ἀπεριόριστα πυκνῆς ὕλης, ἕνα ἄστρο ποὺ αὐτοκτονεῖ, ποὺ τρώγεται μόνο του, ὅπως ἕνα φίδι τρώει τὴν οὐρά του. Τὸ μάτι μας δὲν μπορεῖ νὰ δῆ καθαρά, γιατὶ ἀκόμα δὲν διαθέτομε τόσο τέλεια μέσα γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ παρατηρήσωμε, ν᾽ ἀναλύσωμε καὶ νὰ κρίνωμε, ἀλλὰ δίνομε μιὰ ἐξήγησι αὐτοῦ τοῦ μαύρου ἄστρου, μὲ τὴ λογική μας. Θὰ ρωτήση ὅμως κα-

νεῖς: εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχῃ ἀστρονομία καὶ ἀστρονομικὴ παρατήρησις μεταξὺ τυφλῶν ἀνθρώπων, γιατὶ μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸν «Φαντομᾶ» τοῦ Διαστήματος εἴμαστε ὅλοι τυφλοί;

Ἂν ζοῦσε ὁ Ἀϊνστάϊν, θὰ μποροῦσε νὰ κάνῃ πολλὲς σκέψεις, μὲ βάσι τὴν θεωρία του γιὰ τὸ μαῦρο αὐτὸ ἀστέρι. Ἀκριβῶς γιατί, ὅπως λένε οἱ ἀστρονόμοι, στὸ μαῦρο αὐτὸ ἀστέρι, ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος ἀνταμώνουν κατὰ ἕνα τρόπο περίεργο, ἔτσι κανεὶς δὲν ξέρει ἂν τελικά τὸ ἴδιο αὐτὸ ἄστρο θὰ αὐτοκτονήση μὲ τὸ νὰ αὐτοεξαφανισθῇ ἢ ἂν αὐτὴ ἡ διαδικασία ποὺ θυμίζει φίδι ποὺ τρώει τὴν οὐρά του θὰ συνεχισθῇ ἐπ' ἄπειρον, μέσα στὴν αἰωνιότητα.

Σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα αὐτό, ὁ διελθὼν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα Ἀμερικανὸς καθηγητὴς τῆς θεωρητικῆς φυσικῆς κ. Τζὼν Οὐῒλερ ἐδήλωσε ὅτι γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ ἐπιστήμονες νὰ ἐρευνήσουν τὶς διάφορες «μαῦρες κηλῖδες» τοῦ Σύμπαντος, πρέπει πρωτίστως νὰ βελτιώσουν τὰ ὄργανα τὰ ὁποῖα συλλαμβάνουν τὴν ἀκτινοβολία τῆς βαρύτητος. Πρὸς τὴν κατεύθυνσι αὐτὴ ἐργάζονται: εἰς ΗΠΑ τρεῖς ὁμάδες ἐπιστημόνων, εἰς Ἀγγλίαν δύο ὁμάδες καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν μία ὁμάς.

Στὸ Σύμπαν, εἶπε, ὑπάρχουν πέντε μορφαὶ ἐνεργείας: Αἱ «μαῦραι ὀπαί», τὸ λάδι, ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια, ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἡ μεγαλυτέρα πηγὴ ἐνεργείας.

Καὶ προσέθεσε: «Γιὰ μένα, τὸ πλέον ἐνδιαφέρον σημεῖον γνώσεως εἶναι κατὰ πόσον εἶχε δίκαιο ὁ Πλάτων καὶ κατὰ πόσον ὁ Πυθαγόρας. Ὁ Πλάτων εἶπε ὅτι, ὅλα εἶναι Γεωμετρία. Καὶ ὁ Πυθαγόρας ὅτι ὅλα εἶναι Μαθηματικά. Κάθε ἡμέρα παλεύω μὲ τὸ ἐρώτημα αὐτό: Ποιός ἔχει δίκαιο;... Νομίζω ὅτι αἱ «μαῦραι ὀπαὶ» εἶναι ἕνα μικρὸ βῆμα γιὰ νὰ ἀνακαλύψω ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο μεγάλους Ἕλληνας φιλοσόφους εἶχε δίκαιο».

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἂς θυμηθοῦμε ὅτι ὁ «οὐροβόρος ὄφις» εἶναι πανάρχαιον Μυστηριακὸν σύμβολον τῆς αἰωνιότητος. Ἡ ἱκανότης τοῦ ὄφεως ν' ἀνανεώνῃ τὸ δέρμα του ἐτησίως ἦτο ἡ φυσικὴ ἰδιότης ποὺ ἐνέπνευσε τὸν συμβολισμὸν τοῦ αἰωνίως ἀνανεουμένου κόσμου.

Ἄγγ. Σικελιανός καὶ Ἐδ. Συρέ

Φιλολογικὸ «γεγονὸς» ἀπετέλεσε ἡ δημοσίευσις τῆς ἀγνώστης ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ μὲ τὸν Ἐδουάρδο Συρὲ (στὸν τόμο 1969-70 τῶν «Νεοελληνικῶν Σπουδῶν», ἀπὸ τὸν κ. Ὀκτάβιο Μερλιέ, τέως διευθυντὴν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν), ἀπὸ τὴν ὁποίαν προκύπτει ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἤσκησε ὁ μεγάλος θεοσοφιστὴς Συρὲ στὸ ἔργον τοῦ Σικελιανοῦ.

Ἔγραφε ὁ ποιητής, στὶς 25 Δεκεμβρίου 1926, πρὸς τὸν «πολυσέβαστο Δάσκαλο», ὅπως ἀποκαλοῦσε τὸν Συρέ:

«Τὶς αἰτίες ποὺ μ' ἔκαμαν νὰ πάρω τὴν ἀπόφαση νὰ τοποθετήσω τὸν πρῶτο βαρὺ θεμέλιο λίθο μιᾶς παμμέγιστης πνευματικῆς πράξης στοὺς Δελφούς, τὸ ἔργο Σας ὁλόκληρο, ἡ

ζωή Σας, καὶ μέσαθε τους ἡ ψυχή Σας ποὺ πάντα ἔνοιωθα παροῦσα, τὶς ἐξηγοῦν καὶ τὶς ὑπερασπίζουν καλύτερα ἀπ' ὅ,τι θα μποροῦσα νὰ το καμω ἐγὼ γιὰ τον ἰδιο τον ἑαυτο μου καὶ γιὰ τοὺς ἀλλους. Μὰ θαρρῶ πὼς εἶναι χρεος μου νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἡ ἀπόφαση αὐτὴ κι ὁλόκληρο τὸ σχέδιο τῆς πράξης μου, τωρινῆς καὶ μελλοντικῆς δὲν ἀναβλύζουν μόνον ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολοῦσα ἀλήθεια τῶν αἰτιῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μιὰ μακρὰ καὶ διαρκῆ πειθαρχία, ποὺ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ συλλάβω τὴν πράξη αὐτὴ καὶ νὰ οἰκοδομήσω τὸ σχεδιο τοῦτο, πάνω στην Κοσμικὴ Τάξη καὶ τὸ Χρόνο. — Ὄχι τὸ Χρόνο, ὅπως λέει ὁ Ὀρφεας, τῆς φανερῆς περιστροφῆς τοῦ Ἥλιου, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ δενει μεταξύ τους καὶ πραγματώνει τὶς πνευματικὲς περιόδους τῆς Ἱστορίας. Πέρασα τὴν πνευματική μου ἥβη σκύβοντας διαδοχικὰ πάνω στὴν Ψυχὴ τῶν Ἐρειπίων καὶ στα χαλασματα τῶν Παραδόσεων, ὄχι γιὰ ν' ἀντλήσω ἀπ' ἐκεῖ τὸ θέμα ἑνὸς ἔργου συγκίνησης καὶ νοσταλγίας, ἀλλὰ γιὰ νὰ γνωρίσω τελικὰ, καθὼς τὸ κάνουν μὲ μιὰ πηγὴ ποὺ ἐξαφανίζεται κάτω ἀπὸ το χῶμα γιὰ νὰ ἐμφανιστῆ ξανὰ πάντα μακρύτερα, τὴ διαίρεση τῆς φλέβας καὶ τὸ μεγάλο αἰώνιο, κεντρικὸ παλμό. Χρόνια πολλὰ ἔζησα στὴν Ἐλευσῖνα, στὴν Ὀλυμπία, στὴν Ἐπίδαυρο, στοὺς Δελφοὺς τέλος. Στοὺς Δελφούς, ποὺ στάθηκαν τὸ σημεῖο ἐκκίνησής μου, ἡ μεγάλη ὁρμὴ ποὺ ἀποτυπώθηκε γιὰ πάντα στὴν ψυχή μου ἀπὸ τὴν πρώτη μου ἐπίσκεψη κεῖ πάνω, σὰν ἤμουν ἀκόμα σχεδον παιδί, γιὰ νὰ γίνουν, ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια, τὸ σημεῖο τοῦ γυοισμοῦ μου κι ἡ συνεχής μου διαμονὴ στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα.

Γνωρίζετε καλύτερα ἀπὸ καθε ἀλλον, πολυαγαπημένε καὶ πολυσεβαστε Δάσκαλε, ποὺ σε Σᾶς καθε διψασμένη στὸν καιρό μας ψυχὴ χρωστᾶ εὐγνωμοσύνη υἱικὴ καὶ μοναδική, γνωρίζετε τοὺς ἀγῶνες ποὺ γιὰ κάθε ἄνθρωπο προηγοῦνται τῆς κατάκτησης τοῦ πυρήνα τῶν ἰδιων του τῶν προβλημάτων — που εἶναι, καθως ἀδιάκοπα τὸ ἐξηγήσατε, τα προβλήματα ὅλων καὶ τὰ προβλη ματα τοῦ Σύμπαντος. Ἀλλα, τη στιγμὴ ποὺ Σᾶς γραφω, εἶναι κιολας καιρος που ἔχοντας βγεῖ ἀπο τον ἴδιο μου τὸ λαβύρινθο καὶ ἀπο το λαβύρινθο τοῦ Χρονου, μπόρεσα νὰ χορέψω γύρω ἀπὸ τὸ βωμὸ τῆς αἰώνιας Γῆς το χορὸ τῆς λύτρωσης μου. Δεν θὰ μποροῦσα νὰ Σᾶς πῶ σ' ἕνα (μονο) γραμμα, ὁλόκληρο το πλάνο τῆς πράξης μου ἔτσι καθὼς τη μελετῶ, ἀλλὰ πιστεύω πὼς ἦρθε ἡ στιγμὴ νὰ δώσουμε φωληὲς ἀκατάλυτες σ' αὐτες τὶς Ἀρχές, ὅμοιες μ ἀητοὺς ποὺ οἱ φωληές τους κάηκαν καὶ ποὺ πλανιῶνται μ' ἀγωνια πανω ἀπὸ τ' ἀποκαΐδια, τὶς μεγάλες Ἀρχὲς τῆς ἐξόριστης Ψυχῆς καὶ τῆς δημιουργοῦ Τάξης. Σὲ λίγες μέρες, ὕστερα ἀπὸ σιγὴ πολλῶν χρονων, ἐγ καταλείποντας τὸ πρόσφατο καταφύγιό μου τῆς Ἐλευσίνας, λογαριάζω νὰ προβάλλω μὲ τὸ Λόγο —ποὺ ὡρίμασε μέσα μου εὐλαβικὰ κι ἔφτασε, καθὼς τὸ ἐλπίζω, στὴν κατάσταση τῆς μεγαλύτερης ἐσωτερικῆς του γλυκύτητας— τὴ Δύναμη τὴν ἀδιάλλακτη κι αἰώνια. Θέλω νὰ προβάλλω τὴν Ἱεραρχία, νὰ τὴν κάμω φανερὴ καὶ νὰ τὴν ἀποδείξω πιότερο παρὰ ποτὲ ἀπαραίτητη, μέσα ἀπο τη μελέτη τῶν προβλημάτων καὶ τῶν τωρινῶν γεγονότων τοῦ Κοσμου.

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

Ἐβραβεύθη τὸ βιβλίον τοῦ κ. Φ. Φάλμπου

«Ὁ Φραγκομαχαλᾶς τῆς Σμύρνης»

Τὸ ἐφετεινὸν βραβεῖον, τὸ ἀπονεμόμενον εἰς μνήμην Κώστα Κανάρογλου, εἰς τὸ καλλίτερον βιβλίον τοῦ παρελθόντος ἔτους μὲ περιεχόμενον ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπενεμήθη εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Φιλίππου Κ. Φάλμπου. «Ὁ Φραγκομαχαλᾶς τῆς Σμύρνης» (ἔκδοσις τῆς «Ἑνώσεως Σμυρναίων»).

Ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς κ. Εὐάγγελος Φωτιάδης, Ἐπίτιμος Διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης, ἐπίσης, ἐκ τοῦ ὁμοτίμου καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κυρίου Γεωργίου Ἰωακειμόγλου, προσωπικότητος Σμυρναϊκῆς διεθνοῦς ἐπιστημονικῆς ἐπιβολῆς, ὡς προέδρου, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κυρίου Γεωργίου Σπυριδάκη καὶ τοῦ Σμυρναίου λογοτέχνου κυρίου Τάσου Ἀθανασιάδου.

Ὁ κ. Φωτιάδης, ἀπαριθμήσας τὰς εἰδικὰς ἀρετὰς τοῦ ἔργου τοῦ κ. Φάλμπου διὰ τὴν Σμυρναϊκὴν βιβλιογραφίαν, ἐτόνισεν ὅτι τοῦτο κτᾶται καὶ εὐρυτέραν σημασίαν, ὄχι μόνον διότι ὁ κόσμος τῆς Ἰωνίας ἔχει αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἀναγωγὴν πρὸς τὸν ὅλον ἑλληνικὸν κόσμον καὶ ἐν μέρει πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν καὶ πρὸς τὸν κόσμον τῆς Ἐγγὺς καὶ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ διότι κεφάλαιά τινα τοῦ βιβλίου, ὅπως λόγου χάριν τὸ σχετιζόμενον πρὸς τὰ Φραγκοχιώτικα βιβλία, ἔχουν καὶ περισπούδαστον εἰδικὸν ἐνδιαφέρον. Καὶ ρίπτει σπάταλα τὰ παρατηρήματά της ἡ καθολικωτέρα πολυμάθεια τοῦ συγγραφέως, — «οὐ τῇ χειρὶ ἀλλ' ὅλῳ τῷ θυλάκῳ». Πίνακες ὀνομάτων καὶ λέξεων ἑλληνικῶν καὶ ξένων, εἰκόνων, χαρτῶν, σχεδίων, ἐντύπων γενικῶς πίνακες ἐπίσης βραχυγραφιῶν καὶ χρονολογιῶν, — κατακλείουν τὸ ἔργον, τὸν ὡραῖον αὐτὸν περίπατον ἀνὰ τὴν Σμύρνην, τὴν ἀγέρωχον ἐν δουλείᾳ Σμύρνην».

ΑΝΑΜΕΝΕΤΑΙ ΟΤΙ ΣΥΝΤΟΜΩΣ ΤΟ ΒΑΤΙΚΑΝΟΝ ΘΑ ΑΡΗ ΤΟΝ ΑΦΟΡΙΣΜΟΝ ΤΩΝ ΤΕΚΤΟΝΩΝ

Στό φύλλο τῆς 3ης Ἰουλίου τοῦ Παρισινοῦ περιοδικοῦ «Μάτς» ἐδημοσιεύθη ὅτι τό βράδυ τῆς 22ας Ἰουνίου, ὁ ἐπίσκοπος Πεζερίλ, βοηθός τοῦ Καρδιναλίου τῶν Παρισίων, ἐπεσκέφθη ἐπισήμως τήν Μεγάλην Στοάν τῆς Γαλλίας καί ὡμίλησεν εἰς συγκέντρωσιν χιλίων καί πλέον Τεκτόνων, μέ θέμα «Τά σημεῖα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς αὔριον».

Ἡ Μεγάλη Στοά εἶναι μία ἐκ τῶν τριῶν Τεκτονικῶν Δυνάμεων τῆς Γαλλίας, μέ 10.000 μέλη περίπου. Ἀντιπροσωπεύει τό «κέντρον», μεταξύ τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς (μέ 20.000 μέλη), ἡ ὁποία θεωρεῖται ἡ μᾶλλον ἀδιάλλακτος πρός τό Βατικανόν, καί τῆς Ἐθνικῆς Μεγάλης Στοᾶς (5.000 μέλη), ἡ ὁποία εἶναι ἡ μόνη ἀνεγνωρισμένη ἀπό τήν Ἀγγλίαν καί τόν διεθνῆ Τεκτονισμόν ὡς «ὀρθόδοξος», λόγῳ τῆς ἀπαιτήσεως ἀπό τούς ὑποψηφίους νά δηλώσουν πίστιν εἰς τόν Θεόν καί τήν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Ἡ τελευταία αὐτή Τεκτονική Δύναμις, μετά τόν θάνατον τοῦ πάπα Ἰωάννου 23ου, εἶχεν ὑποβάλει συλλυπητήρια εἰς τό Βατικανόν, παρά τοῦ ὁποίου καί ἔτυχεν ἀπαντήσεως εὐχαριστηρίου.

Ἡ ὁμιλία τοῦ σεβασμ. Πεζερίλ προεκάλεσε μέγα ἐνδιαφέρον καί ἐτέθησαν ἐρωτήσεις, αἱ ὁποῖαι παρέτειναν τόν διάλογον μέχρι τῆς 1ης πρωινῆς ὥρας.

Ὁ συνεργάτης τῆς «Παρί - Μάτς» κ. Ρομπέρ Σερρού σχετικῶς γράφει:

«Πολλοί διερωτῶνται: Διατί ἕνας ἐπίσκοπος, ἐκπροσωπῶν τήν ἐπίσημον ἱεραρχίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀπετόλμησε νά εἰσδύσῃ εἰς τό ἀπό μερικούς εἰσέτι ἀποκαλούμενον ἄντρον τοῦ Σατανᾶ; Ἐξήγησις τῆς Μεγάλης Στοᾶς τῆς Γαλλίας: «Τό τυπικόν μας ἐπιτρέπει νά δεχώμεθα καί βεβήλους». Ἐξήγησις τοῦ σεβ. Πεζερίλ: «Ἱερεῖς ἤ ἐπίσκοποι, ἔχομεν καθῆκον νά μεταφέρωμεν παντοῦ τόν λόγον τοῦ Θεοῦ».

Πρό τινων ἑβδομάδων, ἡ «Σιβιλτά Καττόλικα», ἡ ἀξιόλογος ἐπιθεώρησις τῶν Ἰταλῶν Ἰησουϊτῶν, ἥτις, λέγουν, ὅτι δέν δημοσιεύει κανένα ἄρθρον μή διορθωμένον ἐκ τῶν προτέρων ἀπό τόν Πάπαν αὐτοπροσώπως, ἔγραφεν: «Πρέπει νά καταργηθῇ ὁ ἀφορισμός τῶν Μασόνων εἰς οἱανδήποτε δύναμιν καί ἄν ἀνήκουν».

Δέν πρόκειται, πλέον, περί εὐσεβοῦς πόθου. Συντόμως, ἡ Ρωμαϊκή Ἐκκλησία θά ἄρῃ τόν ἀφορισμόν, ὅστις, ἀπό τοῦ Κλήμεντος XII (1738) πλήττει πάντας τούς Τέκτονας. Τό συμβάν ὑπό τούς θόλους τῆς Μεγάλης Στοᾶς τῆς Γαλλίας εἰς Παρισίους θά ἀποτελέσῃ σταθμόν. Ἤδη, διά πολλούς χριστιανούς, οἱ Τέκτονες δέν εἶναι πλέον χωρισμένοι ἀδελφοί».

ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τὰ Γραφεῖα τοῦ «Ἰλισοῦ», Δραγατσανίου 6, ὄροφος 6ος, (Πλατ. Κλαυθμῶνος), εἶναι ἀνοικτὰ μόνον κάθε Δευτέρα, Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ 10 - 12 π.μ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

Παρακαλοῦμεν ἀποστέλλετε μὲ ταχυδρομικὴν ἐπιταγὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν: «Κωστῆν Μελισσαρόπουλον, Δραγατσανίου 6, Ἀθήνας, 122». Ἀποστολαὶ μὲ τραπεζιτικὰς ἐπιταγὰς ἢ ἐντολὰς μᾶς δυσκολεύουν. Νὰ ἀναγράφεται καθαρὰ τὸ ὀνοματεπώνυμον καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀποστολέως.

ΠΑΛΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟΜΟΙ

Τιμὴ τόμων παρελθόντων ἐτῶν δρχ. 60. Τιμὴ τεύχους δρχ. 12.

Δὲν ὑπάρχουν μεμονωμένα τεύχη ὑπ' ἀριθ. 1 - 5, 7 - 9, 11 - 12, 15 - 18, 23, 25 - 26, 28 - 30, 32 - 33, 40, 44, 49 - 50, 55 - 60, 67 - 70, 79 οὔτε τόμοι 1956 - 1959, 1961 - 1963, 1967 - 1968.

ΑΛΛΑΓΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΝ

Τεύχη ἀποσταλέντα στοὺς κατωτέρω συνδρομητάς μας, ἐπεστράφησαν ἀπὸ τὸ Ταχυδρομεῖον μὲ τὴν σημείωσιν: «μετώκησε» ἢ «ἄγνωστος». Παρακαλοῦνται ὅσοι τοὺς γνωρίζουν νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν ἢ νὰ μᾶς δώσουν τάς διευθύνσεις των.

ΑΘΗΝΩΝ:

Ντίνα Ἀναστασάτου, Σπετσῶν 71. Παναγ. Καμαρινέας, Δαιδάλου 26. Δ. Φιλιππόπουλος, Κυκλάδων 14.

ΕΠΑΡΧΙΩΝ:

Θεοδ. Ἀγγελόπουλος, Π. Μελᾶ 24, Καβαλα. Ἀντ. Δηλαβεράκης, Γραβιᾶς1, Θεσσαλονίκη. Γεώργ. Ἐξάρχου, τέρμα Λεωφ Στρατοῦ, Δράμα. Ἠλίας Βελίκας, ἰατρός, Γεν. Νοσοκομεῖον, Ζάκυνθος, Χαρ. Σαρίδης, Κ. Παλαιολόγου 50, Θεσσαλονίκη.

ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΟΝ ΓΗΙΝΟΝ ΒΙΟΝ

Μιλτ. Βλαστός, Ἀθῆναι
Νίτσα Ξύνδα, Ἀθῆναι
Ἰω. Πρῖντζος, Ἀθῆναι.

ΚΥΠΡΟΣ

Τεύχη «Ἰλισοῦ», τόμοι καὶ βιβλία στὸ Βιβλιοπωλεῖον Ἀντωνίου Στυλιανοῦ, Λεμεσός.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΕΛΑΒΕ Ο «ΙΛΙΣΟΣ»

(μὲ τὴ σειρά προτεραιότητος)

Αἰμιλία Ἴβου· Χοὲς (Ποιήματα). Ἀθῆναι 1971.

Δέσποινα Ἀσημακοπούλου: Οὐρανοδρόμοι Στοχασμοι (Ποιήματα). Ἀθήνα 1970.

Μαρίτσα Παρασκευᾶ: Ποιήματα. Ἀθήνα 1971.

Φωφὼ Δ. Σπετσέρη — Ἰακωβάκη: Εἰκόνες. Ἀθῆναι 1971.

Κώστας Καραχάλιος: Ἠλίας Σιμόπουλος, μιὰ σύγχρονη λυρικὴ μαρτυρία. Ἀθήνα 1971.

Χρ. Βουνᾶ: Ἀπὸ τὴν ἐθελοντικὴ συμμετοχὴ τῶν προγόνων μας εἰς τοὺς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀγῶνας γιά τὴν ἀνεξαρτησία τοῦ Ἔθνους 1500 - 1821. Πάτρα 1971.

Θανάσης Τσακιρίδης: Δισυμμετρία (Ποιήματα). Ἡράκλειο 1971.

Ἀλέκος Βασιλείου: Ματιὲς στὸ διήγημα τοῦ Γ. Χαλατσᾶ, Ἰωλκός 1971.

'Αντ. Ν. Κονταράτου: 'Αναδρομή στὴν προιστορία τῆς Σαντορίνης, 'Αθῆναι 1970.

Σαράντου Παυλέα: Τότε καὶ Τώρα, Θεσ)νίκη 1971.

Νίκου 'Αν. Βλαχάκη: Παιδομάζωμα, τραγωδία, 'Αθήνα 1971.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Πνευματικὴ 'Επαρχία, Σέρρες ('Ιαν. - Μάρτ. 71).

Κρίκος (Μάιος 71).

Πληροφοριακὸ Δελτίο Συνδέσμου 'Ελλήνων Λογοτεχνῶν (Μάης 71).

Πρωτότυπη Φιλολογικὴ 'Επιθεώρηση (Μάρτ - 'Απρ. 71).

Προβλήματα ἐκκλησιαστικά κοινωνικά (Μάιος - 'Ιαν. 71).

Σμύρνα ('Απρ. - Μάιος 71).

'Η Χαραυγὴ τῆς 'Αληθείας (Μάιος, 'Ιούν. 71).

'Ο Κόσμος τῆς Ψυχῆς (Μάιος 71).

Κοῦρος (Μάης 71).

'Ο Φυσιολάτρης ('Ιούν. - 'Ιούλ. 71).

Πνευματικὴ Κύπρος ('Ιούλ. - Αὔγ 71).

'Ηπειρωτικὴ 'Εστία ('Ιαν. - Μάρτ. 71).

Αλληλογραφία

'Ο κ. Κωστῆς Μελισσαρόπουλος εὐχαριστεῖ ὅλους ὅσοι τοῦ ἔγραψαν σχετικὰ μὲ τὸ βιβλίο του «Μῆτις» καὶ ἰδιαιτέρως ἐκείνους ποὺ ἐξέφρασαν κρίσεις σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο ἐκλογῆς καὶ κατατάξεως τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου. Εἶναι μιὰ πραγματικὴ χαρὰ νὰ βλέπῃ κανεὶς τὴν ἐργασία του νὰ κινῇ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων.

'Ιδιοκτήτης: 'Εκδόσεις «'Ιλισός» Συν. Π. Ε., Δραγατσανίου 6. 'Εκδότης - Διευθυντής: Κωστῆς Ν. Μελισσαρόπουλος, Πλατ. 'Εθνικῆς Τραπέζης 3, Φιλοθέη. Προιστάμ. Τυπογραφείου: 'Ιορδ. Α. 'Ορφανίδης, Ποσειδῶνος 51, Π. Φάληρον. Στοιχειοθεσία - 'Εκτύπωσις: «'Επτάλοφος» Ε.Π.Ε., Ζωοδόχου Πηγῆς 4, τηλ. 631.675. 'Αθῆναι, 'Ιούλ. - Αὔγ. 1971
Τιμὴ τεύχους δρχ. 12.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ «ΙΛΙΣΟΥ»

Βόλος: Γ. Κουκουβῖνος

Δράμα: Φίλ. Τζάλλας

Ζάκυνθος: Ν. Ταμπαλῆς

'Ηράκλειον: Λ. Κουντῆς

Θεσσαλονίκη: Γ. Βαρᾶνος

Κοζάνη: Στέλλα Τσιομπάνου

Λαμία: Εὐ. Παπαντωνίου

Λάρισα: 'Εσδρᾶς Μωϋσῆς

Μυτιλήνη: Γ. Κακαδέλλης

Ξάνθη: Ευελπις Ράνος

Πάτραι: 'Αθ. Κοντοσάκις

Ρόδος: Μ Φωστιέρης

Σῦρος: Π. Ζαραφωνίτης

Χανιά: Γεώργ Γεωρβασακης

'Αμμόχωστος: 'Ανδ. Τσάκκος

Λεμεσός: 'Αντ Στυλιανοῦ

Λευκωσία: 'Αχ. Ζαβαλλῆς

Παφος: Κ Καθητζιώτης

Ισταμπούλ: Γ Βακαλόπουλος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

Τὸ ὡραιότερο δῶρο

ΕΝΑ ΚΑΛΟ ΒΙΒΛΙΟ

Βλέπε Τιμοκατάλογον Βιβλίων
εἰς σελ. 2 ἐξωφύλλου

('Αποστέλλονται ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν)

ΕΓΓΡΑΨΑΤΕ ΝΕΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ

Συνδρομὴ 1971 δρχ. 60 (ἐξωτερικοῦ 75)

Ὅλοι οἱ συνδρομηταὶ ἐσωτερικοῦ ἔχουν δικαίωμα νὰ ἀγοράζουν τούς τόμους ἐπιλογῆς

Α΄ Τριετίας 1956—1957—1958

Β΄ Τριετίας 1959 1960—1961

ἕκαστον πρὸς δρχ. 70 ἀντὶ δρχ. 90

ΒΙΒΛΙΑ ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

'Αποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς	**ἄδ 25 δεμ. 40**
Μ ε λ ε τ ή μ α τ α	**ἄδ. 50 δεμ. 70**
Εἰσαγωγὴ στὴ Θεοσοφία	**ἄδ. 60 δεμ. 80**
Τὰ Βήματα τῆς Φιλοσοφίας . . .	**ἄδ. 50 δεμ. 70**
ΜΗΤΙΣ (Τὸ βιβλίον τῆς σοφίας) Β΄ἔκδοση ἀναθεωρημένη 1971 . .	**δεμ. 70**

Τύποις : ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Ε.Π.Ε. ☎ 631.675—926.963

ΑΙΟΛΟΥ 70 · ΤΗΛ. 312.322 · ΑΘΗΝΑΙ
ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ 25 · ΤΗΛ. 831.768 · ΑΘΗΝΑΙ
ΑΝΔΡΟΜΑΧΗΣ 289 · ΤΗΛ. 968.467 · ΚΑΛΛΙΘΕΑ